

42363

21

Exemplar oferit pentru biblioteca
Casei școalelor

D. Ionașcu

INVĂȚĂMÂNTUL

42363

PROFESIONAL

ÎN ROMÂNIA

DE

ROMULUS IONAȘCU

Profesor la școala comercială superioară din Iași.

42019

CASA ȘCOALELOR
BIBLIOTECA PEDAGOGICA

~~AC 17400.~~

BIBLIOTECA
ȘCOALELOR
DUCURU

IASI

TIPOGRAFIA „DACIA” P. & D. ILIESCU

1913

1988

Biblioteca Centrală Universitară
"Carol I" București

Cota.....42363.....

ec80/05

BCU – Bucuresti

C142019

Memoriei Venerate

a lui

Spiru Haret

Mult regretatul fost
profesor universitar, a-
cademician, ministru, re-
formatorul învățămân-
tului primar, secundar
superior și profesional,
intemeietorul băncilor
populare, cooperativelor
și obștiilor satești

Se închină

Acest studiu

Dăruin Muzeului pedagogic
de artă

PREFAȚA

Eră în Octombrie 1898, când veni în Iași, neuitatul și mult regretatul fost ministru S. Harel. Cetisem mai'nainte cu câteva zile în ziare, că d-sa lucrează la un proiect de lege pentru organizarea învățământului profesional. Am profitat de prezența d-sale în Iași și l-am vizitat la otel Traian, unde de obicei găzduia, când venia în Iași. L-am întrebat, dacă sunt adevărate știrile, că d-sa voește a organiza învățământul profesional. Mi-a răspuns, că știrea este adevărată, zicându-mi : „Isprăvind cu organizarea învățământului primar, secundar și superior, m'am gândit să dau o direcțiune mai practică școalelor profesionale de fete și să înființez mai multe școale elementare de agricultură și de meserii în sate și orașele spre a le pune la îndemâna populației, ca astfel cu timpul țaranul să poată cultiva în mod mai sistematic pământul și să putem crea o clasă românească de meseriași la sate și orașele.“

L-am întrebat, cum rămâne cu școalele de arte și meserii, cu școalele de agricultură și cu școalele comerciale, cari depindeau atunci de ministerul de agricultură, industrie și comerț. Mi-a răspuns, că de aceste școale nu se va ocupa. I-am arătat atunci, că pentru unitatea de direcțiune și pentru dezvoltarea tuturor ramurilor de învățământ profesional ar fi bine, ca toate școalele profesionale să fie trecute la ministerul de instrucție.

La această propunere a mea d-sa mi-a răspuns, că se va mai gândi și că n'ar fi rău, ca să facem și noi profesorii propagandă prin ziare pentru concentrarea tuturor școalelor profesionale la ministerul de instrucție. M'am despărțit de neuitatul S. Haret cu impresia, că dacă școalele profesionale se vor concentra la ministerul de instrucție se va da un avânt mare învățământului profesional.

În acel timp răpaușatul ministru de agricultură, comerț și industrie Stolojanu pregătea un proiect de lege pentru organizarea învățământului comercial.

Urmând sfaturile date am început a face prin ziare o propagandă activă pentru concentrarea tuturor școalelor profesionale la ministerul de instrucție.

Răpaușatul Stolojanu prezentând consiliului de miniștri proiectul său de organizare a învățământului comercial, re-

gretatul S. Haret a făcut propunerea, ca toate școalele profesionale să fie concentrate la ministerul de instrucție. Consiliul admitând această propunere, ră-pausatul Stolojanu și-a dat demisia din minister.

În 1899 se votează de parlament proiectul de lege pentru organizarea învățământului profesional, prezentat de ilustrul dispărut S. Haret. Legea însă nu a putut fi pusă în aplicare, decât abia în 1901, din cauza schimbării de regim.

Învățământul profesional în România deși datează de mai mult timp, totuși școalele profesionale până la 1901 au dat puține rezultate, din cauză, că pe deoparte numărul acestor școale era restrâns, iar pe de altă parte ele nu aveau o organizație practică.

Meritul de a fi înmulțit și organizat în mod practic școalele profesionale este a mult regretatului bărbat de stat Spiru Haret, care după ce a reorganizat învățământul primar, secundar și superior a căutat să facă poporului educația economică, favorizând înființarea de bănci populare, societăți cooperative de consum, obști sătești etc., și înființând școalele elementare de agricultură și meserii.

Pentru a aduce un omagiu aceluia, care a pus bazele dezvoltării învățământului profesional în România, am cerut voie mult regretatului și neuitatului fost

ministru Sp. Haret de a-mi incuviința să-i dedic acest mic studiu, la care a binevoit a-mi răspunde prin următoarea scrisoare :

București, 7 Dec. 1911.

Stimate D-le Ionașcu,

Am primit cartea, ce ai bine-voit să-mi trimiți, și te rog să primești mulțami-
rile mele.

Cât pentru propunerea, ce-mi faci, ca să-mi dedici noua d-tale lucrare asupra învățământului profesional în România, îți mulțamesc de asemenea foarte mult și voiu fi foarte onorat de această dovadă de atenție din partea d-tale.

Al d-tale devotat (-s) *Haret.*

Spre a se putea vedea cât interes a pus marele dispărut și neuitatul bărbat de stat Sp. Haret pentru dezvoltarea învățământului profesional la noi, căutând în acelaș timp să inlesnească plasarea absolvenților școalelor comerciale elementare în afaceri, reproduc aci din numeroasa corespondență, ce am avut-o cu mult regretatul răpausat, scrisorile referitoare la aceste chestiuni :

București, 28 Decembre 1898.

Domnule Ionașcu,

Din lipsă de timp n'am putut să răspund mai curând îndatoritoarei d-voastre scrisori dela 12 Decembre. Vă mulțam-

mesc pentru indicațiile, ce-mi dați, și de cari nu voi lipsi a mă folosi la momentul oportun. Vă mulțămesc și pentru broșura d-voastre, pe care mi-ați trimis-o, și pentru insemnata bibliografie, ce mi-ați indicat. Parte din acele cărți le-am și eu, dar cele mai multe îmi lipsesc și mă grăbesc să le comand și eu.

Primiți, vă rog, d-le profesor, asigurarea: considerației mele

(ss) *Haret.*

Buc., 25 Iunie 1899.

Stimate Domnule Ionașcu,

Îți mulțămesc foarte mult pentru trimțerea celei mai nouă lucrări a d-tale. pe care am primit-o tot azi. Te felicit pentru stăruința, cu care lucrezi în interesul școalei, cu toate decepțiile, cari nu lipsesc celor ce lucrează în mod desinteresat pentru binele comun. Urmăriam lucrarea d-tale în „Propaganda“, însă cu oarecari greutateți, unele numere mi-au lipsit, între altele vre-o două de la început și îmi propuneam să caut a mi le întregi. Publicarea lucrării la un loc într'o broșură mă sculește de această osteneală și-mi va permite a mă folosi de ea cu multă ușurință¹⁾.

1) Aci este vorba despre scrierea mea „Școalele comerciale din străinătate“ Iași 1899 care a apărut în ziarul „Propaganda“ din Iași, de unde am extras-o în broșură.

D-ta exprimi părerea de rău, că nu am putut pune în aplicare legea de astă primăvară ¹⁾ și pe care actualul ministru a promis să o desființeze.

Fără îndoială am convingerea, ca și d-ta, că această lege, dacă ar fi bine aplicată, ar da cele mai bune rezultate. În schimb însă aplicată rău, în mod perfid și cu intenția hotărîtă de mai înainte de a o face să dea rele rezultate, ea ar fi discreditată numai decât; dovada legea învățământului secundar și superior, vezi cum se aplică de două luni încoace.

Așa fiind îți spun drept, că prefer, ca legea învățământului profesional să se desființeze pentru a se aplica la timpul ei în mod sincer și onest, decât să se aplice rău de pe acum.....

Primește, te rog, încă odată salutările și mulțămirile mele.

(ss) *Haret.*

București, 14 Septembrie 1902.

Domnule Ionașcu,

M'ai îndatori foarte mult, dacă mi-ai pregăti un proiect pentru învățământul ucenicilor. Te rog însă nu face nimic

1) Este vorba de legea învățământului profesional din 1899.

cu pretenții mari. Vreau ceva cât mai practic mai simplu și mai eficient.

Devotat
(ss) *HARET.*

București, 29 Decembrie 1902.

Stimate Domnule Ionașcu,

Îți mulțămesc pentru programele și regulamentele ucenicilor și adulților, pe cari mi le-ai trimis. Voiu căuta să le utilizez cât mai curând.

Cu această ocazie îți urez sănătate și voie bună pentru anul ce vine și pentru mulți ani după dânsul.

(ss) *Haret.*

București, 6 Ianuar 1903.

Domnule Ionașcu,

Te rog să-mi faci o schiță de lucrări asupra examenului de capacitate pentru școalele comerciale.....

(ss) *Haret.*

București, 17 Februar 1904.

Domnule Ionașcu,

Mulțămiri pentru proiectul de regulament al școalelor comerciale elementare. Mă voiu ocupa de el și de altele după închiderea camerilor.

(ss) *Haret.*

București, 5 Decembrie 1907.

Domnule Ionașcu,

Știu că întâmpini greutatea cu plasarea absolvenților școlii d-tale și de aceea cred, că ar fi bine să le găsim locuri și în alte părți. Așa la poșta aci în București, la economat, se cer câțiva absolvenți de școală comercială elementară; prințul Barbu Știrbei (la Buftea) iarăși caută doi absolvenți, el plătește 80 lei lunar. Dacă ai deci câțiva băieți buni, cari să nu ne dea de rușine, te rog să scrii în acele două locuri, ca să vă înțelegeți.

(ss) *Haret.*

INVĂȚĂMÂNTUL PROFESIONAL ÎN ROMÂNIA.

Invățământul profesional în România datează de prin veacul al XVIII. În dezvoltarea acestui învățământ putem stabili 4 epoce : 1) Epoca întâiu dela primele începuturi până la legea învățământului public din 1864. 2) Epoca a doua dela 1864 până la 1893, când se voleană întâia lege specială a învățământului profesional (dependent de ministerul de agricultură, comerț, industrie și domenii). 3) Epoca a treia dela 1893 până la 1899, când se voleană noua lege a învățământului profesional (a ministerului de instrucție), prin care toate școlile profesionale trec sub administrația ministerului de instrucție, înființându-se în acelaș timp învățământul, elementar agricol și al meseriilor. 4) Epoca a patra dela 1901, încoace când se pune în aplicare importanta lege din 1899, care a pus bazele dezvoltării învățământului profesional în România.

Invățământul industrial.

În veacul al XVIII-lea se găsește studiul geometriei prevăzut în programa Academiei dela metropolia (Academia domnească) din Iași (reorganizată împreună cu alte școli din Moldova de principele Grigore Ghica) și în programa școlii Sfântul Sava (școala domnească), din București (reorganizată prin un decret din 1777 al principelui Alexandru Ipsilante).

Gheorghe Asachi înființă la Academia din Iași în 1813 un curs de geometrie și de desen, iar în Muntenia Gheorghe Lazăr înființă în 1816 la colegiul Sfântul Sava un curs special de geometrie și desen.

La școala dela Trei Ierarchi din Iași înființată în 1644 de Vasile Lupu se introduse în urma organizației din 1828 în programa studiilor desenul de ornament. În 1832 se făcea un curs de desen și de perspectivă la colegiul Sf. Sava. În 1836 profesorul Carol Valenstein publică un tractat elementar de desen și de arhitectură.

Afât în regulamentul organic al Moldovei cât și al Munteniei era prevăzută aplicarea științelor la practica meșteșugurilor și a meseriilor celor mai folosite.

Regulamentul școalelor publice din Moldova, întocmit în 1835 de epitropia învățăturilor publice, prevede, că la școalele începătoare (primare), ce aveau 3 clase, să se adaugă clasa a IV extra ordinară (numită și școală reală), dar aceasta numai pentru Iași.

Școalele în acel timp se împărțiau în școale ordinare (școalele primare, gimnaziile și academiile) și în școale extraordinare (*școala reală*, adică clasa IV reală alipită pe lângă școala începătoare din Iași) și *institutul tehnic*.

În *clasa extraordinară (reală)* erau prevăzute următoarele obiecte: Sintaxul limbii românești, geografia Moldovei și a Tarii românești, se vor deprinde școlarii întru alcătuirile cele trebuincioase pentru viața de obște, se va paradosi urma istoriei naturale, din aritmetică regula de trei, *purtarea registrelor, geometria, mecanica populară și desenul*.

În *școala tehnică din Iași* se prevede facerea feluritelor instrumente și unelte de mecanică și hidraulică, precum și a morilor de apă, de vânt, pompe de foc și alte mașini folositoare agriculturii și industriei, deosebite manufacturi de comoditate în lemn și metal.

La stăruința lui G. Asachi se înființară la *Academia din Iași* cu începere dela 1834 cursuri speciale de geometrie

aplicată, de mecanică populară, desen, zugrăvitură, etc. Aceste cursuri însă mergând slab au fost desființate până la 1844.

Regulamentul școlar din 1843 prevede, ca și regulamentul din 1835, *clasa IV extraordinară sau reală* pentru tinerii, cari vor să îmbrățișeze o meserie, și *institutul tehnic*, în care se vor învăța câteva din meșteșugurile cele mai de nevoie în traiul social. Acest institut tehnic era *școala de arte și meșteșuguri înființată la Iași în 1841* de domnitorul Mihail Sturza.

În 1847 se reorganizază din nou școlile din Moldova. Pentru învățământul profesional se prevăd *școale de măestrie* cu 5 ani de studii și *școale de gradul al II-lea* cu 4 ani de studii (un fel de școale reale).

În *școlile de măestrie* se învățau în timp de 5 ani următoarele meserii: Strugăria, rotăria, butnăria, stoleria, ferăria, lacatușeria și șaidăcăria (curălăria). Din obiectele teoretice se învățau cetirea, sfintele rugăciuni, scrierea, aritmetica, desenul linear cu aplicațiuni. Lucru în atelier era de la 6—12 jum. a. m. și de la 1 jum.—6 jum. p. m., iar de la 7—8 sara se țineau lecțiile teoretice.

Regulamentul școlar din 1851 prevede, că departamentul învățăturilor publice va înmulți învățătura de meserii, atât prin

înființarea de ateliere pentru săpătură în piatră și în lemn, pentru hâmurărie, alămărie și altele, precum și prin ținerea de tineri pe la meșteri buni afară de școala de meserii. La obiectele teoretice, dela școala de meserii se mai prevede și ținerea condicelor de primire și cheltueli.

Tot în 1851 se prevede înființarea de școale reale în Iași, Botoșani și Galați, „în cari tinerii, cari din motivul plecării lor către cunoștințe practice sau din lipsa de mijloace sau de timp, n'ar voi a trece în clasele cursurilor teoretice sfârșind cursul școalelor primare, vor putea pași în acel al școalelor reale“. Obiectele, ce trebuiau să se învețe, în timp de 5 ani erau următoarele : Religia, gramatica românească, scrierea, dictando, stilul cu exercițe de compuneri, mai ales uzuale ; matematica, geografia, statistica și istoria în general și a principatelor în special, caligrafia și desemnul liniar, fizica experimentală, gimnastica, istoria naturală, limbile italiană, germană, engleză, greacă (câte una obligatoare și variind după localități), tehnologia în cei din urmă doi ani. Pe lângă aceste obiecte, ce erau obligatoare, mai erau și următoarele obiecte facultative : Economia rurală și elemente de chimie cu aplicație la agricultură și industrie, mecanica populara și desemnul atingător de

ea, arhitectura și desemnii atingător de ea, geometria teoretică și practică, științele comerciale. Elevii erau datori a-și alege cel puțin un obiect facultativ.

Regulamentul școalelor din Muntenia întocmit în 1832 de eforia școalelor, după cererea lui Kiseleff, prevede la școalele începătoare (primare) în anul al patrulea începuturi de geometrie și mecanică practică, gramatica, scrierea, desemnii liniar și cântările bisericesti. Anul al patrulea era destinat pentru acei tineri, cari nu voiau a continua studiile în școale mai înalte, ci doriau a învăța vre-o meserie.

Legiuirea asupra reorganizării instrucțiunii publice din 1847 prevede, că la școalele primare din București și Craiova se vor alipi două clase, în cari se va învăța gramatica, elemente de istorie, geografie, aritmetică cu fracții, cunoștințele uzuale, desemnii liniar aplicat la arte și meșteșuguri.

În 1850 domnitorul Barbu Știrbei ceru să i se prezinte un proiect pentru înființarea în București a unei școale de arte și meserii, a unei școale de agricultură și a unei pepiniere de duzi. În 1852 s'a înființat școala de arte și meserii din București.

Școala de arte și meserii din Iași dela 1841—1864. Această școală a fost înființată de Mihail Sturza în 1841. Cursu-

rile școlii la început au durat 4 ani. În această școală se învățau următoarele 6 meserii: Lăcătușeria, ferăria, rotăria, seidăcăria, stoleria (dulgheria), strugăria. În școală erau primiți numai fiii români din Moldova. În anul 1847 eforia văzând, că școala de arte, cu toate sacrificiile făcute, nu dă rezultatul dorit, dă școala în întreprindere pe timp de 10 ani unui director personal interesat. La 26 Octombrie 1858 contractul a fost desființat, școala rămânând în sama ministerului.

Școala de arte și meserii din București dela 1851—1864. Această școală a fost înființată în 1852 și avea de scop a forma meșteri în ramura lemnăriei, ferăriei și zidăriei. La început s'a prevăzut numai tâmplăria și ferăria, rămânând ca mai în urmă să se învețe și deosebitele ramuri ale acestora, ca ebenestăria, strugăria, sculptura, trăsuri, lăcătușeria, mecanica și armăria, etc. Tot odată s'au prevăzut și cursuri libere (pentru elevii externi) de tăierea pietrilor, de dulgherie, de construcțiuni și de contabilitate, la cari puteau lua parte și profesioniștii, cari doriau să se perfecționeze în specialitatea lor. Cursurile țineau 5 ani.

În școală erau primiți tineri în vârstă de 14 -16 ani, cari știau să citească, să scrie și să știe cele patru lucrări de aritmetică. Dintre obiectele teoretice

se învață scrierea, cetirea și catechismul, aritmetica cu contabilitatea trebuitoare unui meșter, geometria aplicată, desenul liniar. Obiecte facultative: Geometria descriptivă aplicată la tăierea petrilor, dulgheria și ferăria, curs de construcții cu idei despre mașini, tehnologia sau cunoștințe fizice, chimice și naturale atingătoare de meserii, desenul liniar și de mașini. În 1860 s'a înființat și o secție de turnătorie. În 1860 programul școlii cuprindea următoarele materii: Invățământul teoretic: Gramatica și compuneri, catechism și rugăciuni, istoria și geografia, aritmetica geometria, mecanica populară, tehnologia, elemente de fizică și chimie, statistica industrială, calligrafia, desenul, limba germană și muzica vocală.

Aceste cursuri erau făcute în mod cu totul elementar, elevii neavând decât 3 clase primare la intrarea în școală. Invățământul teoretic se predă diminețile dela 7—12. Invățământul practic eră predat în următoarele ateliere: Tâmplăria cu vâpsitul lemnelor și sculptura în lemn, lemnăria, strungăria, ferăria și turnătoria. Orele de lucru în ateliere erau vara dela 1 jum.—6, iar iarna dela 1—4 jum.)*

*) Mai pe larg despre școlile de arte și meserii din Iași și București precum și despre școlile de meserii să se consulte im-

Școalele de meserii pentru băieți dela 1864—1893.

In 1864 s'a votat întâia lege a instrucțiunii publice a Principatelor-unite.

Art. 208 din această lege prevede înființarea de școale industriale în București, Iași, Galați, Brăila, Craiova, Ploești și Turnu-Severin.

Art. 209. In aceste școale se vor primi tineri în vârstă de 15—20 de ani și cari vor fi sfârșit cursul primar. Elevii vor fi interni.

Art. 211 Cursul va fi de 4 ani. Se vor predă următoarele obiecte: Aritmetica și contabilitatea industrială, geometria, geometria descriptivă și desemnul de mașini, fizica, chimia, mecanica, nivelarea și rădicarea de planuri, lemnăria (dulgheria, tâmplăria, strungăria), ferăria, alamăria și turnătorăria.

Art. 212 In cei dinlăun 8 ani dela înființarea acestor școale obiectele fabricate in ele se vor vinde și comenzile se vor executa cu prețul costului lor, fără nici un folos.

Art. 213 Municipalitățile vor contribui spre a procură localul, mobilierul și lenenele de încălzit ale școalei.

portanta lucrare a d-lui G. Hăzu, inspectorul școalelor de meserii, „Învățământul industrial în România“ București 1906. Din aceasta am luat datele referitoare la școalele de meserii pentru băieți.

Ele pot da și stipendii.

Scoala de arte și meserii din Iași de la 1864—1893. În 1865 școala de arte și meserii a fost transformată în școală tehnică de mașini și instrumente agricole. Școala avea următoarele ateliere: Ferărie, lăcătușerie, turnătorie, strungărie în lemn și metal și stolerie.

Durata studiilor era de 5 ani, în 1884 însă a fost redusă la 4 ani. Pentru intrare în școală se cerea vârstă de 16—18 ani și absolvența cursului primar.

S'au predat următoarele obiecte teoretice: Desemnul linerar și de mașini, ținerea registrelor și contabilitatea, geometria, principii de mașină practică, principii elementare de economie industrială.

Scoala de arte și meserii din București desființată în 1864 a fost reînființată în 1870 de către ministerul de instrucție. După regulamentul din 1872 se cerea pentru intrare în școală vârstă de 15—16 ani și certificatul de 4 clase primare. Studiile țineau 4 ani, în care timp se învățau următoarele obiecte teoretice: Aritmetica, geometria, desenul descriptiv, mecanica elementară, mecanica aplicată, elemente de construcțiuni, contabilitatea. Invățământul practic se predă în următoarele patru ateliere: Ferărie, dulgherie, tâmplărie și turnătorie. Deși legea din 1864 prevedeă înfiin-

țarea de școale de meserii în orașele arătate mai sus, totuși până la sfârșitul veacului trecut statul (respectiv ministerul de agricultură, comerț și industrie) n'a înființat nici o școală de meserii decât școala de meserii din Valea Boului (Prahova) din donațiunea lui V. Paapa și cea din Armășești (Ialomița) din donațiunea lui I. Zossima.

Pe când statul n'a făcut aproape nimic în privința înființării de școale de meserii timp. de 40 ani după unirea principatelor, în schimb județele și comunele au început a înființa dela 1870 școale de meserii. Din aceste școale, cari au fost în număr de 20, nu mai există azi de cât 5. Iată aceste școale:

Școala comunală de meserii din Iași a fost înființată în 1870, iar în 1894 s'a desființat.

În această școală s'au învățat următoarele meserii: Croitoria, ciobotăria, curălăria, tinichigieria, tâmplăria, pictura decorativă. Școala aceasta a produs mulți meseriași buni, cu deosebire când era director d-nul Mănăstireanu.

Școala județeană din Fălțiceni înființată în 1872 a fost desființată în 1885. Aci se învăța cismăria.

Școala județeană din Turnu-Severin cu o secție de tâmplărie și alta de ferărie a fost înființată în 1873, iar în 1885 s'a desființat.

Scoala județeană din Buzău, în care se învață lemnăria, ferăria și lăcătușeria, a fost înființată în 1873. iar în 1876 s'a desființat.

Scoala județeană din Bacău, în care se învață lemnăria, ferăria și cismăria, fiind înființată în 1876 a fost desființată în 1884.

Scoala comunală din Botoșani a fost înființată în 1877, iar în 1892 s'a desființat. În această școală se învață croitoria, cismăria, olăria, tâmplăria, dubălăria și ferăria.

Scoala de meserii din Dorohoiu, care a fost înființată în 1877 de maiștri particulari, fiind subvenționată de județ și de comună, s'a desființat în 1890. În școală se învață cismăria și croitoria.

Scoala comunală din Târgu-Frumos a fost înființată în 1880, iar în 1886 s'a desființat. În această școală se învață ferăria, rotăria, lăcătușeria și tâmplăria.

Scoala județeană din Pitești fiind înființată în 1880 a fost desființată în 1892. Ea avea următoarele secțiuni: Ferărie, lăcătușerie, tâmplărie și rotărie,

Scoala județeană din Caracul a fost înființată în 1880, iar în 1891 s'a desființat.

Scoala județeană din Turnu-Măgurele fiind înființată în 1881 s'a desființat în 1891. În această școală se învață feră-

ria, lăcătușeria, tâmplăria, rotăria și tinichigieria.

Școala județeană din Bârlad înființată în 1881 a fost desființată în 1887. În această școală se învăța lemnăria, rotăria și ferăria.

Școala județeană din Focșani a fost înființată în 1883 la Vidra, iar în 1889 a fost mutată la Focșani și în 1894 s'a desființat. Ea avea o secție de ferărie, una de tâmplărie și alta de dogărie.

Școala județeană din Râmnicul-Vâlcei înființată în 1883 s'a desființat în 1893. Ea avea o secție de tâmplărie, una de rotărie și alta de ferărie. La Drăgășani era un atelier de dogărie.

Școala comunală din Rucăr (Muscel), în care se învăța tâmplăria, a fost înființată în 1883, iar în 1887 s'a desființat.

Școala de meserii din Roman a fost înființată în 1879 din inițiativa particulară, având un atelier de cismărie și altul de tâmplărie. În 1882 școala a trecut în proprietatea comunei, iar în 1901 a trecut la stat, fiind reorganizată complet.

Școala județeană de meserii din Craiova a fost înființată în 1871. Studiile durează 6 ani. Învățământul este teoretic și practic în primii 4 ani. Se învăța următoarele obiecte :

Aritmetica, geometria, noțiuni elemen-

tare de fizică, mecanică, tehnologie și mașini, contabilitatea și desemnul. Din meserii se învață ferăria, lăcătușeria, turnătorii, tinichigieria, tâmplăria, rotăria și impletiturile. În ultimii doi ani elevii lucrează numai în ateliere. Elevii sunt externi. Pentru intrare se cere absolvența cursului primar și vârsta de 12—15 ani.

Școala de meserii din Galați a fost înființată în 1875 în Bujor, iar în 1880 a fost mutată la Galați. Cursurile durează 4 ani. Se învață aritmetica, geometria, noțiuni de fizică, mecanică, tehnologie și desemnul. Învațământul practic cuprinde tâmplăria, rotăria, ferăria, lăcătușeria și tinichigieria.

Elevii sunt externi. Pentru intrare în școală se cere absolvența cursului primar.

Școala județeană de meserii din comuna Buciumi (județul Iași) a fost înființată în 1878 de comuna Buciumi, iar în 1891 a trecut în proprietatea județului. Școala are un atelier de dogărie și butnărie.

Învățământul teoretic cuprinde aritmetica și geometria în mod practic și elemente de desemn.

Elevii fac și exerciții de impletituri în răchită, paie și papură. În 1910 școala s'a mutat în localul școlii de arte și meserii din Iași.

Școala comunală de meserii din Plo-

ieși înființată de județ în 1872 a trecut mai în urmă în proprietatea comunei, care a dat-o în exploatare unui director antreprenor.

Invățământul meseriilor dela 1893 — 1901

Dela 1864 până la 1893 nu s'a mai votat nici o lege, care să se ocupe cu învățământul meseriilor Art. 34 din legea învățământului primar și normal primar din 1893 (fiind ministru de instrucție d-nul Tache Ionescu) prevede, că în centrele rurale mai populate precum și în comunele urbane se vor putea înființa școale complimentare, al căror scop să fie a dezvoltă și completa învățământul primar, cu deosebire în acele cunoștințe, cari sunt trebuitoare în viața de toate zilele. Regulamentul din 26 Septembrie 1893 pentru aplicarea legii din 23 Maiu 1893 prevede, că școalele primare complimentare vor avea o diviziune elementară (cu un curs de 2 ani), în care vor intra elevii, după eșirea lor din școala primară, și o diviziune specială, care va avea diferite secțiuni pentru feluriti meseriași : Tâmplari, strungari, dulgheri, sculptori în piatră, grădinari, etc.

Indiviziunea elementară se va învăța o limbă străină (facultativ), lecturi și scrisori de afaceri, calculul înscris și mental (sistemul metric, dobânzi, măsura suprafețelor și volumelor), elemente de contabilitate, desemnul cu mâna liberă, desemnul geometric. Cursurile pot dura 2 ani și se vor ține în toate zilele de lucru ale lunilor de iarnă. Cursurile se vor ține de preferință sara (câte 2 ore în fiecare sară).

În diviziunea specială se va continua învățământul calculelor, a contabilității, a scrisorilor de afaceri și se va da o deosebită atenție desemnului industrial și modelajului.

Legea și regulamentul din 1893 referitoare la organizarea școalelor complementare a fost abrogată în 1896, fără să fi fost pusă în practică în ceea ce privește aceste școli.

Prin legea din 9 April 1893 pentru organizarea învățământului profesional dependent de ministerul de agricultură, industrie și comerț (fiind ministrul d-nul P. Carp), se organizează cele două școli de arte și meserii din București și Iași, prevăzându-se tot odată înființarea pe lângă cele două școli a unor cursuri libere de seară și de Duminică.

pentru instrucțiunea ucenicilor și a lucrătorilor. 1).

Prin legea învățământului primar și normal primar din 30 April 1896 s'a prevăzut înființarea de școale primare superioare cu o programă mai dezvoltată decât aceea a școalelor primare și cari vor da cunoștințe uzuale potrivit trebuințelor regionale, precum cunoștințe de agricultură, de felurite meserii, de contabilitate. etc.

Nici legea din 1896 n'a fost aplicată în ceea ce privește înființarea de școale primare superioare cu caracter profesional, afară de școlile primare superioare cu aplicațiuni practice de viticultură din Focșani și Drăgășani.

După regulamentul din 1897 (publicat în Monitorul oficial No. 123 din 3 Septembrie 1897) în ținuturile viticole se pot înființa pe lângă școalele primare școale de viticultură (clasele V și VI primare). Cursurile acestor școale durează 2 ani.

Art. 7. Obiectele de studiu în clasele V și VI ale școalelor primare superioare cu aplicare la viticultură sunt: a) Limba română. b) Geografia. c) Matematica, a-

1) A se vedea discuțiunile din cameră și senat cu ocazia votării legii învățământului profesional din 1893 (dezbaterile camerei în Monitorul oficial N-rii 33—40, desbaterile senatului N-rii 53—56).

ritmetica, geometria și arpentajul elementar. d) Regulele contabilității uzuale și ținerea registrelor. e) Noțiuni de botanică, fizică, chimie numai cu aplicațiunile lor la viticultura. f) Viticultura, oenologia și pomologia cu lucrările practice respective.

Elevii vor face lucrări practice în crâmă, pivnița și în vie¹⁾. În 1897 s'a publicat și programa analitică a acestor școli.²⁾

Legea învățământului profesional din 9 Aprilie 1893 reorganizează școlile de arte și meserii din București și Iași.

Prin noua organizație s'a căutat, ca aceste școli să prepare nu numai meseriași pentru ramurile de industrie mică și mijlocie în ce privește lucrarea lemnului și a metalelor (ferărie, lăcătușerie, ajustaj, cazangerie, tinichigerie, turnătorie, dulgherie, tâmplărie și modelărie), ci și lucrători pentru fabrici, cari cu timpul să poată deveni contramaiștri, șefi de fabricațiune și conducători de ateliere.

Pe lângă atelierele destinate pentru elevii din cei dintâi 4 ani s'au înființat

1) Lascăr și Bibiri „Colecția de legi, etc. dela 1864—1901”. București 1901, pag. 633.

2) Monitorul oficial No. 123 din 3 Septembrie 1897 și Colecția de legi, etc. București 1901, pag. 1181.

ateliere de aplicație, în cari elevii după sfârșirea celor 4 ani de studii sunt obligați a lucra ca lucrători tocmiți cu plată spre a-și completa studiile practice.

Pentru primirea în școală se cerea vârsta de 13—16 ani și absolvirea cursului primar. Se învățau următoarele obiecte teoretice: Noțiuni de fizică și de mecanică, aritmetica și geometria practică, noțiuni de tehnologia lemnului și a metalelor, mașinile agricole, contabilitatea atelierelor și desenul.

Pentru completarea instrucțiunii teoretice a elevilor lucrători din atelierelor de aplicație s'a prevăzut un curs complementar facultativ cuprinzând fizica industrială, geometria descriptivă, elemente de mecanică practică, mașinile, tehnologia meseriilor și desenul.

Aceste cursuri însă nu s'au înființat. Elevii din atelierelor de aplicație primesc 50 la sută din obiectele făcute de ei, după ce s'au scăzut toate cheltuelile, în cari intră și plata pe zi sau cu bucată, ce se dă acestor elevi lucrători. S'au făcut localuri noi pentru școlile de meserii din București și Iași. Localul școlii din București împreună cu atelierelor, mașinile și uneltele trebuitoare a costat 1.500.000 de lei, iar al celei din Iași 1.000.000.

În 1899 d-n'ul *S. Haret* întocmește im-

portantul proiect de lege asupra învățământului profesional, care a fost votat de parlament.

Prin noua lege a învățământului profesional din 31 Martie 1899 se înființază la sate și orașele școale elementare de meserii, iar în orașe școale inferioare de meserii¹⁾.

În raportul, ce d-nul *S. Haret* l-a înaintat în 1903 M. S. Regelui asupra activității ministerului de instrucție, se arată în următoarele rânduri însemnătatea acestei reforme pentru dezvoltarea învățământului profesional²⁾.

Putem zice, că până în 1899 acest învățământ mai că nu există la noi. Nu că nu erau școli de agricultură, de meserii, de comerț, dar cele cari erau, prin organizațiunea lor și prin numărul cel mic, nu puteau exercita nici o influență asupra învățământului public pentru a-l abate din calea, în care-l mențineau liceele, gimnaziile și universitățile. Cu trei sau patru școale de agricultură izolate în câteva centre și ferite

1) A se vedea importantele discuțiuni, ce s'au făcut cu ocazia votării acestei legi (Monitorul Oficial Nr. 45—83 din 1899).

2) Vezi *S. C. Haret* „Raport adresat M. S. Regelui asupra activității ministerului de instrucție publică și de culte”. București, 1903 pag. 258—265.

de contactul cu țărănimea, prin regulamente aspre, prin programe grele și fără sancțiuni practică nu se putea spera să se poată schimba deprinderile seculare ale unui milion de agricultori, pe cari chiar ignoranța lor îi făcea mai rezistenti la inovațiuni.

Nu cu două școale superioare de meserii se pută deșteptă în poporul românesc gustul pentru industrie. Școlile de comerț nu difereau de licee decât prin schimbarea, mai mult în nume, a călătorva materii din program, iar nici de cum prin spiritul însuș al învățământului lor.

Ținta ce ne-am propus noi să atingem a fost îndoi'ă: Pe deoparte de a infrână curentul, care împingeă tinerimea toată cătră școalele de teorie, iar pe de alta se creem un învățământ profesional, care să fie în contact cât mai intim posibil cu poporul, cât mai accesibil pentru dânsul și cu pretențiuni cât se poate mai mici.

S'au văzut până aici, ce mijloace întrebuițăm pentru a realiză prima parte a programului nostru și rezultatele ce am dobândit. Am reușit deja să facem să scadă populația școalelor pur teoretice și excesul l-am împins cătră cele cu caracter practic.

Intru cât privește a doua parte a sco-

pului, ce ne-am propus, este nevoie să-l lămurim mai bine.

În genere o școală are de scop a satisface o trebuință deja existentă, mai rar și mai greu școala va putea crea o trebuință, care nu există; ea poate însă și e datoră să facă a se înțelege, și să determine curente în opinia publică. În această privință nu este nici o deosebire între chemarea școlii de a deșteptă și a întreține sentimentul național al unui popor și aceea de a îndrumă activitatea lui economică în culare sau culare direcțiune.

În alte țări industria și comerțul au luat naștere, s'au dezvoltat și au înflorit prin forța împrejurărilor, prin aptitudinile poporului, prin mijloacele și înlesnirile, ce a avut el de a-și fundă o industrie și un comerț. Pe acolo școlile de comerț și de industrie au venit în urmă, nu pentru a fundă ceea ce există deja, ci pentru a aduce un nou element de întărire și progres.

La noi lucrurile se prezintă din contra. Noi avem trebuință să fundăm aproape pe deantregul industria noastră, să apucăm din nou în mâinile noastre comerțul, pe care l-am lăsat să ne scape, și să dovedim milioanele noastre de agricultori, că din pământul, ce avem, putem trage foloase cu mult mai mari decât acelea, ce ne dă el acum.

Prin urmare școalele, ce le avem și acelea, pe cari le vom mai crea, vor trebui mai mult să proceadă, decât să urmeze mișcarea economică.

Datoria lor va fi să formeze o opinie publică, să facă sa intre în convingerea tuturor, că învățământul profesional este tot așa de onorabil și în ziua de azi cu mult mai necesar și mai fructuos decât cel teoretic. Ele vor trebui să ne formeze pătura, din care să se rădăce oamenii, cari vor fundă cu timpul industria, comerțul și agricultura cea mare dela noi; căci aceste lucruri nu se improvizează și nu pot lua naștere decât dintr'un substrat, care trebuie să existe deja de mai înainte.

De aceea școalele elementare și inferioare de meserii, pe cari le-am înființat și pe cari le vom înființa, nu au deloc pretențiunea de a fundă la noi industria cea mare. Scopul lor este de a forma o pătură cât mai numeroasă de m'ci industriași, sau de a întări, pe aceea, care există deja. Când țara va avea o clasă numeroasă de lucrători deprinși a trăi din munca mânilor lor, învățați cu viața de atelier, pricepuți a cunoaște gusturile clientelii și știind a le satisface, vom dispune de elementul principal și indispensabil, fără care este inutil să ne gândim a întemeia industria

cei mare pe scară întinsă. Căci la ce este bun a fundă fabrici mari, dacă nu vom avea lucrători pentru ele?

Și cum vom avea lucrători, dacă nu va exista un strat social anume pregătit pentru a ni-i da?

Știm bine, că un mare industriaș poate să-și caute lucrătorii și printre țărani, cari nu au lucrat nici odată într-o fabrică; dar câtă muncă-i trebuie, ca să-i găsească, câtă ca să-i formeze și să-i instruească în meserie. Și cine nu știe, că, după ce cu multă muncă și pierdere de vreme și-a format cineva lucrători, aceștia îl părăsesc îndată, ce și-au format un mic capital, pentru a se întoarce tot la plugul lor. Aceasta nu este de loc de mirare. Lucrătorul luat dela plug este numai un lucrător de ocaziune, el nu este un lucrător de meserie. De aceea vedem, că mai toate fabricile mai însemnate, ce se înființază, sunt silit să aducă lucrători străini, ceea ce reduce mult din folosul, ce aduc ele țării.

Modestele noastre școli de meserii vor schimba cu timpul această stare de lucruri. Ele iau pe copii chiar la eșirea lor din școala primară și lucrează asupra lor la o vârstă, când spiritul lor poate primi impresiuni durabile. Se va forma astfel un număr destul de mare de oameni deprinși a trăi numai din produsul

muncii lor industriale și printre cari viitoarele fabrici vor găsi lucrători stabili și deja deprinși cu viața de atelier.

Școalele elementare și inferioare de meserii au de obiect a dezvoltă industria mică și anume acele industrii, cari transformă materiile prime, ce se afla în țară, și ale căror produse își găsesc deslăcerea chiar în țară. Este lucru anormal, rușinos și dăunător că pălăriile, de pâslă, dimia, mobilele ordinare de lemn, donițele, oalele, pâna și opincile și furcile de lemn să se aducă de peste graniță. Sunt nenumerate obiecte, cari sunt în acelaș caz, deși fabricarea lor este foarte ușoară, nu cere nici unelte multe și scumpe, nici o învățatură lungă, și deși lemnul, lâna, peile sunt la îndemâna tuturor.

Școalele noastre vor căuta să propage toate industriile, cari se pot practica cu ușurință în ateliere mici, chiar în casa țaranului cu unelte puține și estine.

Cu modul acesta vom utiliza multe materiale, cari azi nu-și găsesc întrebuințarea, vom da de lucru la o mulțime de oameni, vom da puțină țaranilor de a se folosi de zilele de iarnă, pe cari acum le perd înzădar, și vom reține în țară multe milioane, cari merg acum de plătesc peste graniță obiecte simple, pe cari le consumă poporul.

Ceeace am zis pentru industrie se poate repeta in mare parte și pentru agricultură. Școalele noastre elementare și inferioare de agricultură nu au de loc ca scop de a propaga cunoștințele cele mai înalte de agricultură. Ele își propun să facă a trece prin ele cel mai mare număr posibil de băieți de țărani, ca să capete în mod practic cunoștințe rezistănte, cari să le permită a cultiva pământul în mod mai perfecționat decât părinții lor. Ne propunem astfel să facem, ca practica urmata de massa țărănilor să se îmbunătățească cu încetul, făcând-o să adopte pe rând și pe nesimțite unele obiceiuri ușor de admis și cari numai din neștiința sau lipsa de stăruință au fost necunoscute până acum.

Astfel vom fi făcut, credem, un mare serviciu agriculturii noastre, dacă vom fi deprins pe țărani să introducă rotația anuală, să cultive câteva plante de nutreț, să întrebuițeze semințe mai bine alese și să facă arături mai bune.

Nu ne trece de loc prin minte să-i învățăm analiza chimică a pământurilor, experimentarea de culturi rari și alte asemenea lucruri. Și suntem convinși, că atunci, când massa țărănească va fi adoptat acele puține lucruri, ce voim să o învățăm, va fi mult mai lesne

marilor agricultori să facă agricultura, pe care o vor voi, pentru că vor avea cu cine, iar venitul pământului nostru se va îndoi. Acestea sunt motivele pentru cari, deosebindu-ne de sistemul urmat până acuma, în loc de a ne mărgini într'un număr de școale mari și costisitoare, cu învățământul superior, am preferit să înființăm cât mai multe școli de meserii și de agricultură mici, estise, dând un învățământ foarte restrâns, și pe cari să le putem răspândi pe toată suprafața țării și mai ales în sate și în orașele cele mici. În adevăr, de oarece este vorba să creem un învățământ destinat mai cu samă copiilor de oameni săraci, eră natural să căutăm a duce școala la ei, în loc de a-i face pe ei să vină de departe, la vre-o câteva școale mari. Am putut astfel, ca, chiar din primul an, în școlile elementare și inferioare de meserii să dăm învățământul la un număr de peste 1000 de copii, cari ne costă în mijlociu câte 300 de lei unul, pe an pe când în școlile cele mari nu avem decât 385 de școlari, cari costă câte 2500 lei pe an.

Este adevărat, că acești din urmă primesc un învățământ cu mult mai superior decât cei dintâiu; dar este tot atât de adevărat, că pentru acele dintâiu am avut de suportat pentru acest prim an

cheltuelile de instalațiune, cari se fac numai odală, și că la început o școală nu câștigă mai nimic, pe când pe urmă ea poate trăi prin propriile ei mijloace; așa că în anii următori costul anual al unui școlar se va reduce pe jumătate. Sistemul școalelor mici și numeroase au dar avantajul de a ne permite, ca cu o mică cheltuială, să facem să treacă prin ele un număr mare de școlari și să ne formăm astfel în scurtă vreme, cu sacrificii neînsemnate, un număr mare de lucrători industriali și de țărani cu știință de meseria lor.

Tinerii aceștia vor fi trăit câte doi sau trei ani în școală și vor fi văzut, că cu ceea ce-i învață școala, ei au putut, la o vârstă de 13—16 ani, să se întrețină, așa ca să nu coste nimic pe părinți și să adune și câte un mic capital; ei vor fi putut face comparațiune între foloasele, pe cari le-au tras și le mai pot trage din ceea ce au învățat, și munca în mare parte stărpă a părinților lor, închiși încă în metodele și ideile lor rutinare.

Astfel cu timpul va dispărea neîncrederea, pe care o are poporul nostru pentru tot ce nu se potrivește cu ceea ce știe el din părinți, precum și aceea, pe care, o nutrește contra meseriilor manuale despre care crede, că nu sunt în stare

să hrănească pe cineva și că nu sunt bune decât pentru străini.

Legea din 1899 n'a fost aplicată, deoarece guvernul conservator, care a succedat celui liberal, a votat în 1900 (April 5) o altă lege (fiind ministru de instrucție d-l Istrati), prin care se prevede înființarea de școli primare superioare și școli primare profesionale.

Iată cele mai însemnate dispozițiuni ale acestei legi.

Art. 82 Se vor înființa treptat în diferite părți ale regatului școli primare de băieți. Durata studiilor în aceste școli va fi de 3 sau 4 ani. Materiile obligatoare vor fi: Religia, limba română, o limbă modernă (numai în școlile din orașe), predată cu scop practic de a învăța pe elevi conversația zilnică și care va fi facultativă pentru elevi, aritmetica elementară cu aplicațiuni practice, elemente de geometrie, contabilitatea și ținerea registrelor, noțiuni de fizică, chimie și științe naturale cu aplicațiuni la agricultură, industrie, geografia, istoria națională cu noțiuni sumare de istoria generală, caligrafia, desenul, muzica, lucrul manual, gimnastica și jocuri gimnastice.

Art. 86.—La școlile primare superioare din centrele rurale se va putea da o dezvoltare mai mare noțiunilor agri-

cele și se vor putea alătura ferme de experiențe.

În unele școale primare superioare ministerul va putea da o întindere mai mare desemnului și se va putea introduce și modelajul.

Art. 92.—Învățământul profesional se dă în școalele profesionale de băeți și în școalele profesionale de fete, precum și în ateliere alipite pe lângă școale primare superioare de băeți sau pe lângă externate secundare de fete.

În școalele de fete se va învăța rufăria, broderia, croitoria, corsetăria, împletituri, flori artificiale, facerea de mănuși și de pălării, pictura și sculptura.

În școalele de băeți se va învăța croitoria, ciobotăria, rotăria, strungăria, lucru în fer, zidăria, pictura industrială, modelajul, etc.

Pentru fete se vor putea crea și școale de menaj, de spălătorie, de bucătărie, etc.

Materiile de studiu în școalele profesionale sunt: Religia, cetirea de buclă alese, o limbă modernă predată cu scopul practic de a învăța pe elevi conversația zilnică și care va putea fi facultativă pentru elevi, aritmetica practică cu noțiuni de geometrie, contabilitate și ținerea registrelor, desemnul și gimnastica.

Art. 94. În școalele profesionale pri-

mare, ca și în școalele primare superioare, se admit absolvenții cursului primar.

Art. 95. Ministerul va putea acorda burse de călătorie în străinătate celor mai buni absolvenți ai școalelor profesionale pentru a se perfecționa în profesiunea lor. De asemenea ministerul va putea plasa în diferite stabilimente industriale pe elevii mai înaintați sau pe absolvenții școalelor profesionale tot pentru a se perfecționa în profesiunea lor.

Studiile vor fi predate în școalele profesionale, ca și în școalele primare superioare, de institutori și institutoare, având acelaș număr de ore cu și cei de curs primar.

Această lege n'a fost pusă în aplicare, de oarece a fost abrogată prin legea din 9 Iulie 1901, care restabilește cu puține modificări legea din 31 Martie 1899.

Prin această lege școalele de meserii și de agricultură trec din nou dela ministerul de agricultură, industrie și comerț la ministerul de instrucție (ele fiind trecute pentru întâia oară la ministerul de instrucție prin legea din 1899 împreună cu școalele comerciale, iar prin legea din 1900 au fost înapoiate ministerului de agricultură, afară de școalele comerciale, cari au rămas la ministerul de instrucție), afară de școala superioară de agricultură dela Herăstreu și cea de sivicultură dela Brănești.

Legea învățământului profesional din 31 Martie 1899 cu modi- ficările introduse prin le- gea din 9 Iulie 1901

Prin această lege, fiind ministru de in-
strucție d-nul *S. Haret*, se creează școa-
lele elementare de meserii pentru sîteni
și școalele inferioare de meserii pentru
orășeni. Școalele de arte și meserii din
București și Iași se transformă în școale
superioare de meserii.

Școalele elementare de meserii

Cursurile școalelor elementare de me-
serii durează doi ani și jum., elevii fi-
ind obligați a lucra în atelier cel puțin
600 de zile. Învățământul teoretic se
predă în cei dintâi 2 ani dela 1 Oct.
până la 31 Martie iar învățământul prac-
tic în ateliere se predă în tot timpul a-
nului.

Se învață următoarele materii teore-
tice: Lecturi și compuneri relative la
educațiunea morală și națională, la cu-
noștințele vizuale de economie rurală și
de igienă (anul I 2, anul II 2); calcu-
lul elementar practic (2, 2.) desemnul
cu mâna liberă cu aplicațiuni la lucră-
rile de atelier (2, 2). Pentru acele mese-

rii, care ar cere o mai mare dezvoltare a cunoștințelor de geometrie și de desen, precum și a exercițiilor de modelaj, se pot da învățământului teoretic până la 12 ore pe săptămână.

Cursurile teoretice sunt predate de un învățător, iar învățământul practic în ateliere este predat de maiștri (câte un maestru de fiecare meserie). Fiecărei școli i se dă la început un fond de material de lucru de 500—1000 de lei. Maiștrii și elevii iau parte la câștigurile obținute din vânzarea lucrurilor făcute în școală. Câștigul elevilor se capitalizază, iar la eșirea lor din școală li se cumpără uneltele trebuitoare pentru practicarea meseriilor respective.

Întreținerea unei școli elementare de meserii costă 2—5000 de lei anual, după numărul meseriilor, ce se învață în școala respectivă.

Aceste cheltuieli sunt înscrise în bugetul ministerului de instrucție, care primește de la județele respective o subvenție pentru toate cheltuelile de material și jumătate din cheltuelile de personal. Elevii acestor școli sunt externi.

Pentru înlesnirea elevilor s'a înființat pe lângă fiecare școală câte o cantină.

Între satele și orașele, în cari se află școli elementare de meserii.

1 *Baia de Aramă* (1901, Mehedinți,

- lemnărie). 2 *Balș* (1901, Romanai, ferărie, lemnărie, rotărie). 3 *Bicaz* (1902, Neamț, lemnărie, rotărie). 4 *Boroșia* (1901, Suceava, ferărie, lemnărie, rotărie). 5 *Broșteni* (1908, Suceava, dogărie). 6 *Buflă* (1902, Ilfov, ferărie, lemnărie, rotărie). 7 *Bunești* (1902, Falcu, impletituri și dogărie). 8 *Cacalești-Zărnești* (1905, Argeș, dogărie). 9 *Calafat* (1904, Dolj, ferărie, lemnărie, rotărie). 10 *Olejni* (1903, Vlașca, lemnărie, rotărie, ferărie). 11 *Drăgășani* (1908, Vâlcea, ferărie, lemnărie, rotărie). 12 *Isaccea* (1902, Tulcea, lemnărie, dogărie). 13 *Mizil* (1902, Buzău, ferărie, strungărie în fer, lemnărie, rotărie, dogărie). 14 *Măicânești* (1902, Râmnicul-Sărat, lemnărie, rotărie, ferărie). 15 *Mănești* (1904, Dâmbovița, olărie). 16 *Medgidia* (1908, Constanța, ferărie, lemnărie, rotărie). 17 *Negrești* (1901, Vaslui, lemnărie, rotărie, ferărie). 18 *Nicorești* (1901, Tecuci, dogărie, lemnărie). 19 *Novaci* (1901, Gorj, rotărie, lemnărie). 20 *Oltina* (1905, Constanța, lemnărie, rotărie, ferărie). 21 *Panciu* (1901, Putna, impletituri). 22 *Pătârlagele* (1903, Buzău, ferărie, lemnărie, rotărie). 23 *Podul-Turcului* (1906, Tecuci, croitorie țărănească, ciobotărie). 24 *Porcești* (1902, Roman, lemnărie, rotărie, frângherie). 25 *Racovița* (1903, Muscel, dogărie). 26 *Scorțeni*, (1904 Bacău, ferărie, lemnă-

rie-rotarie), 27 *Săveni*, (1906 Dorohoiu, frângerie, cismărie). 28 *Târgul Adjud* (1901, Putna, ferărie, rotărie lemnărie). 29 *Târgul Horez* (1902, Vâlcea, lemnărie, rotărie, frângerie, ferărie). 30 *Trușești* (1901, Botoșani, ferărie, lemnărie, rotărie, cojocărie). 31 *Vălenii de Munte* (1909, Prahova, ferărie, lemnărie, rotărie). 32 *Viziru* (1901, Brăila, lemnărie, rotărie, ferărie). 33 *Rucăr* (1901, Muscel, țăsutul covoarelor).

Școalele inferioare de meserii.

Școalele inferioare de meserii sunt destinate pentru orășeni. Durata cursurilor acestor școale este de 5 ani.

Invățământul este teoretic și practic.

Invățământul teoretic se predă în cei dintâi 4 ani dela 1 Octombrie până la 15 Maiu câte 9 ore pe săptămână.

În timp de 5 ani elevii sunt obligați a lucra în ateliere cel puțin 1200 de zile. În aceste școale se pot învăța următoarele meserii: Ferăria, lăcătușeria mecanică și constructivă, turnătoria de aliaje și compoziții fuzibile, tinichigieria, tâmplăria de mobile și clădiri, sculptură în lemn, fabricațiunea jucăriilor de lemn, caretășia, croitoria, cizmăria, fabricațiunea pălăriilor de păslă, ceramică, săpătoria în piatră, etc.

Se învață următoarele obiecte teoretice: Lecturi și compuneri (I 2, II 2, III 2, IV 2), aritmetica și contabilitatea (2, 2, 3 —), desemnul și geometria (5, 5, 4, 4). Lecturile se refer la educațiunea morală și națională, la cunoștințele elementare uzuale de fizică, chimie, mecanică și tehnologia materialelor, la noțiunile elementare de geografia economică, de economie industrială, de scrisori și documente de afaceri, ce pot interesa pe un meseriaș, și la noțiunile de igienă; aritmetica și contabilitatea aplicate la meserii; geometria practică, desemnul aplicat la meserii și devize de lucrări. Elevii sunt externi. La cele mai multe școli s'au înființat cantine pentru elevii săraci. Fiecare școală este înzăstrată la înființare cu un capital în material de lucru în valoare de 1000 de lei pentru fiecare atelier. Maiștrii și elevii participă la câștigul, ce rezultă din lucrurile făcute în atelier. Câștigul elevilor se depune la casa de economie, pentru a li se da la ieșirea din școală.

În aceste școli sunt primiți absolvenții școlilor primare, cari au 11 ani împliniți și absolvenții școlilor elementare de meserii (acești din urmă sunt primiți în anul al treilea, continuând a se perfecționa mai departe în specialitatea, ce au învățat-o în școala elementară).

Unele școale au deschis bazare pentru desfacerea produselor școlii, la care elevii servesc cu rândul spre a se deprinde să vândă obiectele făcute de ei și să știe, cum trebuie să se poarte cu clienții.

Întreținerea unei școli inferioare de meserii costă anual între 12 și 18,000 de lei, după numărul meseriilor, ce se învață în respectiva școală. Aceste cheltuieli sunt înscrise în bugetul ministerului, iar comuna respectivă varsă la stat o subvenție, ce reprezintă jumătate din cheltuielile de personal și material plus chiria localului.

Iată orașele, în cari se află școli inferioare de meserii: 1 *Curtea de Argeș* (1901, ceramica, tâmplăria, impletituri, sculptura în lemn). 2 *Bacău* (înființată în 1899, trecută la stat în 1909, ferărie, tâmplărie, lemnărie-rotărie, lăcătușerie). 3 *Bârlad* (1900, tinichigerie, lăcătușerie, ferărie, rotărie, tâmplărie, curălarie). 4 *Botoșani* (1902, tinichigerie, lăcătușerie, ferărie, tâmplărie). 5 *Brăila* (1901, ferărie, sculptură, tâmplărie, văpsitorie, tinichigerie, croitorie, lăcătușerie). 6 *București* (1910, tinichigerie, sculptură în lemn, tâmplărie, ferărie, lăcătușerie). 7 *Buzău* (1902, ferărie, lăcătușerie, tâmplărie, tinichigerie). 8 *Dorohoi* (1902, lemnărie rotărie, ferărie,

lăcătușerie, țăsutul covoarelor). 9 *Călărași* (1904, lemnărie-rotărie, ferărie, tâmplărie, lăcătușerie, tinichigerie). 10 *Câmpulung* (1902, curălărie, cioplitoare, fabricațiunea pălăriilor, tâmplărie). 11 *Giurgiu* (1908, tâmplărie.) 12 *Iași* (1908, croitorie). 13 *Pitești* (1902, lăcătușerie, ferărie, tâmplărie, tinichigerie). 14 *Roman* (1901, tinichigerie, tâmplărie, cismărie). 15 *Roșiori de Vede* (1902, ferărie, lemnărie, tinichigerie). 16 *Slatina* (1901, lăcătușerie, ferărie, lemnărie, rotărie, tinichigerie). 17 *Târgul Ocna* (1899, rotărie, ferărie). 18 *Vaslui* (1904, rotărie, lăcătușerie, tâmplărie, tinichigerie). 19 *Târgu-Jiu* (școala de ceramice a fost înființată în 1901 de I. Moisil, fost profesor și director la gimnaziul din acel oraș, azi bibliotecar al casei școalelor ¹⁾). 20 *Craiova* (1909, turnătorie, sculptură în lemn, potcovărie, tâmplărie, ferărie aplicată la trăsuri, vâpsitoare și tapițerie, lăcătușerie, rotărie, tinichigerie).

Școala din Brăila este întreținută nu-

1) D-nul I. Moisil a înființat în București un atelier de jucării, subvenționat de Casa școalelor, în care se execută păpușe (unele cu motive românești, ca țărani, țărance, cio-bani, etc.) tot așa de frumoase și solide, ca și cele din străinătate. Am vizitat acest atelier, în care lucrează mai mulți tineri români.

mai de comună, iar acea din Călărași de județ. Școalele din Târgu-Ocna, Bârlad, ce au fost înființate înainte de 1899, au fost reorganizate în 1901—1902. de asemenea și școala de meserii și de agricultură din Armășești.

Școalele superioare de meserii.

Prin legea din 9 Iulie 1901 școalele de arte și meserii din București și Iași au fost transformate în școale superioare de meserii. Școalele superioare de meserii servesc pentru învățarea meseriilor, cari cer cunoștințe teoretice mai înaintate. Studiile durează 6 ani. Se predau următoarele obiecte teoretice: Scrierea, cunoștințe de fizică, chimie și mecanică trebuitoare lucrătorului, aritmetica și geometria practică, noțiuni de tehnologie, elemente de mașini, contabilitatea atelierelor, desemnul, schițe și modelaj. Aceste obiecte se predau în cei dintâi 4 ani alătura cu învățământul practic din atelierelor de studii conform programei din 1904.

Învățământul practic se predă în următoarele atelierelor: a) Diviziunea ferăriei: Ferărie, lăcătușerie, ajustaj, turnătorie, căzangerie de fer și de aramă, tinichigerie. b) Diviziunea lemnăriei: Dul-

gheria, tâmplăria, rotăria și căruțăria, modelăria.

La școala din București mai există o secțiune de turnătorie artistică în bronz.

Elevii, după ce sfârșesc cei dintâi 4 ani de studii, sunt obligați a lucra încă 2 ani în atelierele de aplicație alăturate pe lângă școală spre a se perfecționa în lucrările practice, fiind plătiți cu ziua sau cu burata pentru obiectele, ce le fac după comanda primite de direcțiune dela particulari și dela autorități.

În cei dintâi 4 ani nu se primesc mai mult de 250 de elevi parte interni (bursieri de ai statului și ai județelor), parte externi. Fiecare județ este obligat a întreține cel puțin 2 bursieri, plătind statului taxa anuală de 500 de lei de elev. Elevii din cei din urmă 2 ani de aplicație sunt toți externi. Primirea în școală a elevilor se face în următoarea ordine: 1) Absolvenții școalelor interioare de meserii. 2) Absolvenții cursului secundar inferior. 3) Absolvenții a cel puțin 2 clase secundare. În timpul din urmă au fost primiți, ca să se prezinte la concursul de intrare în școală și absolvenți de ai cursului primar.

Invățământul industrial în Universități. La facultățile de științe din București și Iași, s'a înființat câte o catedră de chimie industrială, iar pe lângă ta-

cultatea de științe din Iași d-nu profesor Hurmuzescu, a înființat o școală de electricitate.

Școala de poduri și soșele, întreținută de ministerul de lucrări publice, precum și *școala de arhitectură* din București au de asemenea rang universitar, de oare ce pentru intrare în aceste școli se cer 8 clase de liceu. Pe lângă această școală este o secțiune pentru conducătorii desemnatori. Pentru intrare în această secțiune se cer 4 clase gimnaziale.

Școli de meserii dependente de alte ministere.

Școala de meserii V. Paapa din Valea Boului (județul Prahova) a fost înființată în 1892 de ministerul de agricultură și domeniile din legatul de peste o jumătate de milion lăsat de răpausatul proprietar V. Paapa acestui minister cu obligația de a înființa în acea comună o școală de meserii pentru sătenii din acel sat și din satele învecinate. Se primesc elevi, cari au terminat cursul primar. Elevii sunt interni (bursieri ai fondului V. Paapa); ei trebuie să aibă vârsta de 13—16 ani. Bursele se dau prin concurs numai fiilor de săteni din Prahova. Studiile durează 3 ani.

Se învață următoarele obiecte teoretice: Aritmetica și geometria practică; noțiuni de tehnologia lemnului, noțiuni de corespondență comercială, desemnul. Se învață următoarele meserii: Dogăria, rotăria, ferăria și Impletiturile de răchită.

Școala de meserii dela atelierul Bistrița (Bacău) a fost înființată de ministerul lucrărilor publice în 1899.

Studiile durează 5 ani. În școală se primesc absolvenți de ai cursului primar în vârstă de 12—15 ani. Se învață următoarele obiecte teoretice: Aritmetica, geometria, elemente de mașini, noțiuni de tehnologie, contabilitatea și desemnul. Invățământul practic cuprinde următoarele meserii: Ferăria, lăcătușeria, tâmplăria și rotăria. Elevii sunt externi.

Atelierele de pe lângă penitenciare. În penitenciare ministerul de interne a instalat ateliere spre a deprinde pe deținuți și deținute cu diferite meserii, astfel ca, după ce vor fi isprăvit osânda, să poată trăi în mod cinstit din meseria, ce au învățat-o. Așa la penitenciarul dela Mislea și la cel din Slănic se fac felurite obiecte de sculptură, de tâmplărie. *)

*) Istoria închisorilor din România de G. Dianu, pag. 97, 98, și 143.

Școale de meserii înființate de particulari.

Școala de meserii „Ciocanul” din București (strada Dudești 145) a fost înființată în 1899 de d-nul A. Salomon, fabricant, cu ajutorul comunității israilite din București. Studiile durează 4 ani. Se învață următoarele obiecte teoretice: Limba română, aritmetica, geometria, noțiuni de fizică, chimie și tehnologie, limba engleză, contabilitatea, caligrafia și desemnul. Invățământul practic cuprinde lăcătușeria, tâmplăria și tinichigeria.

Alte școale, în cari se predă învățământul meseriilor.

Afară de școalele de meserii, învățământul meseriilor se mai predă și în alte școale speciale sau generale.

Școalele normale de învățători. În aceste școale sunt prevăzute pentru lucru manual în clasa I (4 ore), II (4), III (4), IV (2), V (2), VI (4). În clasa I se învață impletituri de paie, impletituri de ață și de cânepă; în clasa II impletituri de papură și nuele; în clasa III repetiția celor învățate în clasele I și II, plus

cartonajul; în clasele IV, V și VI lucrări de lemn (tâmplăria).

Atelierele de meserii de pe lângă școlile primare rurale. Pe lângă unele școli rurale s'au înființat cu cheltuiala județelor respective sau a comunelor rurale mici ateliere de meserii, în cari elevii sunt deprinși în lucrări de lemnărie, dogărie, împletituri, etc. Astfel de ateliere există la Sascut (Putna), Dumbrăveni (Botoșani), Valea Călugărească (Prahova), Filiași (Dolj).

La școlile rurale din Prahova și Comănești (Bacău) particularii au înființat ateliere.

Domeniile Coroanei. Pe domeniile Coroanei sunt 40 de școli primare. Fiecare școală are un atelier de lucru manual. La unele școli un maestru special învață pe elevi frângeria, coșăria, împletitul cu paie, fabricațiunea mobilor ușoare, etc.

Lucrul manual în școlile primare urbane de băeți. În mai multe școli primare urbane s'a introdus lucrul manual. Se fac cu deosebire obiecte de carton.

Cursurile de lucru manual de pe lângă școlile normale pentru învățători și institutori. În timpul verii se ține în fiecare an pe lângă una din școlile normale de învățători și institutori un curs de

lucru manual, pentruca și dâoșii la rândul lor să poată predă acest învățământ în școalele primare rurale și urbane. Casa școalelor suportoartă toate cheltuelile de transport și de întreținere pentru învățătorii și institutorii, cari i-au parte la aceste cursuri.

Școalele de ucenici.

Aceste cursuri au fost prevăzute pentru întâia oară în proiectul de organizare a învățământului profesional de repausatul ministru Păucescu.

Prin art. 72 din legea învățământului profesional din 1893 a ministerului de agricultură, comerț și industrie se prevede înființarea de *cursuri libere* de Duminecă și de sară pentru ucenicii și lucrătorii ocupați în industria particulară sau în atelierile statului. De asemenea și legile învățământului profesional (ale ministrului de instrucție) din 31 Martie 1899, din 7 April 1900 și din 9 Iulie 1901 prevad aceste cursuri.

Art. 76 din legea învățământului profesional din 9 Iulie 1901 prevede, că pe lângă școalele de meserii și pe lângă școalele comerciale se vor înființa în comunele urbane cursuri speciale, destinate pentru complectarea instrucțiunii.

ucenicilor din fabrici, ateliere și prăvălii. Aceste cursuri durează 3 ani și se țin sara și Duminica. În 1904 s'a publicat regulamentul școalelor de adulți (Monitorul oficial Nr. 49 din 3 Iunie 1904), unde sunt prevăzute cursurile de ucenici, iar în 1904 s'a publicat programa analitică (Monitorul oficial Nr. 208 din 8 Decembrie 1904).

În 1904-5 d-nul S. Haret a înființat un curs de ucenici pe lângă școala comercială superioară din Iași, care în anul următor a fost desființat de d-nul Vlădescu. Aceste cursuri au fost din nou reînființate de subsemnatul pe lângă școala comercială elementară din Iași în 1908-1909 cu concursul domnilor profesori Castano, Ionescu, Pal și Vasiliu, cari împreună cu mine au binevoit a da lecțiuni gratuite.

În anii următori primăria de Iași a binevoit a da o parte și pentru aceste cursuri din suma de 4000 lei, ce o varsă anual la casa școalelor pentru școalele de adulți din Iași.

În anul 1910-1911 au eșit primii absolvenți ai acestor cursuri, iar în anul acesta a doua promoție. Anul acesta au fost înscriși în tustrele clasele 89 de ucenici, din cari până la sfârșitul anului au rămas numai 51.

Cu toate că legea meseriilor obligă pe

ucenicii din ateliere și fabrici să urmeze cursurile în mod regulat, totuși cei mai mulți patroni nu permit pe ucenicii lor la cursuri, iar alții îi trimit neregulat; corporațiunile, cu toate că au fost înștiințate despre frecventarea neregulată a ucenicilor, n'au luat nici o măsură.

În astfel de împrejurări nu se poate face progres decât cu acei puțini elevi, cari din indemnul lor urmează regulat cursurile. Majoritatea ucenicilor, cari urmează cursurile, sunt ucenici dela atelierelor căilor ferate și a celor particulare, dela școala de croitorie, dela atelierelor de croitorie «Renașterea», ucenicii de prăvălii n'au fost decât doi.

Trebue luate măsuri grabnice și foarte riguroase, ca ucenicii din ateliere și fabrici să se înscrie la aceste cursuri și să le urmeze regulat în acele orașe, unde s'au înființat astfel de cursuri, iar pe de altă parte trebue înființate cursuri de ucenici în toate comunele urbane pentru a rădică nivelul moral și intelectual al ucenicilor români, cari vor constitui marea masă a muncitorilor industriali și comerciali din România. Trebuie de asemenea făcută o lege cu sancțiuni penale, prin care comercianții să fie obligați a trimite pe ucenicii lor la aceste cursuri (ca în Ungaria, Austria, Elveția și în cele mai multe state din Germania).

Tot aici amintesc, unele cursuri de ucenici :

Scoala societății «Unirea constructorilor români», care a fost înființată în 1874 pentru ucenicii și lucrătorii zidari tâmplari și dulgheri. Cursurile încep la 1 Noembrie și țin până la 1 Martie (de la 8—11 și 2—4). La început cursurile au fost foarte populate, în timpul din urmă însă numărul auditorilor s'a împuținat foarte mult. Studiile durează 4 ani. Se învață următoarele obiecte: Aritmetica și geometria în mod practic, elemente de construcțiune și desemnul aplicat la meseriile de zidărie, tâmplărie și dulgherie. Se primesc și elevi analfabeți, carora li se predă la început scrierea, citirea și elemente de calcul.

Scoala industrială de sară și de Duminică a asociațiunii generale a absolvenților școalelor de arte și meserii din București s'a înființat în 1901. Cursurile se țin Lunia, Mercurea și Vinerea dela 8—10 sara și Duminica precum și în zilele de sărbătoare dela 8—11 a. m. Studiile durează 4 ani, anul școlar începe la 15 Octombrie și se sfârșește la 15 Iunie.

Se învață următoarele obiecte: Aritmetica, geometria, noțiuni de algebră, trigonometria și geometria descriptivă, elemente de fizică, mecanică, și techno-

logia materialelor, limba germană, contabilitatea, economia industrială și desemnul.

La această școală urmează ucenicii și lucrătorii de diferite meserii. Din 90 de elevi, cari au fost înscriși la începutul anului, abia 20 au urmat până la sfârșitul anului.

Școala industrială a Bursei muncii a fost înființată în 1903. Cursurile, cari durează 3 ani, încep la 15 Noembrie și se sfârșesc la 1 Iunie; ele se țin în fiecare sară de la 8—10, afară de Sâmbătă. Se învață următoarele obiecte: Aritmetica, geometria, limba germană, limba franceză, elemente de igienă, noțiuni de fizică și de chimie, contabilitatea și desemnul.

Cursul de ucenici din Pitești.—În 1901 d-nul Iliescu, institutor din Pitești, împreună cu alți institutori a plasat mai mulți ucenici în atelierile cele mai însemnate din Pitești, organizând în acelaș timp cursuri teoretice de învățământ profesional pentru instrucțiunea acestor ucenici. La ferărie a plasat 40 ucenici, la țâmplărie 11, la cismărie 7, la tinichigerie 2. S'a făcut o colectă pentru a li se putea procura hainele și cărțile trebuitoare. Cursurile teoretice se țineau în fiecare zi dimineața de la 8—11, iar lucrările în atelierile particulare din o-

raș dela 1½—6 după amiazi. Se învățau următoarele obiecte teoretice: Germana, contabilitatea, aritmetica, geometria, tehnologia lemnului și a fierului desemnul industrial, desemnul de ornament și igiena ¹⁾).

Repausatul *profesor și deputat Popescu din Bârlad*, unul dintre rarii buni români, a trimis la Cluj în Transilvania 40 de ucenici, cari după ce au învățat diferite meserii, s'au întors în Bârlad, unde au deschis ateliere, fiind ajutați cu bani de către o societate, ce o înființase regretatul Popescu pentru acest scop.

La *Curtea de Argeș* există o societate, care ia tineri dela țară și-i tocmește la diferiții maiștri din orașe. După isprăvirea învățaturii îi trimite în satele lor, unde își deschid mici ateliere.

Scoala de sondori din Câmpina a fost înființată în 1904 tot din inițiativă particulară.

Școalele de meserii pentru fete.

Intâia școală de meserii pentru fete a fost înființată pe cale bugetară (fără

1) Asociațiuni pentru patronajul și învățământul industrial de G. Haza. București 1901, Pag. 5.

lege) în anul 1877 sub numele de școală profesională de fete, de către repausatul ministru de instrucție G. Chițu. Tot în 1877 s'a publicat regulamentul și programa școalelor profesionale de fete. ¹⁾ La început cursurile școalelor profesionale nu durau decât 3 ani; constatându-se însă, că în acest timp nu se putea învăța în mod temeinic meseria aleasă, cursurile se măriră la 4 ani și pe urmă la 5 ani. După programa din 1877 se învățau următoarele obiecte teoretice: Religiunea, româna, franceza, aritmetica și elementele de contabilitate, desenul.

Dintre meserii se învățau rufăria, croitoria pentru doamne și fabricațiunea florilor artificiale. Lecțiunile teoretice se țineau în fiecare zi de lucru dela 8—10 dimineața, iar profesiunile se predau în timpul ernii dela 11—4 p. m., Sâmbăta dela 11—2. Acest program a fost modificat în 1898 ²⁾. După acest program studiile țineau 7 ani, dintre cari 5 pentru învățământ și 2 pentru perfecționarea meseriei. Acest program prevede

1) Monitorul oficial No. 85 din 18 August 1887 și Colecțiunea de legi, regulamente și programe dela 1864—1901 de Lascar și Bibiri, pag. 332 și 975.

2) Monitorul oficial No. 57 din 14 Iunie 1898 și Colecția de legi, etc. dela 1864—1901 de Lascar și Bibiri pag. 1232.

următoarele obiecte teoretice: Religia, limba română (și lecturi din științe, igienă și pedagogie), limba germană, aritmetica practică și geometria practică, contabilitatea, istoria, geografia, teoria lucrului, muzica vocală, caligrafia și desennul.

Dintre meserii se învățau rufăria, croitoria, dantele, modele și corsetele. Pentru studiile teoretice erau rezarvate 18 ore în clasa I, 18 în clasa II, 17 în clasa III, 16 în clasa IV, 17 în clasa V, iar în clasele VI și VII câte 7 ore.

Prin legea din 1901, care a păstrat numărul de 7 clase, s'a lăsat la o parte o limbă străină, restrângându-se programa obiectelor teoretice și dându-se mai mult timp pentru practica meseriilor. Pentru obiectele teoretice s'au rezervat cel mult 18 ore în clasele I și II, 12 ore în clasele III, IV și V și 6 ore în clasele VI și VII.

După această lege fiecare școală de meserii, care are 5 clase (dintre cari cele dinlăiu două sunt preparatoare) se numește școală de gradul I. La școalele de gradul I se pot adauge două clase de perfecționare și atunci școala respectivă se numește școală de gradul al II-lea.

După programa din 1904 *) se învață

*) Monitorul oficial No. 71 din 29 Iunie 1904 și Colecția de legi, etc. dela 1901—1904 de Lascar și Bibiri, pag. 1004.

următoarele obiecte: Religia, româna, franceza sau germana, matematica și contabilitatea, caligrafia, desemnul, teoria lucrului. Pentru obiectele teoretice sunt câte 15 ore în clasele I și II, câte 12 în clasele III, IV și V, iar în clasele VI și VII sunt 6 ore.

Se învață următoarele meserii: Rufăria, croitoria, corsetăria, florăria, confecționarea veșmintelor de copii, broderii naționale, broderii artistice, dantele, țăsutul pânzei. Pentru practica meseriilor sunt prevăzute câte 15 ore în clasele I și II, câte 18 ore în clasele III, IV și V și câte 42 de ore în clasele VI și VII.

Programa din 1904 a fost modificată în 1909 numai în ceea ce privește atelierele de lucru¹⁾, de oarece pe lângă atelierele, ce erau prevăzute în programa din 1904 s'a mai adăugat atelierul de țăsuf scoarțe și velințe²⁾.

În cele mai multe școli de meserii

1) Monitorul oficial No. 125 din 3 Sept. 1909 și Colecțiunea de legi, regulamente și programe privitoare la învățământul profesional aflate în vigoare la 1 Septembrie 1910 pag. 435.

2) Despre școlile de meserii pentru fete să se consulte importantul raport al d-lui S. Haret pag. 182—295.

de gradul I pentru fete se învață numai croitoria și rufăria.

Iată orașele, în cari se află școale de meserii pentru fete:

București. Școala profesională de fete de gradul I și II A. F. Robescu (înființată în 1877). În această școală se învață croitoria, rufăria, florăria, modele și dantelăria.

Școala profesională de gradul I No. 2 Principesa Elisabeta (1892). Această școală are un atelier de corsete și un atelier pentru haine de copii.

Școala profesională de gradul I No. 3 Gh. Chițu (1893). Această școală are un atelier de broderie artistică și un atelier de țăsul.

Bacău (1893). Școală de gradul I (croitorie și rufărie).

Bârlad (1901). Școala profesională Roșca Codreanu, care se întreține din fundațiunea donatorului Roșca Codreanu, având programul ei propriu. Se învață croitoria și rufăria. Se predau următoarele obiecte: Româna, franceza, italiana, matematica, contabilitatea, istoria, geografia, științele fizico-naturale, pedagogia și gimnastica. Această școală are și o grădină de copii.

Botoșani (1906). Școală de gradul I (croitorie și rufărie).

Brăila. Școala profesională, „Penetis.

Zurmale" înființată în 1870 ca școală secundară a fost prefăcută în 1901 în școală profesională. Se învață croitoria și rufăria. Dintre obiectele teoretice se predau: Religia, aritmetica și contabilitatea, germana, franceza, greaca, igiena, economia domestică, desenul și caligrafia, jocul, piano.

În următoarele orașe sunt școli de gradul, în cari se învață croitoria și rufăria: Buzău (1893), Câmpulung, Constanța (1897), Caracal (1891), Dragășani (1910), Focșani, (1901), Huși. (1898), Piatra-Neamț (1895), Roman (i. înființată în 1879 și trecută la stat în 1882), Râmnicul-Sărat, Slatina, (1897). Târgoviște (înființată în 1891, iar în 1907 a trecut la stat), Tecuciu (1898 „Școala profesională Tache Anastasiu), Târgu-Jiu (1899), Turnu-Măgurele (1906), Turnu-Severin (1892), Vaslui (1896).

Galați (1893). Școală de gradul I (croitorie, rufărie, flori).

Iași (1877). Școală de gradul I (croitorie, rufărie, flori, țesătorie).

Giurgiu. Școală de gradul I (croitorie, rufărie, țesături).

Ploești (1886). Școală de gradul I (rufărie, croitorie, flori).

Pitești. Școala profesională de fete Ioan, Maria și Constantin Teiulescu, înființată în 1897 (croitorie, rufărie și broderie artistică).

Pe lângă acestea mai amintim următoarele școale, cari se întrețin din fundațiuni particulare și cari au aceeaș organizație ca și școalele statului: *Scoala de gradul I și II a reuniunii femeilor române din Iași. Secția profesională a Azilului Elena Doamna din București. Școala profesională Madona Dudu din Craiova* (această școală dela 1 Septembrie 1912 a trecut la stat). În total sunt 32 de școale de meserii pentru fete. Pe lângă aceste școale mai sunt și alte școale profesionale particulare, cari au organizații diferite.

Ministerul de comerț și de industrie a început să înființeze școale practice de țesătorie atât la sate cât și la orașe.

Alte școale de fete, în cari se învață meseriile.

Meseriile se mai învață în următoarele școale:

Școalele normale de învățătoare. În clasa I se învață diferite cusături, împletitul ciorapilor, cârpitul ciorapilor. În clasa II aplicarea cusăturilor la confecționarea unei bucăți din rufăria de uniformă a școlii (d. e. a unei cămeși de zi pentru femei), cârpitul, broderia națională. În clasa III cămeși de noapte pentru femei, cămeși bărbățești (țărănești),

broderie de fanlezie, tricotaj de lână pentru copiii mici (pantofi, berete, pep-
tărașe, etc.). În clasa V cusutul cu ma-
șina. În clasa VI rufăria, uniforme cusute
cu mâna și mașina, rochii, torsul că-
nepei, inului, lânei, bumbacului, borangi-
cului, țesutul, colorarea lânei, țesutul fo-
telor și scoarțelor naționale.

Școalele secundare de fete. Și în a-
ceste școale se învață lucrul manual.

Școalele de menaj și de gospodărie.
În aceste școale, pe lângă bucătărie,
spălat, călcat, se învață și cusutul. ru-
făria, etc:

Școalele primare de fete. În clasa I
se fac exercițe ușoare cu croșetul, exer-
cițe ușoare cu cârlige, în clasa II cusă-
tori, în clasa III impletituri de ciorapi,
în clasa IV croitul și cusutul rufelor.

Școalele de menaj, de economie casnică și de gospodărie rurală.

Aceste școale au fost prevăzute în le-
gile învățământului profesional din 1899
și 1901. Până la 1910 au existat 10
școale de felul acesta în întreaga țară.

*Școala de menaj de pe lângă Azilul
Elena Doamna* prepară servitoare, bu-
cătăreșe, spălătoreșe, bone și servitoare
superioare. Școala are o secțiune pen-
tru servitoare, o secțiune pentru bucă-

tărese și altă secțiune pentru spălătorese.

Servitoarele (*bonne a tout faire*) pentru îngrijirea casei în genere învață să cunoască menajul casei, bucătăria simplă și serviciul mesei.

Bucătăresele învață bucătăria simplă românească, franceză și germană, pateuri, torte, înghețale, etc.

Spălătoresele învață să spele dela lucrurile cele mai simple până la rufăria de lux și spălătoria zisă à neuf.

Pe lângă specialitățile de mai sus elevele învață economia domestică, calcularea cheltuielilor zilnice, religia, lucrul de mână, cusături simple, de cari se simte trebuință în viața de toate zilele.

Cursurile de menaj țin 4 ani. În primii 2 ani toate elevele trec prin toate specialitățile după sistemul rotațiunii, astfel că la sfârșitul acestor 2 ani ele cunosc menajul casei, bucătăria simplă românească, spălatul, călcatul și indoitul rufelor simple nescrobite. În ultimii 2 ani elevele se specializază fiecare în direcția, pentru care arată aplecare. *) Directoara plasază pe eleve. În 1898 s'a modificat regulamentul acestei școale*). Noul regulament prevede 5 specialități și anume: Bone, servitoare superioare,

*) Lascar și Bibiri „Colecția de legi, etc. dela 1901—1904 pag. 206 și 660.

servitoare bucătărească și spălătorească. Cursul durează 4 ani. Pe lângă specialitățile arătate se predau următoarele obiecte: Limba română, franceza și germana în mod practic, calculul, religia, economia domestică, lucrul și metoda frebeliană.

Școala externă de menaj din București. — După organizația din 1903 cursurile acestei școli durează 2 ani. Școala dă cunoștințele practice necesare unei bune gospodine²⁾. Se învață economia casnică, croitul și cusutul rufăriei și al hainelor de copii, înpletitul și reparatul ciorapilor și al hainelor, bucătăria simplă și complicată, spălatul, călcatul și scrobitul. Se primesc absolvenți a cursului primar în etate de 14—17 ani. Elevele sunt externe. Pe lângă școală există un restaurant, în care în schimbul unei taxe iau prânzul studentele, profesoarele, institutoarele, funcționarele dela telegraf și poștă.

Se învață următoarele obiecte teoretice: Economia domestică (anul I 3 ore, II 3), aritmetica și contabilitatea menajului (3, 1), igiena și lecturi folositoare pentru viața casnică (2, 1), scrierea, citirea, compuneri, descrieri și corespondența casnică) (2—).

1) Lascar și Bibiri „Colecțiunea de legi etc.” București 1908 pag. 268.

Școala de menaj și de gospodărie casnică «Prineipesa Maria din Iași». Această școală s'a înființat în 1903. După organizația din 1903 în această școală se primiau fete, ce aveau etatea de 16-24 ani, care știau să scrie și să citească. Școala are de scop să dea fetelor sau femeilor tinere române o pregătire practică pentru serviciul casei în toate ramurile sale. Cursurile încep la 15 August și se sfârșesc la 15 Iulie ¹⁾ Elevele sunt împărțite în 4 secțiuni.

Secțiunea I întreține curățania în școală, poartă socotelile gospodăriei, servește la masă și dă ajutor la bucătărie.

Secțiunea II cumpără alimente și poartă grijă de conservarea lor, gătește bucatele și face rânduială în bucătărie și cămară.

Secțiunea III spală, calcă și curăță pete.

Secțiunea IV dă rufele la spălat și primește rufele spălate, croește, coasă, cârpește, și drege atât hainele, cât și albiturile școalei, ale elevelor sau cele încredințate de public. Elevele stau în fiecare secțiune 2 luni și jum., iar în luna din urmă se schimbă cu săptămâna.

Școala din Iași s'a desființat mai târziu, iar în 1906 s'a reînființat prin le-

1). Lascar și Bibiri „Colecția de legi, etc. București 1904 pag. 275.

gea din Iunie 1906 pentru înființarea școalelor normale de menaj din București și Iași, fiind ministru de instrucție d-nul Vlădescu.

Art. I Se înființază două școale de menaj una în București și alta în Iași.

Art. 2. Intreținerea acestor școale va fi pentru cea din Iași din venitul fondului destinat de A. S. Regală Principesa Maria, care venit în sumă de 27,940 este prevăzut în bugetul casei școalelor pe anul 1906 | 1907 pentru întreținerea unei școale de gospodărie populară, iar pentru cea din București din donațiunea făcută de d-na Elena Eraclide ¹⁾

În 24 August 1906, s'a publicat regulamentul pentru aplicarea acestei legi ²⁾.

Art. 2 din acest regulament prevede, că scopul principal al acestor școale este formarea de servitoare, menagere, bucătărese, spălătorese, jupânese (fete în casă).

Pe lângă fiecare din ele se va pune înființată o secțiune normală pentru a forma măestre-bucătărese, măestre-spălă-

1) Lascar et Bibri „Colecția de legi“ etc. dela 1904—1906 București 1906 pg. 47 și Monitorul oficial No. 49 din 2 Iunie 1906.

2) Lascar și Bibiri „Colecția de legi“ etc. București 1906 pag. 244 și Monitorul oficial din 29 August 1906.

toarese, măestre-jupânese (fete în casă) măestre-menajere.

Secțiunea normală se va înființa și desvoltă în raport cu nevoile învățământului de menaj.

Art. 3. Pe lângă fiecare școală se va înființa un birt sau cantină școlară pentru studenți, institutoare, profesoare sau familii sărace.

Art. 4. Se primesc de preferință orfane cu 4 clase primare, având vârsta de 17—18 ani.

Art. 5. Pe lângă elevele orfane interne se pot admite cel mult a treia parte eleve cu părinți „ca solvenți”.

Personalul școlii se compune din o directoare, o cusătoreasă, o spălătoreasă și o bucătăreasă.

Directoara învață pe eleve noțiuni de contabilitate menajeră, noțiuni de desen, noțiuni sumare de igienă și de medicină practică, noțiuni de horticultură. Predicile religioase și morale se fac de un preot. Elevele merg Duminică la biserică împreună cu directoara.

Programa și durata studiilor va fi:

a) Pentru menajere 6 luni cu următoarea programă: Bucătăria, rânduiala în casă, economia casnică, cusătoria, călcatoria, contabilitatea menajeră, grădiniștii și îngrijirea pasărilor din curte, igiena și medicina practică.

b) Pentru bucătăreşe, spălătoreşe şi jupăneşe prepararea durează un an.

Art. 17. În secţiunea normală a şcoalelor de menaj şi de servitoare vor fi admise candidatele, ce vor prezenta diploma de absolvire a unei şcoli normale de învăţătoare sau instituitoare, având vârsta între 18 şi 25 de ani.

Cursurile secţiei normale se predau de acelaş personal, ca şi al secţiei pentru servitoare. Directoara predă la această secţie următoarele materii:

Contabilitatea menajeră, economia casnică, igiena cu elemente de fiziologie şi medicină practică, chimia şi fizica alimentaţiei, horticultura, desenele geometrice şi practica pedagogică.

Art. 21. Durata studiilor pentru elevele secţiunii normale va fi de 6 luni pentru aspirantele la diplome de maistre în bucătărie şi maistre jupăneşe.

Şcoala de gospodărie rurală din comuna Barcea (Tecuciu) a fost înfiinţată în 1904. Se învaţă economia casnică, cultura legumelor, bucătăria, croitoria şi ţăsătoria. Şcoli de gospodărie rurală mai sunt în *Bucecea* (Botoşani), înfiinţată în 1907), *Poiana* (Dolj, 1910, *Teiu* (Argeş), *Vadeni* (Gorj). *Cocioc-Brătuleşti* (Ilfov, şcoală particulară), *Institutul Oteleşanu*, etc.

Învăţământul profesional la mânăstire. La mânăstirea Văratec ministrul de

agricultură a înființat o școală practică pentru cultura vermicilor de mătasă. În fie care vară călugărițele sunt instruite timp de 2 luni în cultura vermicilor de mătasă. Ele examinează cu lupa semințele, dacă sunt bune sau nu.

I. P. S. Mitropolitul Pimen al Moldovei a înființat la Agapia și Varatec ateliere de țesătorie.

Învățămîntul agricol

Prin art. 207 din legea învățămîntului din 1864 se prevede înființarea în centrele principale ale României a trei școli de agricultură, cari vor cuprinde și ferme model pentru instrucțiunea practică a agriculturii.

Cea mai veche dintre școlile de agricultură este

Scoala centrală de agricultură dela Herestrău (lângă București), care a fost înființată de Știrbei Vodă în 1858 sub numele de „*Institutul național de agricultură*” la Pantelimon (pe o moșie a Eforiei spitalelor civile, care fusese arendată anume spre a servi ca fermă pentru instrucția elevilor), a fost mutată la Herestrău. Această școală a fost administrată mai întâiu de Eforia școlilor, după aceasta de ministerul de instrucție, apoi de ministerul de lucrări publice, iar

În 1883 înființându-se ministerul de agricultură a trecut în administrația acestui minister, în 1899 a trecut din nou la ministerul de instrucție, iar în 1900 îndărăpt la ministerul de agricultură.

Pe lângă această școală a fost înființat, chiar dela început, un atelier mecanic, care a existat mult timp ca anexă a școlii de agricultură. În acest atelier, în care erau primiți 10—20 de elevi, se făceau lucrări de lemnărie și ferărie pentru repararea instrumentelor agricole. Elevii primiau și un curs elementar de învățământ teoretic.

Legea din 13 Septembrie 1883 prevede 3 grade de școli de agricultură : a) Școli practice de agricultură. b) Școli regionale de agricultură. c) Școala superioară de agricultură dela Herestrau.

Școli regionale de agricultură nici n'au existat, deși legea cerea înființarea cel puțin a trei școli, una în centrul Olteniei, alta în centrul Munteniei și a treia în mijlocul țării.

În 1883 s'a înființat școala practică de agricultură dela Strihareț (Ol), iar în 1885 cea din Pănțești-Dragomerești (Roman).

Școala „Iordachi Zossima“ dela Armășești (înființată în 1889 din un însemnat fond lăsat de I. Zossima) este o

școala mixtă de agricultură și de meserii pentru băieți și fete.

Până la 1893 în școala centrală de agricultură dela Herestrău se făcea prea multă teorie, iar ferma școlii era în stare foarte rea (inginerul Stoinescu fiind delegat a asista la examene în 1890 a constatat acest lucru, de asemenea și re-pausatul Greceanu).

Prin legea învățământului profesional din 1893 (fiind ministru de agricultură, domenii, comerț și industrie d-nul P. Carp) școala dela Herestrău se reorganizează, separându-se în același timp școala de silvicultură de cea de agricultură.

După această lege școala centrală de agricultură are de scop a forma personalul fermelor model ale statului, buni administratori pentru moșiile particulare, precum și personalul necesar serviciului ministerului de agricultură și domenii. Durata studiilor este de 4 ani, din cari 2 jum. în școala centrală de agricultură și 18 luni practică la una din fermele model ale statului.

Învățământul este teoretic și practic și cuprinde următoarele materii: 1) Agricultură generală, specială și asolamentele, precum și economia forestieră. 2) Economia politică, statistica și economia rurală 3) Matematica și geniul rural. 4) Anatomia și fiziologia animală,

zootechnia și noțiuni de medicină veterinară. 5) Științele naturale, botanica agricolă, geologia și mineralogia. 6) Contabilitatea agricolă. 7) Horticultura, vili-cultura și entomologia aplicată. 8) Fizica, chimia generală și agricolă, tehnologia agricolă. 9) Dreptul administrativ și legislația agricolă.

La fiecare curs profesorii și conferențiarii sunt obligați a face aplicațiuni (referitoare la materiile prevăzute) atât în laboratoare, cât și la ferma școlii, precum și excursiuni.

Pentru intrare în școală se cereau 4 clase secundare și concurs. Absolvenții liceelor intrau fără concurs. Elevii sunt interni (bursieri sau solvenți)

Tot prin legea din 1893 se prevede înființarea a cel puțin 3 ferme model pe moșiile statului, alese de ministerul agriculturii. Scopul lor este :

a) A servi ca model de cultură ameliorată a moșiilor mari din regiunea, din care se vor alege.

b) A deprinde în timp de 1 an și jum. pe elevii absolvenți ai școalelor practice și ai școlii centrale de agricultură cu practica lucrărilor agricole și ale unei bune administrațiuni de moșii.

c) A servi la îmbunătățirea raselor de cai de munte, boi, oi și rămători.

Fiecare fermă model va avea în clă-

diri, mașini și vite zestre, care nu va putea fi cu timpul mai mică de 500,000 de lei. ¹⁾

Tot prin legea din 1893 s'au reorganizat și școalele practice sau inferioare de agricultură. În școalele practice se primiau absolvenții cursului primar, având vârsta cel puțin de 16 ani. Elevii erau interni (bursieri ai statului, județelor, comunelor și particularilor). Cursurile durau 2 ani și 1 și jum. practica la o fermă.

Școalele practice de agricultură aveau de scop a da noțiunile elementare de agricultură și a deprinde pe elevi în un mod practic cu o cultură rațională. Ele trebuiau înființate pe moșiile statului, dându-li-se 100 de hectare de pământ.

Prin legea învățământului profesional din 1909, fiind ministru de instrucție d-nul Spiru Haret, s'au trecut școalele de agricultură dimpreună cu școalele de comerț și de meserii dela ministerul de agricultură, comerț și industrie la ministerul de instrucție, organizându-se din nou.

Legea din 1899 prevede pentru întâia

1) Până acum s'a înființat o fermă la Laza (Vaslui), a cărei întreținere costă 153.388 de lei și alta la Studina, cu care se cheltuește pentru personal și exploatare 163.904.

dată înființarea la sate de școli elementare de agricultură și de gospodărie rurală spre a deprinde pe țărani cu o cultură mai sistematică a pământului¹⁾. Această lege bună n'a putut fi pusă în practică aludri, de oarece guvernul conservator, ce a urmat celui liberal, a abrogat legea din 30 Martie 1899, readucând prin legea din 5 April 1900 școlile la starea de mai înainte²⁾, prevăzând în acelaș timp înființarea de școli primare superioare în centrele rurale, în cari se va putea da o dezvoltare mai mare noțiunilor agricole, puțându-se alătură și ferme de experiențe. Școlile de agricultură au fost renapoiate ministrului de agricultură.

Revenind la putere partidul liberal legea aceasta a fost abrogată prin legea din 9 Iulie 1901, care restabilește legea din 1899, trecând la ministerul de instrucție școlile de agricultură, afară de școala dela Herestreu.

Organizația actuală a școlilor de agricultură.

Școlile de agricultură după legile din

1) Monitorul oficial No. 287 din 31 Martie 1899 și colecțiunea de legi dela 1864—1901 etc. de Lascăr și Bibiri București 1901 pag. 96.

2) Monitorul oficial No. 6 din April 1900 și colecția de legi, etc. dela 1864—1901 de Lascăr și Bibiri pg. 1191.

1899 și 1901 se impart în școli elementare de agricultură și de gospodărie rurală, în școli inferioare de agricultură și școala superioară de agricultură de la Herestreu (aceasta din urmă a rămas sub administrația ministrului de agricultură).

Școlile elementare de agricultură.

Art. 5. Învățământul agricol se predă pentru băieți în școlile elementare și în școlile inferioare de agricultură, iar pentru fete în școlile elementare de gospodărie rurală.

Art. 6. Școlile elementare de agricultură au de scop învățământul practic al agriculturii raționale în vederea culturii celei mici. În ele se vor putea învăța și câte una sau mai multe din culturile și industriile anexe agriculturii sau derivate din dânsa. Felul învățământului va varia potrivit trebuințelor regiunii.

Durata învățământului va fi de 2 ani. Învățământul va cuprinde pe lângă învățătura practică a agriculturii și a noțiunilor ei anexe sau derivate repetiții asupra aritmeticii și geometriei din programa clasei IV primare urbane sau a claselor IV și V primare rurale, cu a-

dăugire de noțiuni de contabilitate simplă ; aceste repetiri însă nu vor putea ocupa pe școlari mai mult de 3 ore pe săptămână în timpul muncii câmpului, nici de 2 ore pe zi în timpul, când această muncă este suspendată. Restul timpului va fi consacrat lucrărilor practice, învățământului agricol și lecturilor folositoare. În regiunile de păduri se vor predă și noțiuni elementare de silvicultură. Învățământul agricol va fi exclusiv practic și se va face pe terenul școlii, întrebându-se școlarii ca lucrători. Prin regulamente se va hotări ordinea și felul lucrărilor.

Art. 7. Pentru fete se vor înființa școli elementare de gospodărie rurală, în cari să se deprindă cu practica gospodăriei țărănești, cu întrebuirea produselor, cu îngrijirea vitelor, etc. Aceste școli sau vor fi de sine stătătoare sau alăturate pe lângă o școală elementară de agricultură sau pe lângă o școală primară de fete. Modul de funcționare al acestor școli se va hotări prin regulamente.

Art. 8. Școlile elementare de agricultură se vor înființa prin comunele rurale.

O școală de acest fel, ca să se poată deschide va trebui să dispună de un teren de cultură de o întindere de cel puțin 20 de hectare, acarelele, vitele și in-

strumentele agricole trebuitoare unei exploatari de mic gospodar rural, de o sala de clasă și de mobilierul necesar de clasă.

În școlile elementare, cari se vor specializa în viticultură, horticultură și și pomologie și nu vor avea pământ pentru cultura cerealelor, terenul de cultură va avea o întindere cel puțin de 10 hectare. Procurarea acestora va fi în sarcina județului, precum și procurarea unei sume de 500 de lei pentru primele cheltueli de instalare și exploatare. Plata învățătorului pentru câte 4 școli de fiecare județ va fi pe sama statului, pentru școlile, cari s'ar înființa peste acest număr, plata lui va fi pe sama celor, cari vor înființa aceste școli.

Fână în trei ani dela punerea în aplicare a acestei legi, fiecare județ va fi obligat a procura cele necesare pentru înființarea cel puțin a unei școli elementare. În caz de neconformare sumele cuvenite se vor înscrie din oficiu în bugetele respective.

Art. 9. Fiecare școală elementară de agricultură va fi pusă sub conducerea unui învățător, care va avea asupra lui tot învățământul școlii atât teoretic cât și practic. Pentru formarea învățătorilor școlilor elementare de agricultură, pe fiecare an se va lua câte un număr

fixat de minister, după trebuință, dintre absolvenții, cu notele cele mai mari ai școalelor normale primare de învățători înscriși în tabloul de capacitale pentru învățători, conform art. 52 din legea învățământului primar și normal primar. Se vor preferi aceia, cari vor fi dovedit mai multă aplicare pentru lucrările agricole etc. Aceștia, după ce vor fi numiți ca învățători, se vor trimite să urmeze, ca interni bursieri ai statului, în timp de un an teoria și practica lucrărilor de agricultură, horticultură, creșterea și îngrijirea vitelor la una din școalele de agricultură ale statului, iar după aceasta vor lucra timp de un an și jumătate tot ca interni bursieri ai statului la una din fermele model ale statului, dependente de ministerul domeniilor. După trecerea acestui stăgiu de 2 ani și jumătate, normaliștii vor putea fi numiți învățători în școalele elementare de agricultură în ordinea înscrierii lor în tabloul de capacitate pentru învățători și după regulile prescrise de legea învățământului primar și normal primar.

Art. 12. Învățătorii școalelor elementare de agricultură vor primi leafa și gradația de învățători dela școale primare rurale conform legii învățământului primar și normal primar. Ei au drep-

lul de a se folosi de acaretele, vitele și instrumentele agricole ale școalei pentru cultura terenurilor școalei.

Din venitul total al școalei, rezultat din exploatarea terenului ei de cultură sau a celui luat cu arendă, precum și din orice alta origine, se vor scădea cheltuelile de exploatare, acele de întreținerea vitelor, precum și o sumă de 10 la sută din venitul brut, destinată a forma un fond de rezervă, din care să se întrețină, să se repare și să se renovească acaretele, instrumentele și vitele școalei. Din ceace va rămânea din venit, după aceste scăderi, învățătorul va lua 20 la sută, iar restul va servi pentru a forma fiecărui școlar un capital proporțional cu timpul cât a lucrat în școală. Acest capital i se va elibera, când va absolvi școala, sub formă de vite sau de instrumente agricole.

Art. 13. Se vor admite ca școlari în școalele elementare de agricultură absolvenți ai cursului primar urban sau rural, iar dacă vor fi locuri disponibile și tineri, cari nu au absolvit cursul primar, dar cari au cel puțin cunoștințele a trei clase primare și au vrâsta de 14 ani.

Școlarii cursului elementar de agricultură vor fi dispensați de urmarea cursurilor complementare, prevăzute de art. 32 din legea învățământului primar și normal primar.

Dacă numărul total al școlarilor trece peste 50, pe lângă învățătorul diriginte se va mai adăugi un șef de cultură, care să-l ajute în conducerea școlii. El va primi leafa și gradația de învățător de școală primară rurală, însă fără drept la locuința, nici a lua parte la beneficiile școlii. Șefii de cultură numiți în acest mod, după ce vor obține numirea definitivă, vor putea fi înalțați ca diriginți de școli elementare de agricultură, în caz de vacanță.

Șeful de cultură poate să fie și un străin, în acest caz el va fi angajat cu contract pentru un termen mai lung de 10 ani. Plata șefului de cultură va fi în sarcina autorității, care plătește și pe învățătorul diriginte al școlii.

În caz când numărul cererilor de admisiune în o școală elementară de agricultură ar fi mai mare decât numărul locurilor disponibile, se vor admite de preferință școlarii din județul sau comunele, cari contribuie la întreținerea școlii. Școlarii vor fi externi. Județele și comunele vor putea înființa burse de ajutor pentru școlarii lipsiți de mijloace.

Pe lângă fiecare școală se va înființa în contul autorității, care a înființat școala câte o cantină școlară. Școlarii, cari se vor servi de dânsa, vor plăti o taxă în folosul cantinei, cei cu totul lipsiți

de mijloace vor fi scutiți de plata acestei taxe.

Art. 14. Fiecare din învățătorii școalelor elementare de agricultură va fi obligat a face în fiecare an câte cel puțin șase conferințe practice referitoare la agricultură, pomologie, grădinărie etc. pentru locuitorii săteni. Aceste conferințe se vor face în zilele de Duminică sau sărbători, în satele vecine cu școala, și vor fi însoțite de demonstrațiuni experimentale.

În următoarele localități sunt școale elementare de agricultură: *Belcești* (Iași), *Bogdănești* (Bacău, agricultură și pomicultură), *Braniștea* (Covurlui, 1901), *Dobrogostea* (Argeș 1904, trecută la stat în 1908), *Dobrovăț* (Vaslui 1908, agricultură și meserii — lemnărie și rotărie), *Drăghiceni* (Romaniați 1901, școala S. Somănescu), *Gemeni* (Mehedinți 1905, școala contele Tallevici), *Lehlin-Săpunari* (Ialomița 1908), *Poiana* (Dolj 1901, școala de agricultură și meserii I. Marincu — lemnărie, rotărie și fererie), *Strehăria* (Mehedinți 1901), *Șopotu* (Dolj, 1902), *Ștefănești-Zlătăreni* (Vâlcea 1909), *Zidărici* (Vlașca, 1909).

La școalele elementare de agricultură sunt și maiștri împletitori.

Școale de viticultură sunt în următoarele localități: *Huși* (școala de viti-

cultură și dogărie. înființată în 1908), *Odobești* (Putna 1901, viticultură și dogărie), *Valea Călugărească* (Prahova 1907, viticultură și dogărie).

Tot aci putem aminti și cele 10 școli de lucrători agricoli de pe lângă cele 10 pepiniere ale statului.

În pepinierele viticole și pomologice se țin de două ori pe an cursuri practice. În pepiniere pe vremea altoitului se predă învățământul practic al altoirii viței și a arborilor fructiferi tuturor celor, cari vor să învețe. Cincisprezece zile primăvara și toamna, tot la pepiniere, se țin conferințe de cătră institutori, preoți și alții asupra lucrărilor și produselor viticole, pomologice și agricole.

Iată localitățile, în cari se află pepiniere: Drăgășani, Strebaia, Țintea, Ur-lați, Petroasa, Odobești, Botoșani, Vișan, Cotnar, Ciuperceni. Pepinierele sunt înstituite după sistemul cel mai modern, având locuri, instrumente, animale de muncă, mașini, pluguri cu aburi, terenuri cultivabile pentru tot soiul de pomi, de cereale, legume și vițe de vie.

Prin deciziunea ministerială din 27 Mai 1909 studiile, ce se predau la pepinierele viticole, pomologice și grădinele publice, s'au echivalat cu studiile, ce se predau în școlile elementare de agri-

cultură, dând dreptul la serviciul militar cu termen redus.

La ferma Lazu este o școală practică de lăptărie, iar la Studina este o școală practică de disecare, drenaj și irigații. La Roman se află o școală de stupărie.

Școalele inferioare de agricultură.

Art. 15 Școalele inferioare de agricultură au de scop a da cunoștințe teoretice și practice pentru a forma buni gospodari rurali și pentru a prepara pe învățători pentru școalele elementare de agricultură.

O școală elementară de agricultură va trebui să dispună de o întindere de cel puțin 100 de hectare, de clădirile, materialul și vitele necesare.

Școala va fi pusă sub conducerea unui director, care va fi profesorul de științele agricole al școlii sau o altă persoană cu cunoștințe speciale de agricultură. El va fi însărcinat cu conducerea exploatării moșiei școlii.

Școala va avea trei clase de câte un an. Învățământul teoretic va cuprinde: Cunoștințe de agricultură și horticoltură cu industriile anexe de creșterea și întreținerea vitelor, de științe naturale, de

aritmetică practică, contabilitate și agrimensură. El se va da mai ales în timpul iernii și nu va cuprinde în cei trei ani mai mult de 600 de lecțiuni. Restul timpului se va consacra exclusiv lucrărilor practice, cari se vor executa chiar de școlari în tot cursul anului. În regiunile de păduri se vor predă și cunoștințele de silvicultură.

Art. 16. În școlile inferioare se vor primi: a) Absolvenți de ai școlilor normale primare de învățatori conf. art. 9, al. II. b) Tineri, cari vor fi absolvit o școală elementară de agricultură. c) Tineri, cari vor fi absolvit cursul primar. Școlarii vor putea fi interni sau externi. Școlarii interni vor fi bursieri întreținuți de stat, de comune sau de județe, sau solventi. Plata anuală pentru întreținerea unui bursier întreținut de comune sau de județe sau a unui solvent va fi de 250 de lei. Toți școlarii vor fi obligați la munca manuală pe moșia școlii. După terminarea școlii absolvenții vor fi obligați să lucreze un an și jumătate într'o fermă model pentru complectarea educației lor practice. Atestatul de absolvire nu li se va elibera decât după trecerea acestui timp de aplicațiune.

Art. 17. Venitul provenit din exploatarea terenului și vitelor școlii se va întrebuința în modul arătat la art. 12,

cu deosebire că partea, care se va da directorului școlii va fi de 10 la sută, iar capitalul format fiecărui școlar i se va elibera sub formă de vite de muncă, de instrumente agricole, sau de sămânță bună, în momentul, când va termina stagiul de practică la ferma model.

Art. 18. Institutorii dela școalele inferioare de agricultură se vor numi dintre absolvenții cu diplomă ai unei școlii superioare de agricultură. Institutorii de științe agricole, pentru a fi numiți, pe lângă diploma de absolvire a unei școlii superioare de agricultură, vor mai trebui să dovedească, că au fost ocupați în timp de cel puțin doi ani în exploatarea unei moșii.

Art. 19. Salarul institutorilor școlii inferioare de agricultură va fi de 225 de lei pe lună.

Iată localitățile, în cari se află școale inferioare de agricultură :

Alexandria (Teleorman, școală de agricultură și comerț), *Armășești* (Ialomița 1889, școala de agricultură și de meserii, lemnărie și ferărie), *Nuc-t* (Dâmbovița 1901, școala de agricultură și de meserii — lemnărie și dogărie). *Păucești Drăgomirești* (Roman 1885, această școala a fost prefăcută acuma în școală medie de agricultură), *Strihareț* (Olt 1883, *Râmnicul-Sărat* (1904).

Pe lângă scoalele elementare și inferioare de agricultură mai sunt și următoarele școli întreținute din fundațiuni particulare :

Scoala inferioară de agricultură Tache P. Anastasiu din Țigănești (Tecuci). Această școală este întreținută de Academia română. Academia dă burse elevilor, cari urmează la școală, sunt preferiți copiii sătenilor de pe moșiile Țigănești și Călmățui ale Academiei.

Tot academia mai întreține o școală de agricultură la Moara Grecilor (Vaslui). Epitropia institutului N. Sofian din Botoșani a înființat o școală practică de agricultură la Pelipăuți (Dorohoi), care funcționează în baza unui regulament de organizare, rămânând ca să se mai înființeze încă două școli.

Scoala din Pelipăuți are de scop a da fiilor de săteni noțiuni elementare teoretice de agricultură, a-i deprinde în mod practic cu o cultură rațională necesară unui bun agricultor rural, a-i învăța în mod elementar noțiuni de silvicultură necesare unui bun pădurar, a-i învăța creșterea, prăsila și îngrijirea animalelor domestice și legumăria, precum și una sau mai multe din culturile și industriile anexe agriculturii sau derivate din ea.

Cursurile durează doi ani, ele încep la 1 Septembrie și se sfârșesc la 15 August. Lecțiunile teoretice în număr de 280 pe an de fiecare clasă se fac numai în timpul iernii (de la 1 Octombrie până la 31 Martie), cuprinzând următoarele materii: Noțiuni elementare de agricultură, de creșterea și întreținerea vitelor, de horticoltură (pomologie și legumărie), de silvicultură, de aritmetică practică, de agrimensură, de sericultură, de agricultură și de contabilitate agricolă simplă.

Tot în timpul iernii elevii sunt instruiți în mod intuitiv și practic asupra lucrului manual. Lucrul manual (în mod practic) cuprinde facerea frânghiilor, împletirea paelor și făcerea pălăriilor de pae, facerea rogojinelor din papură, facerea coșurilor din nuele de răchită, împletirea spetezelor, de la car și căruțe din nuele de răchită.

În restul timpului (de la 1 April—15 August) școlarii fac numai lucrările practice pe terenul școlii, în grajduri, la grădina de legume, la pepiniera de pomi roditori, la stupărie și la creșterea vermicilor de mătasă.

Învățământul practic al preparării produselor de lapte se face în tot cursul anului școlar.

Exploatarea terenului școlii se face numai cu elevii, astfel că ei execută în tot timpul anului toate lucrările, ce

reclamă acea exploatare în ramurile ei arătate mai sus.

În tot timpul anului se mai predau elevilor în mod practic meserii de cârmă maistrilor speciali.

Noțiunile teoretice elementare de tehnologia materialelor întrebuintate la meserii se predau în mod intuitiv în acelaș timp cu lucrările practice.

Școala superioară de agricultură

Scopul școlii de agricultură este de a formă personalul didactic pentru școlile inferioare de agricultură, personalul fermelor model ale statului, buni administratori pentru moșiile particulare, precum și personalul necesar serviciilor ministerului de agricultură și domenii.

Învățământul în școală este teoretic și cuprinde :

Agricultura generală și specială, silvicultura și economia forestieră, horticultura, pomologia, viticultura și vinificația, științele naturale, anatomia și fiziologia animală, zootechnia și noțiuni de medicină veterinară, entomologia aplicată, botanica agricolă, fiziologia și patologia vegetală cu studiul semințelor, geologia și mineralogia, fizica, chimia agricolă și tehnologia agricolă, matematica, geniul rural, contabilitatea a-

gricolă, economia politică, statistica, economia rurală, dreptul administrativ și legislația agricolă.

Studiile durează 4 ani, din cari 2 jum. în școală și 1 jum. de practică la ușa din fermele model ale statului.

În școala superioară sunt primiți absolvenții școlilor inferioare de agricultură, absolvenții secțiunii reale, clasice sau moderne de liceu sau cei puțin a 6 clase liceale.

Invățământul agricol în universități.
La universitatea din București este o catedră de chimie agricolă, iar la cea din Iași o secție agricolă pe lângă facultatea de științe.

Art. 59 din legea învățământului superior din 1912 (fiind ministru d-nul C. Arion) prevede, că pe lângă unele facultăți se va putea organiza un învățământ agricol, comercial, dentistic, medico-legal, electrotehnic, etc.

Alte școli, în cari se predă învățământul agriculturii.

Învățământul agricol s'a introdus în 1901 în *liceul din Buzău*. În clasa V a acestui liceu se învață agrologia (cultura pământului) filotehnia (cultura cerealelor și a plantelor). În clasa VI se

învață silvicultura, noțiuni de horticultură, pomicultură și viticultură¹⁾.

Liceul din Piatra Neamț. În locul limbii engleze s'a introdus la acest liceu învățământul agricol. În clasa V se învață agricultura și zootehnia, în clasa VI fitotehnia, în clasa VII economia forestieră și tehnologia agricolă, în clasa VIII economia rurală și economia vitelor²⁾. De asemenea și la liceele din Focșani, T. Severin și Botoșani.

La Döbeln (Saxonia) se află un gimnaz real, cu o școală de agricultură paralelă cu clasele cursului superior³⁾

Învățământul agricol se mai predă în orfelinate.

Orfelinatul corpului didactic dela Bistrița (Vâlcea) are între altele pentru băieți o secțiune agricolă și de meserii, iar pentru fete o secțiune de gospodărie rurală și de industrie casnică.

Orfelinatul corpului didactic dela Dobrovăț (lângă Iași) are o școală de agricultură.

Institutul de surdo muți și orfelinatul agricol „Ferdinand” înființat în 1898 de

1) Lascar și Bibiri „Colecția de legi, etc. dela 1901—1904 pag. 416.

2) Lascar și Bibiri „Colecția de legi etc.” dela 1901—1904 pag. 417.

3) N. Moisescu „Secții profesionale pe lângă licee” București 1907 pag. 14.

M. S. Regele au câte o școală agricolă.

Seminariile. În cursul superior al seminarelor se învață agronomia, horticultura și viticultura, creșterea animalelor și noțiuni de medicină veterinară (clasa V₁, VII₂, ¹⁾).

Scoalele normale de învățători. Pe lângă școlile normale de învățători s'a organizat un iovățământ practic agricol, înființându-se și ferme.

La fiecare școală normală este câte un agronom, care dimpreună cu elevii se ocupă numai cu lucrările practice de agricultură. Conform programei școlilor normale din 2 Iunie 1903 lucrările practice sunt obligatoare pentru toți elevii normalişti din toate clasele câte o jumătate de zi pe săptămână de fiecare clasă.

Școalele normale Carol I și Vasile Lupu au ferme model, cari sunt lucrate numai cu elevi normalişti. La aceste ferme se cultivă plante de nutreț, legume, flori, pomi roditori, se îngrijesc vitele, se cresc albine și vermi de mătasă. De asemenea la școlile normale din Bârlad, Galați, Craiova și Buzău au început a se instala ferme ²⁾.

1) Lascar și Bibiri „Colecția de legi“ etc. dela 1901—1904 p. 355.

2) Vezi S. Haret „Raport amintit“ p. 188.

Scoalele primare rurale. Art. 24 din legea învățământului primar prevede, că absolvenții școalelor rurale să aibă pe lângă alte cunoștințe și cunoștințe îndestulătoare de agricultură practică.

Spre a se îndeplini dispoziția acestui articol, d-nul Haret a dat o circulară (24 April 1901) pentru înființarea grădinelor școlare ¹⁾. Citez aici o parte din acea circulară, din care se poate vedea cât interes a pus d-nul Haret pentru a introduce învățământul practic agricol în școalele rurale: „Nu este de ajuns, ca copilul săteanului să știe numai a ceti și a socoli, a avea cunoștințe de istorie și geografie, căci alăta nu-i îndestulător, lui îi sunt necesare și cunoștințele practice. Așa el trebuie să știe ceva din lucrul manual, împletirea unei rogojini, coș pălării etc., să știe să cânte la biserică sau în cor, să poată întocmi o mică grădină cu verdețuri, legume și pomi roditori și numai atunci putem spune, că absolventul școlii rurale se află înzestrat cu cunoștințele complete, ce i le poate da școala.

Învățătorul trebuie să servească de exemplu săteanului în toate și prin urmare și în ce privește agricultura.

1) Legile și regulamentele școlare dela 1901—1904 de Lascar și Bibiri pag. 496.

Grădina școalei va trebui să fie cea mai frumoasă din sat și să servească pentru săteni ca un model de imitat“.

Citez aci o parte din *circulara d-lui Haret din 5 Februar 1902. adresată revizorilor școlari, prin care se organizează învățământul practic agricol în școlile rurale și se înființază învățătorii ambulanti*: „Școala rurală trebuie să pregătească pe copiii de săteni anume în vederea meseriei de agricultori. Învățătorul va cultiva pământul împreună cu școlarii cei mai în vârstă din orice clasă ar fi. Unde numărul acestora nu ar fi prea mare, învățătorul va putea primi și din absolvenți și la trebuință pe oricare adult din sat, care ar voi să se instruească.

Învățământul trebuie să fie exclusiv practic. Dacă un învățător ar reuși de exemplu să răspândească cultura cartofilor și să deprindă pe țărani cu rotațiunea anuală a culturilor, acesta va fi deja un mare serviciu, ce-l va fi făcut. Altul va putea lucra pentru introducerea fănelor artificiale, altul pentru cultura legumelor, cari intră în alimentația țărânului, etc. Din venitul brut se va scădea cheltuiala seminței și a vitelor, nu însă a lucrătorilor. Din restul net 25% va lua învățătorul și 65% vor lua școlarii, cari au lucrat. Un sistem analog se va urmări și pentru grădinele școlare.

Venitul grădinei școalei trebuind să aparțină învățătorului, școlarii vor primi din dânsul numai 25% ca plată pentru munca lor, pentruca această muncă să nu fie gratuită.

Spre a instrui pe învățători dela sate în cultura cerealelor, pomilor și a legumelor se instituesc învățătorii agricoli ambulanti. Unui învățător ambulant i se va putea da în samă 8—15 școale cu pământuri. Învățătorul va avea îndatorirea, ca în timpul cât durează munca câmpului să viziteze pe rând toate școalele. ce-i sunt date în samă. Învățătorul ambulant va arăta lucrările, ce sunt de făcut, modul cum să se facă, va azistă la ele o zi, două sau trei, va da instrucțiuni învățătorului local, ce are de făcut până la viitoarea sa vizită și pe urmă va trece la altă școală¹⁾

De oarece din 3,480 de școale primare rurale, ce erau în 1903 numai 1450 aveau pământuri, de aceea d-nul Haret a făcut un apel către proprietarii rurali, ca să procure școalelor pământul necesar practicei agricole.²⁾

Tot în 1902 s'a instituit *sărbarea să-*

1) Lascar și Bibiri Colecția de legi, regulamente etc, de la 1901—1904 pg. 524.

2) Lascar și Bibiri Colecția de legi dela 1901—1904 pag. 526.

irii pomilor. Iată o parte din acea decizie dată de d-nul Haret: „Pomii se vor sădi în cele 3 Joi înainte de Florii (intotdeauna în luna Martie). Un grup de 8 elevi din cele două din urmă clase va sădi câte un pom. Se institue 5 premii acelor diriginți de școale, cari se vor dovedi, că au sădit numărul cel mai mare de pomi și că la școală au pepeniera cea mai mare, mai bine îngrijită și mai bogată în pomi fructieri altoiti. 1.)

La 20 Februar 1902 d-nul Haret se adresază mitropoliților și episcopilor, rugându-i să ia măsuri, ca preoții să colaboreze cu învățătorii la activitatea lor culturală. Efectele colaborării preotului cu învățătorul satului s'au simțit cu deosebire la constituirea de societăți rurale de economie, al căror scop este de a dezvoltă deprinderea economiei la săteni și de a-i scuti de flagelul cămătăriei 2).

În 28 Februar 1902 d-nul Haret dă o decizie în privința împărțirii școalelor rurale din județe în grupe și grupele în cercuri culturale:

„Învățătorii vor țineă sătenilor conferințe. Subiectele, ce se vor tractă în șe-

1) Lascar și Bibiri Colecția de legi etc. dela 1901—1904 pag. 527.

2) Colecția de legi, etc. dela 1901—1905 de Lascar și Bibiri pag. 528.

dințele publice vor fi morale, economice și de igienă (igiena casei, a îmbrăcăminteii), de îngrijirea vitelor, de agricultură, de cultura pomilor, viței, a zarzavaturilor. lucernei, trifoiului, cănepei, inului, de industria cănepei și a inului și foloasele industriilor casnice în general, de îngrijirea sistematică a albinelor, creșterea gândacilor de mătasă. Se vor îndemna sătenii să-și facă societăți economice de împrumut, societăți de consum, să-și țină fiecare sătean condică de socoteli^a.

În 28 Iulie 1902 d-nul Haret trimite o circulară revizorilor școlari, prin care se dispune, ca elevii din școlile rurale să aibă și ei acasă câte o grădină, pentru întreținerea căreia să li se dea notă la studiu.

Tot d-nul Haret a trimis doi instituitori în Bohemia pentru a învăța fabricarea șunței și alți doi în Bosnia pentru a învăța uscarea prunelor.

Învățământul silvic.

Învățământul silvic datează din acelaș timp ca și cel al agriculturii. Astfel la 1858, când s'a înființat școala de agricultură dela Pantilimon s'au prevăzut în programul acelei școale și studiile de silvicultură. Dela 1860 — 1864 a exis-

tat o școală specială de silvicultură, care a scos în două promoțiuni 20 de absolvenți, această școală însă s'a desființat incorporându-se la școala de agricultură dela Herestrău. Prin legea din 8 Iunie 1883 s'a reînființat școala de silvicultură, iar în Septembrie 1886 prin un jurnal al consiliului de miniștri s'a contopit din nou cu școala centrală de agricultură dela Herestrău. Prin legea învățământului profesional din 1893 se separă din nou școala de silvicultură de cea de agricultură, școala de agricultură rămânând la Herestrău, iar școala de silvicultură fiind instalată la Brănești.

După legea din 1893 cursurile școlii de silvicultură țin 3 ani și jum., din cari 2 ani pentru teorie și 1 an și jum. pentru aplicări sistematice de cultură și exploatare de păduri. Pentru intrarea în școală se cere absolvirea a 4 clase secundare inferioare și practica de un an ca azistent la un șef de ocol.

Pe lângă această școală s'a înființat o secție de brigadiri pentru personalul inferior necesar.

Prin legea învățământului profesional din 1899 școala de silvicultură dela Brănești a trecut dela ministerul de domenii la ministerul de instrucție, iar prin legea din 1900 a trecut înapoi la ministerul de domenii.

Învățământul în școala de silvicultură

este teoretic și practică și cuprinde : Silvicultura, plantațiuni și însemnări, botanica, mineralogia, geologia și zoologia, aritmetica și geometria, algebra inferioară și trigonometria plană, topografia și desenul de planuri, noțiuni de drept administrativ, regularea cursurilor apelor, metereologia și climatologia, studiul vântului și al pescuitului, amenajamentul, exploatarea, construcțiuni forestiere, drumuri și poduri forestiere, fizica și chimia, mecanica aplicată la silvicultură, industriile accesore silviculturii, dreptul silvic, contabilitatea administrativă și statistica forestieră, excursiuni forestiere (studii și observații generale, lucrări cu instrumente topografice, facerea unui proiect de amenajament, facerea unei triangulații).

Durata studiilor este de 3 ani și jum., din cari 2 ani de studii teoretice și 1 an și jum. ca stagiari pentru aplicații sistematice de cultură și exploatarea pădurii. În cursul stagiului se fac lucrări de amenajare, de punere în exploatare, de topografie, de triangulare, de construcțiuni forestiere (case, ferestree, drumuri) de ameliorațiuni și plantațiuni.

Pentru intrare în școală se cer aceleași condițiuni ca și pentru școala superioară de agricultură.

În secția de *brigadieri* de pe lângă școala de silvicultură se primesc prin

concurs loștii caporali și sergenți români din armată, cari au certificate de bună purtare.

Materiile de învățământ sunt: Cunoștințe elementare de științele silvice, matematice, administrative și de legislație silvică. Durata cursului este de 1 an.

În 1912 s'a votat legea pentru înființarea școalelor medii (școale primare superioare), fiind ministru de instrucție d-l C. Arion.

Această lege cuprinde următoarele dispozițiuni:

Art. 1. În comunele urbane și în cele rurale, centre mai populate, se vor înființa, după trebuință, școale medii de băieți și de fete.

Art. 2. Scopul școalelor medii este:

a) De a completa și întări cultura generală, pe care o dau școalele primare elementare.

De a da cultura cuvenită acelorora, cari intră în viața practică ca agricultori, ucenici industriali și de meserii.

c) De a da o instrucțiune practică și deprinderi manuale, cari se servească ca fundament și pregătire pentru școalele speciale, în cari pentru a fi admis nu se cere pregătirea, ce se dă în școalele secundare.

Art. 4. Se vor primi în școalele medii absolvenți ai școalelor primare ur-

bane sau rurale în vârstă de 11—14 ani impliniți în decursul primului an din școala medie.

Art. 5. Cursul școalei medii va avea o durată de 3 ani. Acolo, unde trebuința va cere, se va putea adăuga și anul al patrulea în scopul de a prepara pe elevii, cari voesc să între în școale speciale, ale căror condiții de admisibilitate cer un curs secundar de 4 ani.

Anul I va avea menirea de a întări prin exercițe și a completa cunoștințele din școalele primare. Anii II, III și IV vor fi menși să dea elevilor cunoștințele teoretice și deprinderile practice necesare pentru școalele speciale precum și cultura cuvenită aceloră, cari intră în viața practică.

Materiile de învățământ în școalele medii vor fi următoarele: a) Morala creștină și socială, completată cu povețe de bună cuviință și maniere sociale. b) Limba română. c) Istoria Românilor de pretutindeni și excursiuni în istoria universală în legătură cu istoria Românilor, având de scop cultivarea sentimentului național. d) Geografia țarilor românești în deosebi economică și comercială, precum și geografia țarilor europene și din celelalte continente, cari au vre-o importanță economică și comercială pentru țara românească. e) Știin-

țele fizico-chemice și naturale în măsura cerută de preparația necesară pentru școalele speciale și pentru trebuințele practice ale vieții. f) Matematica (aritmetica și geometria în măsura cerută de condițiile dela punctul e). g) Noțiuni de contabilitate cu aplicațiuni ia societățile cooperative și comerciale. h) Instrucția adică pentru a formă cetățeni disciplinați și conștienți de drepturile și datoriile lor cetățânești.

i) Caligrafia, desemnul după natură și mai ales geometric în vederea necesităților practice de agrimensură și a desemnului trebuitor pentru școalele speciale, modelajul. l) Muzica vocală pentru dezvoltarea auzului și gustului estetic muzical, precum și a sentimentului patriotic prin cântece populare și naționale. m) Gimnastica pentru întărirea și sprintenia armonică a corpului. n) Grădinară și lucrul manual (cu deosebire de lemnărie și ferărie) pentru băeți, cu scopul de a da dibăcia și forța convenită pentru viața de meseriaș, precum și gustul și aplicarea pentru lucrări manuale. Pentru fete se va face lucru de mână cu acul și cu foarfecile în vederea croitoriei și cusătoriei, pregătindu-le pentru școale speciale și pentru trebuințele vieții casnice.

Se vor putea înființa mici ateliere pen-

tru diferite îndrumări ale unui învățământ practic după trebuințele regiunii.

Fetelor li se vor face și un curs de gospodărie casnică, de bucătărie, spălătorie și îngrijirea copiilor.

o) Școalele medii înființate la sate se vor înzăstră după putință cu terenul necesar practicei agricole. p) Noțiuni de igienă și medicină populară spre a și să-și apere și să-și conserve sănătatea, la fete în special igiena casnică și a copilului mic. r) O limbă modernă (franceză sau germană) predată cu scopul practic de a învăța pe elevi conversația zilnică și care va fi facultativă.

Art. 7. Programa anului IV se va forma potrivit scopului, pentru care a fost adăugat.

Art. 14. Absolvenții cu diplomă ai școalelor medii vor face un an serviciul militar.

În conformitate cu această lege s'au înființat în anul școlar 1912—13 în București, Iași și Craiova câte o școală medie de băieți și câte una de fete, iar în Bârlad, Pitești, Roman și Caracal câte o școală medie de băieți.

Istoricul învățământului comercial

Învățământul comercial în România este mult mai vechiu decât s'ar crede. Deja regulamentul organic prevede introducerea contabilității în școale. În a-

nul 1838 *contabilitatea* a fost introdusă în clasa a patra a școlilor primare din Iași, iar după un an acest obiect a fost scos din program. În anul 1843 s'a prevăzut între învățături înalte dela *Academia din Iași* și un curs economic, în care curs în anul al treilea se predă *ținerea registrelor, știința comercială, știința mărfurilor și corespundența* ¹⁾.

În anul 1843 se predă *contabilitatea dublă* (dopia scriptura) și deosebite *cu-noștințe mercantile* în clasa II a școlilor reale din Moldova, iar în clasa I *regula de trei și ținerea registrelor* (școlile reale aveau 2 clase ²⁾). În 1845 se învață *ținerea registrelor* în clasa II a colegiului Sf. Sava din București, iar în 1848 acest obiect era împreună cu *caligrafia* ³⁾. În 1844 se predă *contabilitatea* în clasa IV primară din Brăila. În 1850 se învață *ținerea socotelilor de cheltueli* în două școli primare filiale de fete din Iași, cari aveau cursuri profesionale ⁴⁾.

În 1850 s'a prevăzut înființarea de *școli comerciale cu cinci clase*, dintre

1) Vezi V. A. Ureche „Istoria școlilor“, tom. II, pag. 256 și 264.

2) Vezi Istoria școlilor, tom. II de V. A. Ureche, București, 1892, pag. 263.

3) Vezi V. A. Ureche, op. cit. p. 295, 338.

4) Vezi V. A. Ureche, op. cit. tomul III, pag. 390.

cari trei clase comune pentru studiile elementare și două clase din urmă bifurcate pentru secția comercială sau agricolă. Cea dintâiu școală de felul acesta s'a înființat în Iași, iar mai în urmă la Galați. Școala din Iași a funcționat până la 1860, când a fost desființată, în anul desființării școala avea 19 elevi¹⁾ Tot în 1850 se prevede înființarea de școli reale în Iași, Botoșani și Galați cu un curs de cinci ani. O parte din obiecte erau obligatoare pentru toți elevii. Avem apoi un curs agricol, un curs industrii și un curs comercial. Fiecare elev trebuie să-și aleagă unul din aceste cursuri. În cursul comercial se învățau științele comerciale, între cari condica de comerț și de cambii, dopia scriptură, istoria comercială și aceea a invențiilor, geografia comercială²⁾. În clasa a V a gimnazului din București (cu 8 clase) se învăță în 1851 aritmetica împreună cu ținerea registrelor. (Istoria școlilor de V. A. Ureche, tomul III pag. 44)

În 1855 găsim învățământul comercial organizat pe lângă o școală primară din Ploiești. În 1855 și '57 se făcu un pro-

1) Vezi D. C. Olănescu „România la expoziția universală din Paris“ București 1901, pag. 158.

2) Vezi V. A. Ureche „Istoria școlilor“ tom. II, pag. 32.

iect de organizare a școalelor de comerț, conform căruia în aceste școli trebuiau să se predea cursuri generale și speciale; acest proiect însă nu a fost pus în practică. Proiectul din 1855 a fost întocmit de marele clucer Bengescu al II-lea, V. A. Ureche, repausatul profesor universitar, literat și mare naționalist, zice, că acel proiect conține o programă largă și că programa din 1894 nu este o evoluție în comparație cu cea din 1855¹⁾ Tot pe atunci se încercă a se înființa pe acțiuni un institut comercial, dar această încercare n'a dat nici un rezultat²⁾

În 1855 fu prezentat proiectul de organizare separată al școlii de comerț din București.

În cele ce urmează reproducem adresa domnitorului Știrbei către eforie, prin care trimite în studiul ei proiectul, ce i-a prezentat marele clucer, G. Bengescu al II-lea.

1) Vezi importantul discurs al regretatului naționalist V. A. Ureche ținut cu ocazia discuțiilor din senat din 1893, când s'a votat legea învățământului profesional, fiind ministru de comerț d-nul P. Carp.

2) În 4 August 1858 Marele Antoniu Căminski scrie ministerului de culte și instrucție, că voește să înființeze pe acțiuni un institut filologic-științific-comercial, aprobat de guvern și care institut să fie recomandat cu circulari la prefecți (V. A. Ureche „Istoria școalelor“, tom. III. pag. 93).

Copie de pe ofisul Măriei Sale Prea Înălțatului Dom către departamentul credinței, dat în 20 Aprilie curent, No. 528.

„Întinderea și dezvoltarea cunoștințelor comerciale este din cele dintâiu trebuințe în oricare stat și cu atât mai mult în statul românesc, unde lipsa de asemenea cunoștințe este deobște simțită. Recomandăm dar eforiei școalelor alăturatul aci proiect, care merită osebită luare în băgare de seamă despre întocmirea unei școale comerciale.

Multe cursuri, din cari se însemnează aci, există astăzi în colegii, unele mai s'ar putea amână, iar pentru altele, cari nu se vor află înființat, invităm eforia să găsească prin orice chip profesori capabili și cu o desăvârșită practică și să înființeze cursurile, de cari se vorbește în acest proiect la art. 2 și 4, adică aritmetica comercială, aplicația algebrei la această ramură și contabilitatea comercială.

Suntem în nerăbdare a pregăti în colegiile noastre elevi cu toate preliminările științei speciale, ca prin concurs să trimitem din cei cu vocație trei în anul viitor să învețe ținerea contabilității să se practiceze în această lucrare după orânduiala, ce se păzește la finanțe, la control și la bancă. Trebuința de cunoștințele tinerei contabilității este mai cu

osebire simțită aici, atât la contoarele neguțătorilor, cât și la exploatarea moșiilor, pentru epistații îngrijitori de moșii, pe cari îi căutăm și nu-i găsim.

Eforia va prețui marea trebuință, ce este despre aceasta, își va chibzui orice mijloace putincioase spre a nu se mai amâna a ei îndeplinire.“

(Urmează iscalitura Mariei Sale)

Cităm mai jos o parte din introducerea proiectului trimis de Câmpineanu, șeful departamentului credinței, în studiul eforiei cu adresa No. 2,264 din 25 August anul 1855. Eforia îl studiază și recunoaște, ca școlile de comerț sunt de dorit e se înființează. Eforia a adoptat în principiu programa alăturată pe lângă prezisul proiect, dar considerând, că această școală este de cuviință a avea o înclindere potrivită cu mijloacele noastre, a alcătuit aici alăturată programă de cursurile, ce s'ar putea înființa deocamdată, unele din aceste cursuri se vor urmări în colegiu, iar pentru celealalte se vor orândui profesori speciali, precum se arată în program.

Eforia a chibzuit de odată :

I. Să se încredințeze direcția acestei școale unui director special, căci din experiență este cunoscut, că asemenea școale nu pot prospera fără nici o direcție, care să aibă cunoștințele cerute.

2) În această școală să se primească 40 de școlari interni, cu plata de 40 de galbeni pe an, cari se vor întrebuința la hrana școlarilor și la spălatul lor, la lefi de guvernori și de repetitori; se vor primi asen enea și școlari externi fără nici o plată.

3) Pentru lefiile profesorilor, a directorului, chiria unei case în apropiere cu colegiul, urde școlarii vor urma o parte din cursuri și pentru ținerea muzeului și a bibliotecii, să se dea în fiecare an 100.000 de lei.

Programa cuprindea următoarele obiecte: 1) Limba germană și franceză (se vor urma în colegiu). 2) Limba italiană (un profesor cu 500 lei pe lună). 3) Aritmetica comercială și aplicația algebrei la calculul comercial. 4) Cunoștința universală a monedelor, sistemele de greutate și măsuri în general. 5) Elemente de geometrie (pentru materiile de la punctul 3, 4 și 5, un singur profesor cu 1.000 de lei pe lună). 6) Elemente de drept comercial (la facultatea de drept). 7) Legislația vamilor statelor principale. 8) Statistica raționată (pentru obiectele de la punctele 7 și 8 un profesor cu 600 de lei pe lună). 9) Economia industrială (un profesor cu 600 de lei pe luna). 10) Caligrafia și desemnul liniar (la colegiu). 11) Fizica și chimia (la colegiu). 12) Istoria naturală (la colegiu). 13) Cunoștința

generală a comunicațiilor și transporturilor pe uscat și pe apă peste tot globul. 14) Geografia comercială, industrială și agricolă. 15) Istoria generală a comerțului, industriei manufacture și agricole și a invențiilor (pentru obiectele dela punctele 13, 14 și 15 un singur profesor cu 600 lei pe lună).

Eforia cere aprobarea programei de sus, dar Vodă dă rezoluția aceasta:

„Această școală a se întocmi de odată este peste patință, mai ales din lipsa profesorilor speciali, cari să unească practica cu teoria, când tot scopul acestei școli este a forma acum tineri buni, bine deprinși la ținerea de socoteli comerciale și apoi să pașască treptat la dirijarea operațiilor generale ale comerțului. Drept aceea spre a roși formarea unei asemenea școli, eforia va lua îndată măsuri a înființa deocamdată cursurile de aritmetică comercială cu aplicația ei la așternerea socotelilor și la ținerea registrelor și cu cunoștințe universale de monezi, de greutate și de măsuri. *Insă persoana, ce se va alege profesor, urmează a fi dirijat cantor la bancă sau casă negustorească, ca dintr'aceasta să se poată forma cei mai buni contabili.*“ 1)

1) Vezi V. A. Ureche „Istoria școlilor“ tomul III, pag. 90—92.

Iată o parte din introducerea acestui proiect amintit mai sus :

«Starea socială, în care am ajuns reclamă lucrări diverse și speciale; trebuința se simte din ce în ce mai mult a se înființa instituții deosebite, în cari să se poată dobândi cunoștințele aplicate la viața socială și mai cu samă cunoștințele profesionale de agricultură, arte mecanice, arte industriale și comerciale, invederat fiind, că de când progresele civilizației au făcut din comerț o putere, ce apropie națiile între ele, făcându-le tributare unele altora, pentru îmbogățirea fiecăreia în parte și de când descoperirea mai multor pământuri nouă, necunoscute celor vechi, au înmulțit alșverişele între oameni, comerțul a devenit o știință de cea mai mare importanță, ale cărei ramuri, cele mai mici, au ajuns la o dezvoltare nemărginită.

„Astfel navigația, armamentul, comisoana, schimburile, antrepozitele, tarifele, materiile de întâia trebuință, mărfurile fabricate au chemat una după alta băgarea de samă a comercianților.

«Asigurările, schimbând natura tuturor combinațiunilor mercantile, comerciantul vrednic de acest nume trebuie să cunoască obiceiurile, resursele și pericolele fie-

cărei piețe, el nu poate rămâne străin nici de geografia comercială, nici de statistica locurilor, cu cari este în relație, ci trebuie să vorbească și să priceapă limba lor.

«In speculațiile cele mari ale comerțului sunt anevoințe, cari nu se pot deslegă decât printr'o cunoștință perfectă a domeniului asupra căruia se operează.

Este un meșteșug de a vinde și de a cumpără, care nu seamănă nici decum cu simplul alișveris, ce se face la prăvalie, ci din potrivă are analogie cu combinarile strategiei. Intruparea acestor cunoștințe constituie știința comerțului, a cărei cunoștință metodică, deși de origină nouă, s'a realizat cu deosebire în unele din orașele Germaniei, precum la Lipsca. Experiența a dovedit, că comerțul are trebuință de o învățatură sistematică, care nu se poate înlocui cu nemica, căci chiar o îndelungată practică se cumpără cu încercări foarte costisitoare și supuse mai totdeauna la rătăcirii nouă.

„Lipsa acestor cunoștințe explică înăpoiarea comerțului în Principate între pământeni și disprețul, ce au Românii pentru această mare industrie.

„Cei mai mulți din comercianți sunt în neștiință de cauza crizelor, a căror împotriva lovire ajunge alișverișele lor ;

sunt cu totul străini pentru chestiile cele mai simple ale economiei industriale, ale jurisprudenței comerciale, ale cunoștinței mărfurilor și nu știu, pe ce baze folositoare pot sprijini păsul profesiilor, atunci când e vorba a reclama îmbunătățire.

„Adevărurile expuse mai sus asupra învățaturii comerțului, simțindu-se mai de mult în toate statele civilizate, guvernele respective s'au pregătit a înființa școli de comerț, în număr însemnat chiar în Anglia și Olanda, unde deprinderea alțișverșurilor este, cum am zice, firească și familiară, unde fiecare casă comercială este o școală și s'ar fi putut crede, că un stagiu sau practică de câțiva ani poate fi destulă unui angajat spre a putea trece peste orice greutate ar întâmpina în cariera comerțului.

„Trebuințele comerciale ale țării reclama astăzi, fără întârziere, înființarea unei școli speciale de comerț, pe lângă care să fie alăturat un mic muzeu cu modele de întâia trebuință ale industriei, obiecte naturale și fabricate și o mică bibliotecă comercială, ce ar putea înlesni dobândirea cunoștințelor trebuincioase elevilor și predarea materiilor speciale de către profesori. În această școală, după o programă fixată și prin

concurs, se vor primi elevi, cari ar avea cunoștințele primare și gimnaziale spre a putea urma cu folos cursurile acestei instituțiuni, cari se pot săvârși în termen de 4 ani, în urma cărui termen fiecare elev, potrivit meritului său, va lua diploma școlii !)

În 1857 caimacanul Alexandru D. Ghi-ca, ordonă Eforiei să-i alcătuească și să-i supună un proiect pentru înființarea unei școli comerciale, de oarece proiectul din 1855 nu s'a aplicat.

La 1 Septembrie 1858 s'au înființat 2 școli reule una în Iași și alta în Galați. Cursul acestor școli era de 5 ani și cuprindea o enciclopedie de obiecte din ramura comercială și industria ă²⁾

În 1859 funcționa învățământul comercial la Ploești. De aci se vede, că cele dintâi două orașe în Muntenia, cari au simțit trebuința de școli comerciale au fost București și Ploești, unde comerțul era în mânele Românilor. Iată ce zice nemuritorul patriot V. A. Urechie despre aceste școli :

«Toate aceste începuturi de școli comerciale recunosc, că n'au izbutit, nu pentru că erau rău înființate, căci dacă

1) Vezi No. 54 din „Monitorul oficial“ (dezbaterile senatului) din 4 Aprilie 1893.

2) Vezi V. A. Ureche op. citat vol. III pag. 131

timpul mi-ar permite, aş putea arată încă odată, că programele dela 1855, făcute de eforia compusă din Bozienii, Costaforii şi Boereşti erau tot aşă de bune ca şi programele, ce se fac astăzi. Nu pentru că erau rău organizate acele şcoli un au izbutit, ci pentru motivele cari le-am adus în consideraţiunile generale în şedinţa de ieri şi apoi poate şi din alte puncte din vedere, bunăoară fiindcă legea dela 1855 cerea, că elevii ca să poată fi primiţi în şcoala de comerciu, trebuiau să fie absolvenţi a 4 clase gimnaziale.

Negreşit în timpii aceia, când nu era pletoră de oameni cu ştiinţă de carte, de abia eşiau şi poate nici nu terminau liceele şi băeţii găsiau a-şi plasa activitatea lor în numeroase direcţiuni, aşă că anevoe după 4 ani de liceu să poată spera, ca să vin şcolarii spre a intra într'o şcoală de comerciu. În tot cazul, chiar în 1855 şi în anii următori, puţini şcolari, cari au urmat şcoala de comerciu din Bucureşti şi şcoala de comerciu inferioară, care era alipită, repet, la o şcoală primară din Ploeşti, aceia nu au înmulţit de loc ceata postulanţilor la buget.

Pot aduce lista nominală a şcolarilor din acel timp şi veţi vedea, ca şi astăzi mai sunt neguţători români prin Lipsca şi unele oraşe ale ţării, cari au frecven-

tat primele școale de comerț din țară și că recunosc, că au dobândit cât de puțină învățătura specială în școalele din București și Ploești în anii 1854 până la 1859.

Școalele comerciale, după organizarea cea mai veche, erau menite să fie școale superioare de comerț, tocmai așa cum are tendința proiectul de lege să facă din școalele de gradul II-lea, de cari avem să vorbim.

Nu se adiniteau însă în ele, cum vă spuneam, decât școlarii cu 4 clase gimnaziale, ceea ce și dovedește, că acele școli se considerau ca școli superioare; decât ar fi fost o minune să poată căpăta o frecvență importantă asemenea școli și în adevăr a fost foarte redusă populațiunea lor și foarte efemeră a putut fi și existența lor.

«Toate aceste începuturi de școli comerciale n'au izbutit încă și din alt punct de vedere; n'au izbutit nu pentru că erau rău întocmite, ci pentru că corporațiunile nu mai existau decât cu numele, pentru că și absolvenții unor asemenea școli, copii de oameni săraci, nu puteau înșiși întreprinde un comerț, iar în țară pe atunci nu găseau case de comerț, în cari să poată fi aplicați cu leafă. În adevăr nu mai existau școli de comerț la 1865, încă de multă vreme, tocmai din cauza lipsei de

populațiune. În anul acela d-nul N. Crețulescu mi-a făcut onoare să mă cheme ca secretar general al ministerului cultelor și instrucțiunii publice, după unirea definitivă a ambelor Principate, și atunci, după ce s'a promulgat legea școlară dela 1864, am propus ministrului meu înființarea unor școale comerciale, pe cari le prevedeă legea, dar despre cari puțin de altmintrelea se ocupă legea în amănunt.

Am socotit atunci, că nu puteam să menținem organizarea din 1855, care cereă o populațiune pentru școalele comerciale dela clasa V gimnazială, și negreșit proiectul, care l-am întocmit cu ministrul meu de atunci, a fost de natură a inlesni impoporarea școalelor comerciale, de oarece ne mărginiam să cerem la admiterea școlarilor absolvirea școlii primare.

Institurăm în clasa I a școlii de comerț un fel de repetiție a școlii primare, pentruca în anii următori să înceapă cu adevărat învățământ comercial. Negreșit că în mintea noastră credeam aceste școale proprii de a pregăti comercianți, contabili, impiegați pentru marile case de comerț, de import și export și negreșit impiegați de aceia, cari să servească și pentru ținerea contabilității generale a statului și a caselor de

bani și ale oarecărei speculațiuni importante. Prima școală de comerț s'a deschis în București în 1865.*

În anul 1860 guvernul propuse adunării bugetul pentru crearea școalelor de comerț, dar creditele au fost respinse.

În 1862 se învăță în școalele primare (în clasa IV) contabilitatea de Iarcu ¹⁾.

În 1864 prin legea instrucțiunii publice s'a prevăzut și înființarea de școli comerciale. Prin articolul 214 se prevede înființarea de școli comerciale în București, Iași, Galați, Brăila, Ploești, Craiova și Turnu-Severin.

În aceste școli se primiau absolvenții celor 3 clase primare. Cursurile erau de 4 ani și cuprindeau următoarele materii: Limbele străine, dreptul comercial și maritim, aritmetica, calcul mintal și contabilitatea, geografia comercială, elemente de geometrie și desene liniare, elemente de fizică, chimie și mecanică, corespondența comercială, economia politică și dreptul administrativ, manipulațiuni aplicate la studiul mărfurilor și la descoperirea falsificațiunilor.

Conform art. 214 din această lege s'a înființat în anul 1864 *școala comercială din Galați*, iar în anul 1865 s'a înfiin-

1) Vezi V. A. Ureche, op. cit. t. III, p. 272.

tat școala comercială din București ('). La inaugurarea acestei școale a azistat și răpausatul președinte al „Ligei culturale» V. A. Ureche, în calitate de secretar general al ministerului de instrucție. Iată aici o parte, din discursul, ce l-a ținut acest mare patriot cu acea ocazie :

„Astăzi această întrebare a importanței școalei de comerț nu mai este pusă în îndoială, comerțul a fost recunoscut de vechiculă înlesnitoare a civilizațiunii.

Astăzi nu este țară, în care alături cu templele pentru muzee să nu se rădice palate pentru burse și pentru școale de comerț. Aceste palate sunt adevărate colonate ale celor dintâiu. Muzeele nu mai sunt, ce zic ? N'au fost nici odată platonice ; jocurile olimpice, istmice, etc. au nevoie de lauree de aur și aurul...

„Iată aici, în această școală veți deprinde copiii prin un proces mai inteligent decât al alhimisților a-l extrage,

1) Despre istoricul școalelor comerciale din România dela 1864—1896 se mai poate consulta și articolul meu „Das Handels-schulwesen in Rmänien din revista germană „Handelsakademie „Lipsca 1896 No. 15 pag. 230.

a-l adună și purifică pentru a face din el cunună artelor, cununile civile.

«Așa aci este rațiunea și explicațiunea înființării școalei acesteia, ce o inaugurăm astăzi.

„D-voastră, domnule director și domnilor profesori, veți deprinde pe juna generațiune a face comerțul inteligent și prosperator, dar d-voastră o veți deprinde ceva mai mult, îi veți arăta, cum inteligentul comerciant știe a spori nu numai buna stare materială a sa și a familiei sale, dar încă și buna stare intelectuală și cu deosebire morală a sa, a familiei sale și chiar a societății, din care face parte. D-voastră veți face nu numai *comercianți inteligenți* și cu deosebire *comercianți români* și cari, ca niște adevărați cursori ai serbărilor sacre, vor înmâna facla civilizației, pururea mai frumoasă, dela unul la altul.

«O mare lucrare, ce așteapta și cere guvernul român dela această școală, este părtașia sa la îmbunătățirea *caracterului general*.

„Dela direcțiunea practică, cu care va deprinde școala aceasta societatea noastră, va învăța o mai multă stabilitate, mai puțină vagitate și nedeterminațiune, mai presus de toate ne vom învăța a ne face *trebile înșine*, a ne prețui mai mult, văzând atunci ce *putem prin noi înșine*; astfel numai vom ajunge la adevărată libertate».

În anul 1870 s'a înființat o școală comercială la Brăila, care însă a fost desființată în 1875, probabil din cauză că în apropiere la Galați era o școală comercială. În anul 1874 s'a înființat școala comercială din Ploești de cătră comună. Această școală abia mai târziu în 1891 a trecut la stat. Școala comercială din Craiova a fost înființată în 1877, pe când era ministru de instrucție răpaușatul G. Chițu.

Prin legea din 1879 s'a modificat articolul 216 din legea din 1864, rădicându-se durata cursurilor dela 4 la 5 ani. Conform acestei modificări, în școalele comerciale se învățau următoarele obiecte: Limba română, franceza, germana, greaca, italiana, geografia și statistica, istoria, matematica, fizica și chimia, contabilitatea și cursul mărfurilor, dreptul administrativ, dreptul comercial, economia politică și noțiuni de finanțe, noțiuni de igienă publică și privată, desen și caligrafie, manipulațiuni aplicate la studiul mărfurilor și descoperirea falsificărilor.

În 1880 s'a înființat școala comercială din Iași, când era ministru de instrucție răpaușatul filosof V. Conta.

Programa analitică din 1864 cuprinde sub titlu de științe comerciale contabilitatea, corespondența comercială și dreptul comercial. Toate aceste științe co-

merciale s'au predat de un singur profesor.

Științele naturale se învățau din punct de vedere al aplicațiunii lor la comerț. Așa se învățau elemente de mineralogie cu specială atențiune la metalele și mineralele, ce figurează mai ales în comerț.

La limba italiană găsim în clasa IV între altele *četire* din autorii italieni cei mai însemnați și mai vârtos *din cărțile scrise asupra comerțului*, compuneri în limba italiană, *exercițe de vorbire, deprinderi de formule de comerț în limba italiană* 1). Tot acest program este la limba germană și greacă. Iată deci că programa din 1864 prevede specializarea în ceea ce privește studiul limbilor străine în școalele comerciale, cerându-se exercițe de vorbire, *četire* cu conținut comercial și scrisori comerciale.

Programa analitică din 1879 prevede specializarea studiului limbii române, unind corespondența comercială cu limba română 2).

Contabilitatea se mai învăță în școa-

1) Vezi C. Lascar și I. Bibiri „Colecțiunea de legi, regulamente, programe, etc. dela 1864—1901 București 1901 pag. 902.

2) Vezi C. Lascar și I. Bibiri Colecțiunea de legi, regulamente, programe, etc. dela 1864—1901 București 1901 pag. 982.

lele secundare și în școalele centrale de fete în clasa a IV, conform programei din 1864 ¹⁾, iar conform programei din 1881 și 1883 acest obiect se predă în clasa V ²⁾ În școalele reale din Brăila și Alexandria se învățau în clasele I, II, III și IV, științele comerciale, conform programei din 1864, întocmai ca și în școalele comerciale, ³⁾. În gimnaziile reale conform programelor din 1874 și 1879 se învăța contabilitatea în clasa a III-a. ⁴⁾

Prin programa liceelor și gimnaziilor reale din 1888 se introduse în aceste școale pe lângă contabilitate și următoarele obiecte : Economia politică și noțiuni de finanțe, dreptul administrativ și constituțional, legislația civilă și dreptul comercial ⁵⁾.

În școalele profesionale de fete, conform programei din 1877, contabilitatea era unită cu aritmetica și se învăța în clasa II și III ⁶⁾; iar în anul 1898, mărindu-se cursurile dela 3 la 5 ani, prin

1) Vezi C. Lascar și I. Bibiri „Op. citat pag. 901.

2) Vezi C. Lascar și I. Bibiri Op. citat pag. 910 și 1016

3) Vezi C. Lascar și I. Bibiri op. citat pag. 906.

4) Vezi G. Lascar și I. Bibiri Op. citat. pag. 935 și 994.

5) L. et B. op. cit. p. 1026. 6) Idem p. 976.

noua lege a învățămîntului profesional, contabilitatea se învață în clasa IV și V a școalelor profesionale de gradul I de fete ¹⁾).

În programa școalelor primare superioare cu aplicațiuni practice de viticultură din 1897 se prevăd în clasa II scriori comerciale în legătură cu limba română, de asemenea se prevede contabilitatea în legătură cu aritmetica ²⁾. Prin legea învățămîntului secundar din 1898, unificându-se gimnaziile și liceele, s'a prevăzut, că contabilitatea să se învețe în clasa III ³⁾, conform programei din 1899, contabilitatea se învață în clasa V a școalelor secundare de fete gr. I, (foastele externate) și în clasa IV a școalelor secundare de fete gradul II. ⁴⁾

Contabilitatea se mai învață în școalele de meserii și de agricultură.

În 1883, repausatul V. A. Ureche, marele naționalist și fost ministru de instrucție, a însărcinat pe profesorii școalei comerciale din București să-i facă un proiect pentru organizarea învățămîntului comercial.

Conferința profesorilor propuse înființarea de școale comerciale de gradul I, cu un curs de 4 ani pentru comerțul

1) Vezi G. Lascar și I. Bibiri, op. cit. 2) idem p. 1236, 3) idem p. 1181, 4) idem p. 1294, 5) idem p. 1313.

de mărfuri și școale comerciale superioare pentru comerțul de bancă, pentru instituturile financiare și pentru pregătirea consulilor. Acest proiect n'a fost pus în practică.

În 1883 școalele comerciale au fost trecute la ministerul de agricultură, comerț și industrie, ce se înființă în acel an. În 1888 ministerul de agricultură, comerț și industrie a numit o comisiune compusă din d-nii P. S. Aurelian și Ștefănescu, cari au cerut, ca în școalele comerciale să se primească tineri cu 4 clase de gimnaz real. În 1890 directorii școalelor comerciale au fost convocați în București de către decedatul Păucescu spre a fi consultați în vederea organizării învățământului comercial. În 1891 răpausatul Păucescu, fost ministru de comerț, a întocmit un proiect de lege pentru organizarea învățământului comercial și profesional. În acest proiect școalele comerciale sunt împărțite în școale inferioare de comerț și de finanțe (cu un curs de 4 ani), și în școale superioare (cu un curs de 3 ani). Căzând ministerul acest proiect a rămas în cartoanele ministerului. În 1893 d-nul Carp, fost ministru de agricultură, comerț și industrie, a reorganizat învățământul profesional, luând de bază proiectul răpausatului Păucescu. Vechile școale comerciale de 5 clase din București

Iași, Galați, Craiova și Ploești au fost prefăcute în școli comerciale de gradul I (inferioare) cu un curs de 3 ani.

Afară de acestea s'au mai înființat 2 școli comerciale de gradul II în București și Iași.

D-nul P. Carp în discursul d-sale rostit în parlament cu ocazia discuțiunilor, ce s'au urmat 1893 în chestia organizării învățământului profesional, zice, ca 7% din elevii foastelor școli comerciale de 5 clase n'au trecut mai departe de clasa III, din cauză că cei mai mulți după ce își însușiau cunoștințele elementare necesare de contabilitate și de aritmetică intrau în afaceri spre a-și câștiga existența, fiind lipsiți de mijloace, și numai puțini, cu dare de mână, urmau în clasele IV și V. Din această cauză d-nul Carp a prefăcut școlile comerciale de 5 clase în școli comerciale de gradul I cu 3 clase destinate pentru elevii mai săraci, cari voesc a îmbrățișa comerțul mic, iar pentru cei cu dare de mână a înființat școli comerciale de gradul II, cari prepară pentru comerțul mare, pentru comerțul de bancă și pentru diferite funcțiuni administrative, în cari se cer cunoștințe de contabilitate.

Această împărțire în școli comerciale de gradul I și al II-lea a fost propusă de d. V. I. Radu, fost director al școlii comerciale din Iași, prin memoriul d-sale din 1887. adresat răpausatului ministru

de comerțiu V. Gheorghian. D-sa a luat ca model împărțirea propusă de congresul de Bordeaux din 1885. Congresul de Bordeaux a împărțit școalele comerciale în 3 grade : 1) Gradul I are menirea de a formă mici împiegați de comerțiu. 2) Gradul II are menirea a formă contabili, împiegați de bancă, comercianți, industriași și agricultori. 3) Gradul III ar da directori la instituțiile de credit, consuli și administratori superiori.

D-nul Carp înainte de a întocmi proiectul d-sale de reformă a trimis la recomandarea d-lui Maiorescu pe d-nul Velovan, profesor de pedagogie la școala normală din Craiova, ca să studieze organizația școalelor comerciale din Austria. D-nul Teclu (român), profesor la Academia comercială din Viena, mi-a comunicat în 1895, când am vizitat această școală, că d-sa a dat d-lui Velovan toate informațiunile necesare în ceea ce privește organizarea școalelor comerciale din Austria. Ideia d-lui Carp a fost bună, de oarece este un lucru constatat, că Austria este întâiul stat din Europa, în care învățământul comercial este mai bine organizat. Atât proiectul de reformă precum și programele analitice se resimt de influența organizațiunii austriace.

În Austria sunt școale comerciale inferioare (Zweiklassige Handelsschulen) cu

un curs de 2 ani plus un an preparator. In aceste școale se primesc elevii, cari au absolvit cursul primar. Aceste școale pregătesc tineri pentru comerțul mic. Școalele comerciale superioare (höhere Handelsschulen) mai vechi din Viena, Praga și Graz, numite Academii comerciale (Handelsakademien), prepară pentru comerțul mare. In aceste școale sunt primiți absolvenții celor 4 clase inferioare secundare ; singura deosebire, ce există între școalele comerciale superioare și între Academiile comerciale este, că la Academiile comerciale se mai află pe lângă cele 3 clase comerciale superioare și un curs special comercial de un an pentru absolvenții de liceu (Abiturientenkurs) ¹⁾.

Între școalele comerciale inferioare și superioare nu este nici o legătură, elevii școalelor comerciale inferioare nu pot intra în Academiile comerciale sau în școalele comerciale superioare ; fiecare școală își are destinația sa și programele sale.

In Spania, unde școalele comerciale se împart în școale comerciale elementare și în școale comerciale superioare,

1) Despre organizarea școalelor comerciale din Austria se poate consulta scrierea mea intitulată „Școalele comerciale din străinătate“ Iași 1899 pag. 29—50.

numai absolvenții școalelor elementare sunt primiți în școalele comerciale superioare, iar absolvenții celor 4 clase secundare inferioare nu sunt primiți. În Spania este o legătură de continuitate și de complectarea de cunoștințe între programele școalelor comerciale elementare și superioare. ¹⁾ La noi în proiectul amintit al d-lui Păncescu, absolvenții școalelor comerciale inferioare erau admiși în școalele comerciale superioare alături cu absolvenții celor 4 clase secundare, cari trebuiau să depună un examen de primire din obiectele diferențiale. După proiectul d-lui Carp absolvenții școalelor comerciale de gradul I nu puteau intra în școalele comerciale superioare, ci numai absolvenții de 4 clase secundare, întocmai ca și în Austria.

Proiectul d-lui Carpa suferit însă modificări în comitetul delegaților, astfel că și absolvenții școalelor comerciale de gradul I au fost primiți în școalele comerciale de gr. II alături cu absolvenții celor 4 clase secundare inferioare, camera și senatul nedându-și samă că școalele comerciale de gradul I aveau o menire și școalele comerciale de gradul II altă menire. Admiterea absolvenților

1) Vezi R. Ionașcu, „Școalele comerciale din străinătate”, pag. 140.

școalelor comerciale de gradul I în școalele comerciale de gradul al II-lea s'a făcut în urma stăruinței profesorilor de la școalele comerciale de gradul I, cari erau îngrijați, că școalele comerciale de gradul I vor fi puțin populate, dacă absolvenții acestor școale nu vor fi primiți în școalele comerciale de gradul II, iar profesorii de la școalele comerciale de gradul II nu erau siguri că, vor avea destui elevi cu 4 clase secundare; deci în interesul populării acestor școale unii din profesorii școalei comerciale din București au stăruit, ca în școalele comerciale de gradul II să fie primiți și absolvenții școalelor comerciale de gradul I.

Iată deci cauza acestei modificări din proiectul d-lui Carp. Afirm aceasta, deoarece eram de față la cameră în acel timp (unde mersem pentru a stăruii să mi se pună la ordinea zilei proiectul de recunoaștere a calității mele de cetățean român), când am azistat la o convorbire în chestia aceasta între un domn coleg din București și între răpaușatul deputat de Prahova Dobrescu.

Programele acestor școale, cari au fost făcute de d-nul Velovanu după programele școalelor comerciale austriace, au fost trimise de minister profesorilor școalelor comerciale, cari și-au dat părerile, introducând unele modificări și completându-le.

În 1894 școalele comerciale au început a funcționa după noua lege. La școala comercială de gradul I din Iași au fost înscriși în clasa I 31 de elevi, iar la școala comercială de gradul II 37, dintre cari 8 absolvenți de 4 clase secundare și 29 absolvenți de ale celor 3 clase comerciale inferioare dela vechile școale comerciale de 5 clase din Iași, Craiova și Galați.

Limba germană nu se învăța în timpul acesta în gimnaziile clasice, ci numai în celea reale, astfel că elevii ce veniau din gimnaziile clasice sau din cursul inferior al liceelor clasice nu știau limba germană. Profesorii de limba germană dela școalele comerciale de gradul II aveau deci două serii de elevi și anume o serie venită dela școalele comerciale de gradul I și dela gimnaziile reale, cari aveau cunoștințe de limba germană, și o altă serie venită dela gimnaziile și liceele clasice, cari elevi nu cunoșteau limba germană, astfel că acești profesori erau siliți să facă o jumătate de oră lecție cu începătorii și o altă jumătate de oră cu cei înaintați. Poftim, așteaptă progres, dacă se poate! Absolvenții școalelor comerciale de gradul I, cari intrau în școalele comerciale de gradul II, cunoșteau toate materiile, ce se predau în școalele comerciale de gra-

...dul II afară de algebră, de economie politică, de statistică și de drept, astfel că cei mai mulți din ei se ocupau numai de obiectele noue, neglijând obiectele cunoscute.

Regretatul coleg Petrescu, fost profesor de contabilitate la școala comercială de gradul II și director al Casei de scont din Iași, se plângea în totdeauna, că elevii, cari vin dela școala comercială de gradul I, se desinteresează de contabilitate, iar profesorul de germană se plângea, că nu poate face nici un progres cu elevii săi, de oarece trebuie să se ocupe mai mult cu cei începători, cari vin dela gimnaziile clasice și foarte puțin cu cei din gimnaziile reale și din școalele comerciale de gradul I; profesorul de matematici se plângea, că cei ce vin din școalele comerciale de gradul I nu cunosc aritmetica raționată.

Toate aceste neajunsuri au fost arătate de mine în anul 1897 prin un memoriu, ce l-am adresat răpausatului Stoiljan, fost ministru de agricultură, comerț și industrie ¹⁾.

Era și natural, ca să existe neajunsuri; ele au rezultat din primirea absolvenților

1) Vezi R. Ionașcu „Imbunătățirile ce reclamă învățământul comercial în România-Iași, 1897 p. 8.

școalelor comerciale de gradul I în școalele comerciale de gradul II. De asemenea elevii, cari veniau din gimnaziile sau liceele clasice, trebuiau să fie supuși unui examen de admitere din limba germană și din contabilitate, după cum se prevedea în proiectul răpausatului Pău-cescu. Prin legea învățământului secundar și superior, d-nul Haret, fost ministru de instrucție, a unificat cursul inferior al liceelor și gimnaziilor, astfel că astăzi limba germană se începe a se învăța din clasa II a gimnaziilor și liceelor.

Iată obiectele, ce se învățau în școalele comerciale de gradul I : Limba română (clasa I 3, II 3, III 3), franceza (4, 4, 4), germana (4, 4, 4), contabilitatea și corespondența comercială (3, 3, 3), matematica (3, 3, 4), științele fizico-chemice, tehnologia și cursul mărfurilor (3, 3, 3), geografia și istoria (3, 4, 3), caligrafia și desemnul (4, 4, 4) ¹⁾.

Obiectele, ce se învățau în școalele comerciale de gradul II erau următoarele :

Limba franceză (3, 3, 3), italiana sau engleza (3, 3, 3), germană (3, 3, 3), contabilitatea și corespondența comercială (3, 4, 4), matematica (3, 3, 3), istoria

1) Vezi C. Lascăr și Bibiri, op. cit. București 1901, p. 1149 - 1154.

naturală (numai în clasa I 2 ore), științele fizico-chemice, tehnologia și cursul mărfurilor (3, 3, 4). geografia și statistica (3, 3, 3), economia politică (II 2, III 3), dreptul (3, 3, 2), caligrafia și dessemnul (3, 3, 2), igiena (numai în clasa I-a 1 oră. ¹⁾

Incetul cu incetul populațiunea școalelor comerciale de amândouă gradele a început a crește necontenit, astfel că după câțiva ani se înființară divizionare, mai întâiu la școala comercială de gradul I din București, apoi la cea din Iași. Această aglomerație de elevi la școalele comerciale de gradul I se explică din cauza desființării divizionarelor dela gimnazii și dela licee și din cauza punerii taxelor școlare la școalele secundare. Un părinte român, care avea de gând să-și dea copilul în școala comercială de gradul II, înscriă pe fiul său la gradul I, căci aci nu plătiă taxa școlară (la școalele comerciale plătesc taxe numai fii de străini); și apoi afară de aceasta cursul eră mai scurt cu un an, căci la școalele comerciale de gradul I cursul eră de 3 ani, iar la gimnazii de 4 ani.

Iată secretul aglomerației elevilor la școalelor comerciale de gradul I nu do-

1) Vezi C. Lascar și Bibiri. „Op citat“ București 1901, pag. 1154—1161.

rința de a intra în comerțul mic. Cei mai mulți absolvenți ai școlilor comerciale de gradul I intrau în școlile comerciale de gradul II împreună cu absolvenții gimnaziilor.

În Iași timp de 4 ani, cât am fost ca director la școala comercială de gradul I, după ce am populat școala cu elemente românești (făcând o vie propagandă prin județele din nordul Moldovei spre a atrage fii de săteni în școala comercială), abia am putut convinge pe câțiva absolvenți români, ca să intre în afaceri, căci cei mai mulți au continuat studiile în școlile comerciale de gradul II.

Pe doi i-am trimis la cooperativa din Bârlad, pe absolventul Teodorescu la fabrica de bărtie dela Letea, iar pe tânărul Chifănescu l-am plasat mai întâiu la d-nul Șerban, comerciant și fost președinte al camerei de comerț din Iași, iar mai târziu l-am trimis la fabrica de zahăr din Ripiceni.

Pentru acest scop m'am pus în legătură cu comercianții și fabricanții din țară, rugându-i a mă anunța, când au trebuința de absolvenți de ai școlii noastre. Este adevărat, că dintre absolvenții străini cei mai mulți au intrat în comerț (de oarece mulți din ei erau săraci, iar alții nu puteau intra în școlile comerciale de gradul II, din cauză că mai toate locurile erau ocupate de e-

levi români), puțini au urmat cursurile școlii comerciale de gradul II din Iași. În timpul din urmă chiar în Iași în școala comercială de gradul I 90% au fost elevi români și aceasta din motivele arătate mai sus.

În 1897 răpaușatul Stolojan, fost ministru de comerț, voind a aduce unele îmbunătățiri învățământului comercial a însărcinat pe d-nul Teodor Ștefănescu, fost director și profesor la școala comercială de gradul II din București și director la Banca națională, ca să meargă la fiecare școală comercială, unde împreună cu profesorii adunați în conferință să discute și să stabilească, ce îmbunătățiri ar trebui aduse învățământului comercial în limitele legii din 1893.

D-nul Ștefănescu, isprăvindu-și misiunea, a adresat un raport ministerului, în care arată îmbunătățirile cerute de conferințele profesorilor dela școlile comerciale din țară precum și păreriile d-sale dimpreună cu nemulțumirea sa contra mea, din cauză că cerusem, ca să se introducă limba română în școlile comerciale de gradul II, dar mai aleses contra colegului meu Dimitriu din București, care a fost contra părerii d-lui Ștefănescu de a se înlocui studiul măr-

furilor cu științele naturale în școlile comerciale de gradul I').

În 1898 răpausalul Stolojan a numit o comisiune compusă din domnii C. C. Dimitrescu, rectorul universității din București și Hazu, inspector școlar la ministerul de industrie și comerț, însărcinând-o ca să-i prezinte un proiect de organizare a învățământului comercial. Această comisie a făcut un proiect de organizare a învățământului comercial. După acest proiect școlile comerciale de gradul I sunt prefăcute în școli comerciale elementare cu 3 clase și cu 3 institutori comerciali, aplicându-se sistemul rotațiunii, ca și în școlile primare.

Școlile comerciale de gradul II se prefac în școli comerciale superioare. Pe lângă școala comercială superioară din București se prevăzuse *înființarea unei secțiuni normale* pentru prepararea institutorilor comerciali ²⁾.

În acest timp d-nul Haret, neobositul ministru de instrucție, dorind a întemeia

1) Vezi T. Stănescu „Raport înaintat d-lui ministru de comerț relativ la școlile comerciale din țară“. București 1898.

2) Vezi R. Ionașcu „Pedagogia învățământului comercial și recrutarea corpului didactic la școlile comerciale din străinătate“. Iași. 1899, pag. 93.

școale elementare și inferioare de meserii și de agricultură, a prevăzut în proiectul d-sale de reorganizare a învățământului profesional din 1899 trecerea școalelor comerciale, a școalelor de agricultură și de meserii dela ministerul de comerț, de industrie și de agricultură la ministerul de instrucție. Cu această ocazie s'a modificat și orgonizarea școalelor comerciale. Școalele comerciale au fost împărțite în *școale comerciale elementare* cu un curs de 2 ani și cu profesori, iar nu cu institutori ca în proiectul arătat mai sus, și în „*școale comerciale superioare*” cu un curs de 4 ani. S'a prevăzut și „înființarea de școale comerciale elementare pentru fete” cu un curs de 3 ani, în cari să se predea pe lângă celelalte obiecte de specialitate și limba germană sau franceză; de asemenea s'a prevăzut și „înființarea de *secțiuni comerciale* de un an pe lângă școalele secundare de fete și de băieți precum și înființarea de școale comerciale pentru ucenicii de prăvălii și înființarea de cursuri de sară și de Duminică cu scop de a iulesni absolvenților școalelor comerciale elementare completarea cunoștințelor comerciale și cunoștințe de limbi străine.

Prin acest proiect de lege absolvenții școalelor comerciale elementare nu mai au drept de a intra în școalele comer-

ciale superioare, de oarece acesle școale sunt destinate a prepara tineri pentru comerțul mic. Proiectul a fost votat de parlament și astfel dela 1 Aprilie 1899 toate școalele profesionale au fost concentrate la ministerul de instrucție. In aceasta atât de bună lege a d-lui Haret, care îmbrățișează întreg învățământul profesional în orizonturi largi, găsim articolul 85, în care se spune, că „ministerul poate transformă pe cale bugetară o școală secundară în școala profesională, când va fi de trebuință». Acest articol are o mare însemnătate pentru dezvoltarea învățământului profesional, atât de neglijat până atunci ¹⁾.

Această lege atât de bună, n'a putut a se pune în aplicare, căci partidul conservator, care a succedat partidului liberal, a modificat-o prin legea din 5 April 1900. Prin noua lege a d-ilor Tache Ionescu și Istrati școalele de agricultură și de meserii trec îndărăpt la ministerul de agricultură și industrie, iar școalele comerciale rămân la ministerul de instrucție, restabilindu-se organizația d-lui Carp din 1893 în școale comerciale de gradul I și II. Conform acestei legi, școalele comerciale de gradul I se vor des-

1) Vezi C. Lascăr și I. Bibiri, Op. citat p. 108—112.

ființă pe măsură, ce se vor înființa școale primare superioare¹⁾.

În 1901 venind din nou la putere partidul liberal, d-nul Haret a modificat legea învățământului primar, secundar, profesional și superior, readucând lucrurile în starea din 1898 și 1899, cu puține modificări în ceea ce privește învățământul comercial.

Înainte de a sfârși partea istorică cred, că este bine să mă ocup și de inițiativa particulară în ceea ce privește învățământul comercial la noi în țară. Înainte de 1864 existau în țară școale comerciale particulare, așa la Galați găsim o școală comercială particulară a lui Dumitropulo și alta a lui Gioni. În București găsim mai târziu școala comercială a lui Troteanu. În timpul din urmă s'au înființat cursuri comerciale serale pentru băeții de prăvălii. Așa în 1895 d-l Neamțu, profesor la școala comercială superioară din Craiova, în unire cu câțiva profesori și funcționari dela filiala Băncii naționale, a înființat un curs seral comercial pentru ucenicii de prăvălii. Acest curs, care s'a ținut în loca-

1) Vezi C. Lascăr și I. Bibiri Op. cit. pag. 147—149 și 172—173. În legea modificată din 1901, dispoziția aceasta este conținută în art. 75. (Vezi vol. II din colecția de legi, etc., p. 57).

lul școlii comerciale de gradul I, s'a desființat după doi ani, din cauză că comercianții n'au mai lăsat pe ucenicii lor să urmeze cursurile. Din 80 de elevi, câți se înscriseră în anul întâiu, în anul al doilea nu mai rămăseră decât 15. Tot asemenea s'a întâmplat la Focșani, unde d-nul Puiu, agent al Băncii naționale, a înființat un curs seral pentru ucenicii de prăvălii. 1) În 1896 societatea funcționarilor comerciali din București a înființat un curs comercial pentru adulți. Cursurile se țin în localul școlii primare. «General Adrian și General Goleșcu». Școala are o secțiune pentru analfabeți și alta pentru cei mai înaintați. Iată cum se exprimă dl. M. Fain, cunoscutul industriaș și director general al școlii de adulți din țară, despre această școală :

„După ce a invins, câștigând ceea ce era nu numai uman, dar și ceea ce era drept, repausul dominical, societatea generală a funcționarilor comerciali a căutat să tragă toate foloasele din victoria raportată, ea a hotărât să înființeze școlii de adulți, Duminica să fie zi de odihnă a trupului și de hrană a inteligenței. Înființarea primei școlii s'a făcut în

1) Vezi R. Ionașcu „Îmbunătățirile, ce reclamă învățământul comercial în România“. Iași 1897 pag. 4

1896 sub privirea binevoitoare a d-lui ministru al cultelor și instrucțiunii publice Sp. Haret și a d-lui primar C. F. Robescu, grație neoboselei, ce am avut-o noi câțiva conducători ai societății funcționarilor¹⁾).

Această societate a înființat în mai multe comune urbane și rurale școale de adulți, dintre cari unele sunt cu caracter comercial, iar altele cu caracter general. În Turnu-Severin, Craiova, Pitești, Râmnicul-Sarat, Brăila și Focsani, societatea a înființat cursuri cu caracter comercial. Cursul din Craiova s'a desființat, după cum am arătat mai sus, nu știu dacă în celelalte orașe arătate mai există cursurile. În București cursurile se țin regulat.

Profesorii din Turnu-Severin au înființat o școală comercială de gradul I, care mai în urmă a trecut la stat, asemenea profesorii dela gimnazul din Giurgiu, au înființat o școală comercială de gradul I, care a fost subvenționată de comună, iar mai în urmă a trecut la stat. Camera de comerț din Pitești a înființat o școală comercială elementară, care dela 1 April 1906 a trecut la stat.

Următoarele institute particulare din

1) Vezi M. Fain „Școale de adulți“ București 1900, p. 17.

București au înființat școli comerciale superioare: Școala evanghelică. Institutul de băeți „Asociații”. Liceul francez. Institutul Clinciu și Popa. Institutul Otescu. Liceul Lolliot. Institutul Virgil Popescu (acest institut a avut și o școală comercială de gradul I, care s'a desființat). Institutul pedagogic de băeți. Profesorii asociați din Brăila au avut de asemenea o școală comercială superioară, apoi institutul C. Popescu din Craiova. Institutele Unite și Humpel din Iași au avut o secție comercială, ce s'a desființat.

Comunitățile israelite din țară au înființat de asemenea școli comerciale. Așa la Iași, comunitatea israelită a înființat o școală comercială de gradul I, care însă s'a desființat. Un contabil israelit din Iași ține un curs de contabilitate. În București societatea israelită „Cultura” a înființat în strada Sevastopol o școală comercială de gradul I și una de gradul al II, de asemenea și un curs seral comercial. Tot în București un domn Alex Genovitz ține cursuri comerciale de zi și de seară. La Galați comunitatea israelită a înființat o școală comercială de gradul I și una de gradul II, mai târziu școala de gradul al II s'a desființat, iar școala de gradul I, s'a prefăcut în gimnaz comercial, și la Brăila există un gimnaz comercial israelit.

Reforma din 1901 și importanța ei pentru dezvoltarea învățământului comercial.

Prin legea învățământului profesional din 1901 școlile comerciale au revenit la organizația din 1899, cu singura deosebire mai principală, că cursurile școlilor comerciale elementare au fost fixate la 3 ani, iar nu la 2 ani ca în legea din 1899. Dacă comparăm această lege cu legea d-lor Tache Ionescu și Istrati din 1900, vedem, că legea d-lui Harret este mult superioară și mai completă decât cea din 1900. După legea din 1900 a d-lor Tache Ionescu și Istrati școlile de gradul I, erau menite a se desființa pe măsură, ce se vor înființa școlile primare superioare. Prin urmare cu timpul nu mai aveam decât școlile comerciale superioare, iar școlile comerciale de gr. I erau să fie înlocuite cu școlile primare superioare.

Domnii Tache Ionescu și Istrati au imitat în privința asta vechea organizație franceză. Se știe, că în Franța există așa numitele „Școli primare superioare profesionale”, înființate prin legea din 1880. Aceste școli au un caracter co-

mercial și industrial.¹⁾ Prin legea din 1892 se creează în Franța o nouă categorie de școli tehnice (corespunzătoare școlilor practice de agricultură înființate din 1875): Școalele practice de comerț și școlile practice de industrie. Prin această lege școalele primare superioare, al căror învățământ este cu deosebire industrial sau comercial, se transformă în școale practice de industrie sau comerț trecându-se prin decret dela ministerul de industrie la cel de comerț, la inițiativa sau avizul municipalității interesate. Conform acestei dispoziții, dela 1892—1895 au fost transformate 21 de școli primare superioare în școli practice de comerț, în școli practice de industrie sau în școli mixte de comerț și de industrie²⁾. Domnii Tache Ionescu și Istrati au prevăzut la noi înființarea de școale primare superioare, cari în Franța s'au dovedit, ca n'au dat rezultatul dorit de legiuitorul din 1880, căci altfel nu s'ar fi transformat prin legea din 1892 în școale practice de comerț sau de industrie.

Domnul Haret însă a ținut samă de starea învățământului comercial din toa:

1) Vezi S. Paulet „Annuaire de l'enseignement commercial et industriel”. Paris 1894, pag. 138 și 120—140.

2) Vezi R. Ionașcu „Școalele comerciale din străinătate”. Iași 1899 pag. 113.

te statele Europei, când a organizat învățământul comercial la noi, căci d-sa n'a suprimat școalele comerciale de gradul I, cum au proiectat domnii Tache Ionescu și Istrati, ci le-a prefăcut în școale comerciale elementare, iar pe cele de gradul II în școale comerciale superioare.

Dacă ne uităm la vecina noastră Austrie, vedem, că acolo există școale comerciale inferioare cu un curs de doi ani, plus un curs preparator de un an (zweiklassige Handelsschulen) și școale comerciale superioare (Handelsakademien oder höhere Handelsschulen), în Germania și Elveția tot astfel; în Franța avem școale practice de comerț și școale superioare de comerț, iar ca un corolar, școala de înalte studii comerciale din Paris (un fel de facultate comercială).

În Spania sunt școale comerciale elementare și școale comerciale superioare. Comerțul este de două feluri și anume comerțul mic și comerțul mare. Conform acestor trebuințe, aproape toate statele europene au înființat școale comerciale și anume școale comerciale pentru comerțul mic de mărfuri (școale comerciale elementare sau inferioare, școale practice de comerț) și școale comerciale superioare pentru comerțul mare de mărfuri și de bancă. D-nul Ha-

ret a căutat a se pune în curent cu organizația învățământului comercial din statele europene și a înzestrat țara noastră cu un învățământ comercial complet și mult mai bun, decât cel de până acum, de oarece d-sa, pe lângă că a întrerupt continuitatea între „școalele comerciale elementare și superioare“, a prevăzut și înființarea de „școale comerciale elementare pentru fete“, a căror programă este întocmai ca și a școlilor comerciale elementare de băieți, cu singura deosebire, că în ele se va putea predă și limbă franceză sau germană. Pe lângă acestea s'a mai prevăzut înființarea de «secțiuni comerciale (cu un curs de un an)» pe lângă școalele secundare.

Astfel de secțiuni s'au înființat de d-nul Haret pe lângă școala secundară de gradul I de fete (No. 1) din București și Iași (cea din Iași a fost transferată la Botoșani), pe lângă licee e din Ploești și Brăila (clasa V comercială), pe lângă gimnazul din Constanța, care s'a desființat anul trecut. Cursurile secțiunilor comerciale de pe lângă școalele secundare de băieți și fete s'au mărit în timpul din urmă la doi ani.

D-nul Haret a introdus „Științele comerciale în cursul superior al liceului din Tulcea“ după modelul școlilor re-

ale din Bavaria (in Bavaria in școalele reale de 6 clase sunt in clasa V 2 oare pentru științele comerciale, iar in clasa VI 4 oare¹⁾). Tot d-nul Haret a prevăzut înființarea de cursuri serale pentru ucenicii de prăvălii și meserii, ce există in alte state europene de un secol. Vecinele noastre Serbia și Bulgaria ne întrecuseră in această privință. Un curs de felul acesta s'a înființat de d-nul Haret in localul școalei comerciale superioare din Iași (conform art. 86 și 76 din legea învățământului profesional din 1899 și 1901).

In anul I (1904) au urmat la aceste cursuri ucenicii dela școala de arte de meserii, câțiva ucenici dela atelierile din oraș și câțiva ucenici de prăvălii. La sfârșitul anului acești ucenici au depus examen in prezența unui delegat al ministerului și au fost promovați in clasa II. In anul al doilea cursurile nu s'au mai continuat, de oarece Casa școalelor a tăiat din buget suma prevăzută pentru acest curs atât de folositor acelor desmoșteniți de soartă, cari n'au putința să urmeze o școală comercială sau de meserii.

Și trebuie să se bage bine de samă, că

1) Vezi R. Ionașcu „Școalele comerciale din străinătate” Iași 1899 p. 81.

cei mai mulți din acești ucenici devin cu timpul stăpâni de prăvălii sau meseriași, fiind astfel lipsiți de cunoștințele elementare de aritmetică comercială, de ținerea registrelor, de cunoașterea unei limbi străine, etc. ceea ce nu se întâmplă în toată Europa decât în Turcia. Germania și Austria datoresc prosperitatea lor comercială și industrială acestor școale de ucenici. În 1895, când am vizitat școlile comerciale din Austria și Germania, am văzut cât de numeroase și de populate sunt aceste cursuri obligatoare.

La noi deja în art. 360 din proiectul din 1891 al răpăusatului Păucescu, amintit mai înainte, se prevede înființarea în mod obligator a acestor școale. Iată acest articol :

«Cursurile școlilor de ucenici (curs comercial primar sau elementar) se vor urma obligator de către ucenicii de magazii de tot felul, cari au vrâsta dela 9—18 ani și cari știu scrie și ceti.

«Dispozițiile legii instrucțiunii publice, privitoare la obligativitatea învățământului primar sunt aplicabile și școlilor de ucenici în ce privește îndatorirea patronilor, părinților și tutorilor de a trimite pe ucenicii lor la școală. Amenzile, la cari aceștia vor fi condamnați, sunt în folosul școlii de ucenici și se vor împlini prin aplicarea legii de urmărire».

Iată deci, că s'a găsit și în România un om patriot, care s'a gândit la instrucțiunea comercială a ucenicilor de prăvălii, cari cu timpul vor deveni stăpâni de prăvălii. Ce folos însă, că d-nul Carp, succesorul răpausatului Păucescu, n'a prevăzut în legea d-sale din 1893 înființarea acestor cursuri pentru ucenicii de prăvălii. Poate că dacă d-sa înființă aceste școli, astăzi am avea aproape în fiecare capitală de județ o astfel de școală. A fost dat tot spiritului ager și inimii binevoitoare a d-lui Harret de a prevedea înființarea acestor școli prin art. 86 și 76 din legea învățământului profesional din 1899 și 1901. Iată dispozițiunile articolului. 76 din legea din 1901: «Pe lângă școlile de meserii și pe lângă școlile comerciale se vor înființa în comunele urbane cursuri speciale destinate pentru complectarea instrucțiunii ucenicilor din fabrici, ateliere și prăvălii. Aceste cursuri se vor ține sara și în zilele de Duminică și sărbători în oarele, cari se vor găsi mai potrivite, și vor avea de obiect noțiuni asupra limbii române, a limbilor străine, a aritmeticii și geometriei elementare, a contabilității cu adăugarea după împrejurări asupra comerțului sau a diverse cunoștințe relativ la anumite industrii. Aceste cursuri vor fi puse sub conduce-

rea directorului școlii, pe lângă care se tin.

«Ele se vor face de către institutorii și maiștri de învățământ profesional în contul oarelor de lucru, pe cari ministerul are dreptul a le impune în virtutea acestei legi. Pentru oarele suplimentare, ce ar mai fi necesare pentru acestea, plata va fi în sarcina comunei».

«Auditorii acestor cursuri vor trece examene asupra materiilor, ce vor fi urmat, după cari vor căpăta certificat¹⁾.

Însă din art. 76 al legii din 1900 nu rezultă, dacă aceste cursuri sunt obligatoare.

Pentruca să nu rămână nici o îndoielă în această privință, „ar trebui să se prevadă în mod categoric obligativitatea frecventării acestor cursuri“ și amenzi în caz de contravenire, după cum se prevăzuse în proiectul răpaușatului Păucescu. Am insistat asupra acestor măsuri, fiindcă numai prin înființarea cursurilor obligatoare de ucenici în toate comunele urbane din țară, putem da o instrucțiune comercială ucenicilor de prăvălii, dintre cari cu timpul unii din ei vor deveni stăpâni de prăvălii.

1) Vezi C. Lascar și i. Bibiri, Colecția de legi, regulamente, programe. etc. dela 1901—1904. Buc. 1904 p. 57.

În cele ce urmează arătăm obiectele, ce se învață în fiecare fel de școală comercială sau curs comercial.

Începem cu școlile comerciale elementare de băceți. În școlile comerciale elementare se învață următoarele obiecte: Lecturi și compuneri cu privire la comerț (clasa I 6 ore, clasa II 4 ore, clasa III 4 ore), aritmetica practică cu elemente de calculul comercial și noțiuni de geometrie (4, 3, 3), noțiuni de geografie comercială (2, 2, 2), lecturi din istoria patriei (2, 1, 1), cunoașterea produselor comerciale din țară și a celor mai principale din străinătate (2, 2, 3), noțiuni elementare despre comerț, operațiuni comerciale și contabilitate (6, 4, 3), caligrafie și scriere comercială (4, 2, 2), practica în casele de comerț de la 2—6 p. m. pentru elevii din clasa II și III.

Comisiunea, care a fost numită de d-nul Haret pentru pregătirea proiectului de program analitic și din care comisiune am avut onoarea a face parte și eu, a fost de părere, în urma propunerii mele, ca absolvenții școlilor comerciale elementare să facă practică de un an în casele de comerț, după ce vor sfârși cursurile, și numai după anul de practică să li se elibereze certificatul de absolvire.

Această propunere am făcut-o deja în anul 1897 în broșura meintitulată „Îmbunătățirile, ce reclamă învățămîntul comercial în România“. La punctul 9 a acestei broșuri ziceam: „Elevii, cari au terminat școalele comerciale de gradul I și II, vor face un an de practică în vre-o casă de comerț sau de bancă, ori în biroul unei fabrici și numai după aceasta vor fi primiți la examenul de diplomă“.

Tot în acea broșură am propus înființarea de cursuri serale comerciale pentru băieții de prăvălii și adulți (pag. 3), înființarea de secțiuni comerciale la unele gimnazii și la unele școale profesionale (pagina 6), înființarea unui curs de cunoștințe comerciale (pagina 6), înființarea unei catedre de limba română și corespondență comercială la școalele comerciale de gradul II (pagina 6), înființarea unei catedre de științele financiare la școalele comerciale de gradul II (pagina 9), „votarea unei legi, prin care statul și instituțiile de bancă și de credit puse sub controlul statului să fie obligate a primi în funcțiile, pentru cari se cer cunoștințe comerciale, de finanțe și de contabilitate numai absolvenți de ai școlilor comerciale, după cum se prevăzuse în proiectul răpausatului Paucescu din 1891 la articolul 378 (pagina 10),

„votarea unei legi, prin care orice casă de comerț mai însemnată să fie obligată e primi în serviciul ei câte un absolvent al școlii comerciale, de asemenea și fabricile, ce se bucură de foloasele legii pentru încurajarea industriei naționale (pag. 11) înființarea unei catedre de studiu tarifelor și transportului la școlile comerciale de gradul II, înființarea de școli comerciale de gradul II în Galați, Ploești și Craiova (pag. 11), înființarea de birouri comerciale și completarea colecțiilor de mărfuri (pag. 13), tipărirea pe cheltuiala statului a cărților de specialitate (pag. 13), înființarea de internate, după cum se prevede în proiectul din 1891 (pag. 12), excursiuni comerciale și industriale în străinătate (pag. 13). Cea mai mare parte din aceste dorințe au fost puse în practică prin legea învățământului profesional din 1901.

În ce privește însă practica în școlile comerciale elementare consiliul general, la propunerea d-lui prof. universitar Obreja, a admis, ca practică să se facă în orele de după masă de către elevii clasei II și III, după cum se procedă și la școala comercială de gradul I din Turnu-Severin, ce fusese înființată din inițiativa particulară, și care școală mai târziu a trecut în stat; însă d-nul Brătîlă,

reprezentantul școalelor comerciale din consiliul general, a fost contra, fiind de părere că practica să se facă după eșirea din școală, Consiliul permanent și dl. Haret au aprobat propunerea consiliului general. În proiectul de regulament pentru școalele comerciale elementare, cu facerea căruia am avut onoarea a fi însărcinat de d-nul Haret, am prevăzut modul, cum trebuie să se facă practica în prăvălii.

Pentru ca școalele comerciale elementare să-și poată ajunge scopul de a pregăti tineri pentru comerțul mic de mărfuri, s'a prevăzut, ca în școalele comerciale superioare să fie primiți numai absolvenții de 4 clase secundare, întocmai după cum se întâmplă în Austria. Totuși ca și absolvenții școalelor comerciale să poată să-și însușască cunoștințele de limbi străine s'a prevăzut prin art. 70 — „înființarea de cursuri serale și de Duminică. La aceste cursuri sunt primiți numai acei absolvenți ai școalelor comerciale elementare și ai celor 4 clase secundare inferioare, cari vor dovedi, că sunt ocupați în casele de comerț. Cursurile țin 3 ani, absolvenții acestor cursuri fac un an de armată, întocmai ca și absolvenții școalelor comerciale superioare și ai liceelor“.

Prin urmare de aici se vede, că nu

este de loc intemeiată critica, ce se aduce, că absolvenții școalelor comerciale elementare vor fi lipsiți de cunoștințele de limbi străine. Aceste cunoștințe li se vor da în cursurile complementare serale și de Duminică. Trebuie să se știe, că școalele comerciale elementare au fost înființate spre a pregăti tinerii pentru comerțul de mărfuri cu amănuntul, iar nici de cum spre a servi ca școale pregătitoare pentru cei ce vor intra în școalele comerciale superioare. Acești din urmă n'au decât să se înscrie la gimnazii și licee și, după ce isprăvesc cele 4 clase inferioare secundare, pot să se înscrie în școalele comerciale superioare; «statul are destule gimnazii și licee și nu-și poate permite luxul de a mai crea și alte școale preparatoare pentru școalele comerciale superioare. De altă parte trebuiau create și școale comerciale cu o durată scurtă pentru elevii săraci, cari au sfârșit cursul primar și cari ar dori să-și câștige cât mai în grabă pâinea, neavând puțință părinții lor de a-i întreține 4 ani de curs secundar și 4 de curs comercial superior»; pentru acești din urmă s'au creat școalele comerciale elementare și ca continuare, cursurile serale și de Duminică“.

Iată motivele serioase, ce au îndemnat pe dl. Haret de a organiza în modul acesta învățământul comercial.

Cei ce criticase dispozițiunile reformei noue spuneau, că școalele elementare de comerț se vor închide din lipsa de elevi, fiindcă părinții nu-și vor înscrie copii la aceste școale, ce nu dau absolvenților dreptul de a intra în școalele comerciale superioare. Practica a dovedit contrarul. La București este clasa I divizionară pe lângă clasa I ordinară, deasemenea la Galați, Ploești și la Turnu-Severin, iar în celelalte orașe sunt câte 40—50 de elevi în clasa I. În București s'a înființat o nouă școală comercială elementară. În anul 1894—95, când s'a aplicat legea d-lui Carp, au fost mai puțini elevi înscriși în clasa I decât acum, cu toate că atunci absolvenții școalelor comerciale de gradul I puteau să intre în școalele comerciale de gradul II, pe când astăzi absolvenții școalelor comerciale elementare nu pot fi înscriși în școalele comerciale superioare, de oarece școalele comerciale elementare au, după cum am văzut, un scop deosebit de școalele comerciale superioare.

«Absolvenții școalelor comerciale elementare, după ce vor fi făcut practica cerută și după ce vor fi urmat cursurile de sară și de Duminică, vor putea fi trimiși ca contabili și conducători la societățile cooperative de producție și consum dela sate, sau se vor putea așază

în sate și în orașele ca comercianți, iar cu timpul și la orașe. Numai în modul acesta vom putea avea cu timpul comercianți români cu amănuntul în sate în orașele și orașe, iar nu cu sistemul din trecut, după care școalele comerciale de gradul I serviau ca pedestal pentru școalele comerciale de gradul II^a.

Timp de 9 ani cât am funcționat ca director la școala comercială elementară din Iași, am căutat prin circulari trimise pela învățători, preoți și primari din nordul Moldovei să arăt însemnătaștea școalelor comerciale elementare, punându-le în vedere, că ar fi foarte bine, ca să sfătuească pe țărani, cari dispun de mijloace, să-și trimită copii la aceste școale, cari după cum am arătat mai sus au menirea de a crea clasa comercianților români cu amănuntul în România.

Pentru a putea veni în ajutorul elevilor săteni lipsiți de mijloace și dorișori de a urmă cursurile școalelor comerciale elementare, d-nul Haret a binevoit a dă după propunerea mea 12 burse de câte 15 lei lunar pentru elevii săraci ai școalei comerciale elementare din Iași, de asemenea d-nul Haret a mai dat un număr de burse și pentru celelalte școale comerciale elementare din țară.

Părinții, cari nu vor putea țineă copiii lor mai mulți ani la școală, vor găsi în școlile comerciale elementare un mijloc de a da o instrucțiune specială teoretică și practică copiilor lor în timp de 3 ani. După trei ani acești tineri se vor angaja cu contract și cu salar în casele de comerț și vor putea urmări în timp de 3 ani cursurile serale și de Duminică, pentru a-și completa cunoștințele dobândite în școlile comerciale elementare învățând și limbile străine, dreptul comercial, economia politică, stenografia, mașina de scris. Cine va putea împedeca pe un astfel de absolvent de a intra într-o casă, care se ocupă cu comerțul mare. Dacă va fi băiat harnic și cum se cade, cu timpul va deveni mare comerciant, pe când altul poate să fie absolvent de școală comercială superioară și dacă va fi leneș și necinstit nu se va alege nimica de dânsul. Am insistat asupra acestui punct pentru a arăta menirea școlilor comerciale elementare, care este de a pregăti tineri pentru comerțul mic de mărfuri, iar nici de cum candidați pentru școlile comerciale superioare. Cine va voi să intre în școlile comerciale superioare se va înscrie la gimnaz sau liceu și, după ce va absolvi cele 3 clase inferioare, va putea continua studiile în școa-

la comercială superioară, iar absolventul școlii comerciale elementare va avea în cursurile de sară și Duminică un curs comercial superior, astfel că va avea dreptul de un an în armată ca și absolventul școlii comerciale superioare.

Iată obiectele, ce se predau în *cursurile de sară și de Duminică* (proiectul de program al acestor cursuri a fost întocmit de mine în urma dorinței exprimate de d-nul Haret): Noțiuni de limba franceză (clasa I 2 oare, II 1, III 1), noțiuni de limba germană (2, 2, 2), noțiuni de legislația comercială și de economia politică (clasa III I), aritmetica comercială și calculat mintal (clasa I 1, II 1), contabilitatea cu aplicațiuni (1, 1, 2), geografia economică și noțiuni de statistică (cl. II 1, III 1), corespondență comercială română și stenografia (clasa I 1, II 1), lecțiuni teoretice și practice asupra diferitelor ramuri de comerț (1, 1, 1, 1).

Aceste cursuri se asemănă cu cursul special de un an, ce se ține în institutul public comercial din Lipsca, și la care sunt primiți băieții, cari sunt ocu-

1) Vezi Monit. ofic. No. 204 din 9 (22) Decembrie 1904.

pați în prăvălii și cari au urmat câteva clase secundare ¹⁾.

În școlile comerciale superioare se predau următoarele obiecte: Limba română și corespondența comercială română (cl. I 2, II 2, III 2); limba franceză și corespondența comercială (3, 3, 3, 2); limba germană și corespondența comercială (4, 3, 3, 2); limba italiană sau engleză și corespondența comercială (3, 3, 3, 2); studiul comerțului, transportului, tarifelor de transport și contabilitatea (3, 4, 3); biroul comercial (anul al IV, 12); aritmetica raționată și elemente de calculul algebric cu aplicațiuni la operațiuni comerciale de schimb, de bancă, de bursă și de asigurări (3, 3, 3, 2); geografia economică (2, 2, 2, 2); elemente de zoologie, de botanică și de mineralogie aplicate la comerț și industrie (cl. I 2), fizica aplicată la industrie și la comerț (cl. I 3), chimia aplicată la industrie și comerț (clasa II 3, III 2), productologia (cl. IV 4), lucrări de laborator (cl. IV 2); economia politică cu aplicațiuni, studiul economic al mijloacelor și tarifelor de transport (cl. II 2, III 1), noțiuni de finanțe și de statistică (cl. III 2), noțiuni de istoria comerțului și a industriei (III 2); elemente de le-

1) R. Ionașcu. „Șc. com. din străinătate”, Iași 1899 p. 59.

gisiația comercială, industrială, maritimă, vamală și fiscală, noțiuni uzuale de drept civil și administrativ (2, 2, 2, 2); caligrafia și desemnul (3, 3, 2) ¹⁾.

În anul al patrulea elevii fac în fiecare zi practică de birou de la 2-4.

Se imitează tot felul de operațiuni, ce se fac în comerț, se înregistrează scrisorile cuvenite și se redactează scrisorile referitoare la acele operațiuni. Scrisorile făcute în birou în limbile străine sunt revăzute dimineața de către profesorii respectivi. În ce privește partea teoretică (cl. I, II și III) școlile noastre comerciale superioare au asemănare cu cele din Austria, iar în ce privește anul de practică (anul IV) au asemănare cu institutul superior din Anvers.

În *secțiunile comerciale* (clasa V și VI) de doi ani alipite pe lângă școlile secundare de băeți se învață următoarele obiecte speciale: Aritmetica și algebra aplicate la operațiuni de comerț, contabilitatea, biroul comercial, corespondența comercială în limba română, franceză, germană, comerțul în trecut și în prezent, legislația în afaceri de comerț, mărfuri-e și tehnologia lor,

1) Vezi C. Lascar și I. Bibiri, „Colecț. de legi, regul., progr. dela 1901-1904. Buc. 1904 p. 832-861.

geografia aplicată la comerț și industrie, scrierea de birou comercial. 1)

În secțiunile comerciale alipite pe lângă școlile secundare de fete (cl. V și VI comercială) se predau următoarele obiecte:

Aritmetica comercială, contabilitatea și biroul comercial, corespondența comercială română, corespondența comercială în limba franceză, corespondența comercială în limba germană, legislația în afaceri de comerț, merceologia, geografia comercială, scrierea 2)

Aceste secțiuni sâmană cu cursurile comerciale pentru dame, ce sânt alipite pe lângă școlile secundare de fete din Ungaria și cu cursurile comerciale din Austria pentru domnișoare și dame. 3).

Art. 76 din legea învățământului profesional din 1901 (ce corespunde cu art. 86 din legea din 31 Martie 1899) prevede înființarea de «cursuri speciale destinate pentru completarea instrucțiunii ucenicilor din fabrici, ateliere și prâvălii» (aceste cursuri se vor înființa pe lângă școlile de meserii și pe lângă școlile comerciale).

1) Vezi Lascar și Bibiri „Op. citat“ 1904 pag. 861—869.

2) Vezi Lascar și Bibiri „Op. citat“ pag. 394.

3) Vezi R. Ionașcu, Școlile comerciale în străinatate—Iasi 1899 pag. 25 și 24.

Cursurile acestea țin 3 ani, în ele se învață următoarele obiecte: Limba română și corespondența comercială (2, 1, 1), limba franceză (2, 1, 1), limba germană (2, 2, 2), aritmetica și geometria elementară (1, 1, 2), lecțiuni teoretice și practice asupra diferitelor ramuri de comerț și industrie, cu deosebirea asupra celor ce interesază localitatea, unde se ține cursul sau corporația respectivă (II 1, III 1) ¹⁾.

La aceste cursuri sunt primiți absolvenții cursurilor primare sau a cursurilor de adulți.

„Conform art. 85 din regulament, absolvenții acestor cursuri primesc un certificat de absolvire, care este echivalent cu diploma de absolvire a școalelor elementare de meserii sau de comerț²⁾. Dacă absolvenții acestor cursuri au drepturi egale cu absolvenții școalelor comerciale elementare, în cazul acesta ei au dreptul de a urma cursurile de sără și de Duminică destinate pentru completarea cunoștințelor absolvenților școalelor comerciale elementare și absolvenților a celor 4 clase inferioare secun-

1) Vezi Monit. ofic. No. 203 din 8 (21) Dec. 1904, care conține programa analitică a acestor cursuri. 2) Vezi reg. din Monit. oficial No. 49 din 3 (15) Iunie 1904.

dare. Se știe, că absolvenții acestor din urmă cursuri se bucură de dreptul de un an în armă. Iată deci cum un băiat cu patru clase primare, care din lipsă de mijloace a trebuit să intre ca ucevic într'o prăvălie (sau chiar un băiat de prăvălie, care n'a învățat nici o clasă primară, dar care a urmat cursurile unei școli de adulți) poate să-și câștige cunoștințele teoretice în ramura comercială și apoi să se bucure și dânsul de folosul de a face numai un an de armată, ca și fiul unui părinte, căruia i-a dat mâna să țină pe copilul său 8 ani la liceu, sau la școala comercială superioară, ori la școala comercială elementară. Proiectul de program analitic a acestor cursuri a fost făcut de mine în urma dorinței d-lui Haret.

După cum am arătat mai sus, d-nul Haret a dispus, ca să se înființeze un astfel de curs în localul școlii comerciale superioare din Iași, cel dintâi curs înființat de stat pentru ucenicii de prăvălii și de meserii. Ce folos însă, că succesorul d-lui Haret, dl. Vlădescu, în loc să imiteze exemplul d-lui Haret, înființând asemenea cursuri folositoare și în alte orașe, a desființat acest curs, cu toate că guvernul conservator menținuse în art. 68 din legea sa din 1900 dispoziția art. 86 din legea învățământului

profesional a guvernului liberal din 1899 privitoare la înființarea acestor cursuri ¹⁾.

Acest curs a fost reînființat de mine în localul școlii comerciale elementare în 1907—908, după cum am arătat în capitolul referitor la învățământul industrial. Conform art. 85 din legea învățământului profesional din 1899 și art. 75 din legea din 1901 votate de guvernul liberal (d-nii Tache Ionescu și Istrati au menținut această dispoziție în art. 68 din legea din 1900) d-nul Haret a transformat gimnazul din Alexandria în școală mixtă inferioară de agricultură și comerț. Prin aceasta s'a aplicat și la noi principiul școlilor mixte din Franța și Germania, unde găsim școli practice de industrie și comerț.

Nici nu se putea o dispoziție mai bună pentru județul Teleorman, care este un județ agricol și pentru Alexandria, care este un însemnat centru comercial.

Ca fost profesor suplinitor la Alexandria am putut constata aceasta.

Tot conform articolului 75 d-nul Haret începuse a transforma gimnazul din Râmnicul-Sărat în școală comercială elementară, măsură destul de chibzuită, deoarece în apropiere la Buzău și Focșani sunt licee, astfel că era bine, ca în

1) Vezi Lascar și Bibiri, Colecț. de legi, din 1864—1901, p. 173.

Râmnicul-Sărat, centru comercial, să existe o școală comercială elementară, care putea fi frecventată și de elevii din Focșani și Buzeu, alte două orașe comerciale. D-nul Vlădescu a revenit asupra acestei bune măsuri a d-lui Haret, restabilind iarăși la loc vechiul gimnaz, ce va furniza concurenți la bugetul statului. Deasemenea s'a urmat și cu gimnazul din Slatina, care a fost transformat în școală comercială elementară și apoi iarăși în gimnaz.

«Iată deci, că de unde mai înainte n'am avut decât 5 școli comerciale de gradul I, 2 școli comerciale de gradul II, acum avem 10 școli comerciale elementare, 4 școli comerciale superioare, 2 secțiuni comerciale alipite pe lângă școlile secundare de gr. I pentru fete (București și Botoșani), câte o secțiune comercială alipită pe lângă școlile secundare de băieți (Brăila și Ploești), un liceu real cu o catedră de științe comerciale în cursul superior (liceul din Tulcea), o școală mixtă de agricultură și comerț (Alexandria) și întâiul curs al statului pentru ucenicii de prăvăli și de meserii (Iași)». Ori ce om nepărtinitor, care este în curent cu progresele învățământului comercial din statele cele mai înaintate și care nu este orbit de pasiunile politice, va constată, în

fața faptelor, ce nu se pot tăgădui, că guvernele liberale și în special d-nul Haret prin reformele din 1899 și 1901 au dat un avânt însemnat învățământului comercial în conformitate cu progresele realizate pe acest teren în țările cele mai înaintate, introducând la noi toate sistemele de școale comerciale din străinătate și potrivindu-le cu trebuințele noastre. Rămâne, ca acum să se pună și acoperemântul la această clădire mare și solidă. Acest acoperemânt a fost prevăzut tot de mult regretatul S. Haret în proiectul d-sale de reformă asupra învățământului profesional din 1899.

Prin acel proiect se prevedea înființarea unei facultăți comerciale (după modelul facultăților comerciale din Lipsca, Zurich, Frieberg, Gand, Liege, et. însă după părerea delegaților camerei răpaușatului Haret a convenit, ca să se amâne mai târziu înființarea acestei facultăți.

Acuma d-nul N. Xenopol, ministru de industrie și comerți, a prezentat parlamentului un proiect de lege pentru înființarea unei Academii de înalte studii comerciale. 1).

1). Vezi R. Ionascu „Raport despre al IX congres internațional al învățământului comercial” București 1911. Editura casei școlilor pag. 6, 33, 34, 37 și 38.

Școale profesionale particulare.

Scoala de mecanici electricieni din București este patronată de primăria de București (strada Jules Michelet 4).

Scoala specială de construcțiuni și supraveghetori de lucrări publice din București (Bulevardul Maria 26) este pusă sub direcțiunea d-lui architect Cio-cârlan.

Institutul societății „Căminul românesc” (strada Dorului 4) are, pe lângă leagăn, grădină de copii, curs primar, un curs profesional. În cursul profesional se învață croitoria și bucătăria; cursul inferior formează bone, iar cursul superior profesoare speciale de gospodărie și de grădini de copii.

Acest institut este pus sub protecția I. P. S. S. Mitropolitului primat al României, fiind subvenționat de ministerul de instrucție și de comuna București.

Se învață limba română, contabilitatea, economia politică, economia domestică și creșterea copiilor, croitoria, rufăria, bucătăria, economia casnică, menajul, mode și muzica.

Scoala industrială de fete din București (Șchitu-Măgureanu 43). Se învață următoarele obiecte: Desemnul industrial, matematicile, franceza, româna, istoria și muzica.

Dintre meserii se învață rufăria, croitorie și mode.

Școala profesională israelită din București (strada Anton Panu 42), fundațiunea Focșăneanu, este destinată pentru fele.

Școala profesională de fele din șoseaua Basarab 103 (București).

Școala și atelierul profesional de fele „Sporul muncii” din București (strada E. Quinet 10) are un atelier de croitorie.

Școala profesională de fele Sf. Maria din București (strada Română 19) are secțiuni pentru broderie, confecțiuni, țesătorie și rufărie.

Școala profesională de fele Sf. Maria din București (strada Lueger 21) are un atelier de croitorie.

Școala reală «Protopopul Tudor» și Orfelinatul Maria Turnescu din București (Calea Călărașilor 13) are secțiuni pentru corsete, dantele, rufărie și croitorie. Dintre obiectele teoretice se învață: Matematica, româna, germana, franceza, istoria și geografia, desemnul, muzica.

Școale publice dependente de diferite ministere,

Școala de sericicultură și țesătorie din București (strada Vienei 6) este înființată de ministerul de agricultură. În a-

ceastă școală se învață : Filatura și țăsutul mătasei, țăsutul covoarelor, cusături naționale, tehnologia.

Școala superioară de arhitectură din București (strada Enei 6). În această școală se învață : Istoria arhitecturii și arta decorativă ; algebra, aritmetica, geometria și trigonometria ; construcția ; desen ornamental ; mecanica, topografie și nivelare ; salubritatea, fizica și chimia ; arhitectura ; geometria descriptivă ; teoria arhitecturii.

Scaala națională de poduri și șosele din București (Calea Griviței 132). În această școală se învață următoarele materii : Construcțiunea podurilor, statistica grafică, drumuri de fier, construcțiune și exploatare ; lucrări de edilitate ; construcțiuni de mașini și mașini de abur ; hidraulica, motori hidraulici ; topografia, tehnologia și proceduri generale de construcțiuni ; drumuri, tehnologia industrială ; navigațiune ; arhitectură și construcțiuni ; calculul diferențial și integral ; geometria analitică ; mecanica generală ; mecanica aplicată la rezistența materialelor ; mineralogia și geologia ; fizica și electricitatea ; chimia și metalurgia ; instalații și exploatare industriale ; geometria descriptivă și stereotomia ; aplicațiuni industriale și electrotehnica ; exploatarea petrolului ; in-

dustria petrolului ; economia politică și dreptul administrativ ; lucrări grafice.

Scoala de conducători desemnatori este alipită pe lângă școala de poduri și soșele din București. În această școală se învață următoarele obiecte : Aritmetica, algebra și matematica ; construcțiuni civile și tehnologia, trigonometria descriptivă, stereotomia, topografia, geometria și căi ferate ; drumuri, desen, fizică și fizică industrială.

Scoala superioară de științe de stat din București (strada Enei 12). În această școală se învață următoarele obiecte : Istoria diplomatică a Europei, dreptul civil, legislația financiară, dreptul constituțional, contabilitatea, economia națională, istoria doctrinilor economice, sociologia, științe financiare, dreptul și procedura penală, dreptul administrativ, medicina legală, dreptul internațional, procedura civilă, economia politică, dreptul comercial, statistica.

Institutul electro-technic dela universitatea din Iași. Acest institut funcționează pe lângă facultatea de științe din Iași și a fost înființat de d-nul profesor Hurmuzescu.

Invățământul predat în acest institut este atât teoretic cât și practic, fiind astfel organizat în cât poate formă ingi-

neri, conductori și montori electricieni. Durata studiilor este de 2 ani, dintre cari întâiul este preparator, iar al doilea de specializare.

În secțiunea preparatoare se primesc fără concurs :

- a) Absolvenții de liceu (secția reală).
- b) Ofițerii cu școala de infanterie și cavalerie.
- c) Absolvenții școlii de conductori de pe lângă școala de poduri și șosele.
- d) Absolvenții școlii de arhitectură.
- e) Absolvenții școlii superioare de arte și meserii.

Cei ce nu îndeplinesc aceste condițiuni trebuie să treacă un examen de admitere din matematici, fizică și chimie, conform programei de liceu (secțiunea reală).

În secțiunea de specializare se primesc fără concurs :

- a) Inginerii titrați sau cei asimilați lor.
- b) Licențiați în științele fizico-chimice și matematici.
- c) Ofițerii cu școala de aplicație de artilerie, geniu și marină.

În secțiunea montorilor electricieni se primesc fără concurs absolvenții școlilor inferioare de arte și meserii.

Cei ce nu îndeplinesc această condiție sunt primiți în urma unui examen de admitere din matematici, fizică și chimie, conform programei celor patru clase inferioare de liceu.

Se învață următoarele materii: Electricitatea, electrotehnica, electro-metalurgia; chimia generală, matematica generală; fizica experimentală și electro-chimia; curs de mașini termice, hidraulica și turbine, curs de construcția mașinilor electrice, de rezistența materialelor și stațiuni centrale; curs de măsurii electrice, instalațiuni, proiecte și devize; conferințe de aritmetică, geometrie și linia de calcul; desen industrial; lucrări practice în laborator și în atelier.

În semestrul al II din anul de specializare (anul II) se țin conferințe complementare asupra telegrafiei fără sârmă, razelor X; radioactivității, etc. În timpul vacanței elevii fac stagiu în uzinele electrice din țară.

Examenul de licență în electro-tehnica se trece din următoarele obiecte:

Matematici generale, analiza matematică, mecanica, chimia minerală (lucrări practice reduse), fizica, (gravitatea, căldura și electricitatea), cursurile secției de ingineri electricieni.

Se plătesc următoarele taxe: 30 de lei taxa de înscriere, 20 taxa pentru examen la o materie, 100 de lei taxa anuală de laborator și atelier.

Secțiunea agricolă dela universitatea din Iași. Această secțiune este alipita

pe lângă facultatea de științe. Cursurile secțiunii agricole durează 3 ani.

Pentru obținerea diplomei de licență în agronomie se cere a se trece examene din următoarele cursuri :

1) Cursuri teoretice sumare de chimie, fizică, botanică, zoologie, geologie.

2) Cursuri agricole: *Chimia agricolă* cu *agrolgia*, *fitotechnia*, *zootechnia*, *economia rurală*, *medicina veterinară*.

3) Un obiect complet: *Chimia* (minerală și organică), *fizica*, *botanica* (cu *anatomia și fiziologia animală*), *mineralogia și geologia*.

La stăruința d-lui profesor H. Vasiliu, mult regretatul Sp. Haret a prevăzut în buget suma de 20.000 de lei pentru secțiunea agricolă, din care sumă s'a creat și un laborator de chimie agricolă, iar d-nul I. Lahovari, fost ministru de domenii, a dat un teren de 110 hectare lângă Galați, unde s'a înființat un câmp de experiență. Aci se fac experiențe cu tot felul de plante; s'au sămănat 150 de varietăți de porumb, 50 de varietăți de sfeclă. Pe lângă acestea se fac experiențe cu felurite metode de cultură, cu diferite îngrășăminte; se sămănesc diferite plante de nutreț, se fac experiențe cu selecționarea plantelor, cu păstrarea apei în pământ, etc. În timpul verii studenții fac practică la câmpul de experiență.

Atelierele pentru industria casnică.

Pentru a da un avânt industriei casnice s'au înființat parte de călărași particulari, parte de călărași societăți ateliere.

Societatea „*Furnica*” înființată în 1853 de d-na Elena C. Cornescu a înființat mai multe ateliere pentru industria casnică. În 1882 M. S. Regina a binevoit a primi patronajul acestei societăți.

Atelierul Teodora Pavelescu din *Câmpulung* pentru cusături, țesături, broderii și costume naționale (în borangic, lână și bumbacuri) a fost întemeiat în 1870.

La expozițiunile de industrie casnică, ce s'au ținut la casa școalelor în 1911 și 1912, au expus multe lucruri frumoase următoarele ateliere¹⁾: Atelierele din *Dragna*, *Gherghița*, *Brebu*, (jud. Prahova), *Olănești*, (Vâlcea), *Buflea*, (Ilfov), *Galbeni* (R.-Sărat), *Rucăr* (Muscel).

I. P. S. S. Mitropolitul Pimen al Moldovei a luat laudabila inițiativă de a înființa la toate mănăstirile de călugărițe ateliere pentru industria casnică, iar la mănăstirile de călugări ateliere pentru meserii.

1) Vezi „*Revista generală a învățământului*” No. 3 din 1912 pag. 134—139.

Școalele profesionale române din Transilvania, Bănat, Ungaria și Bucovina.

Românii din Austro-Ungaria au foarte puține școale profesionale. În Transilvania este o singură școală comercială română superioară la Brașov, o școală de croitorie și de bucătărie tot la Brașov, întreținută de reuniunea femeilor române din Brașov. La școalele române de fete din Sibiu, Blaj, Arad și Cernăuți există cursuri profesionale de croitorie, economie domestică și bucătărie. În Câmpulung din Bucovina există o școală română (întreținută de stat) pentru industria lemnului, iar la Rădăuți tot statul întreține o școală română de agricultură.

În cele ce urmează arătăm pe scurt organizația câtorva din aceste școale :

Școala comercială superioară română din Brașov (Transilvania) își are începutul în școala de sară înființată în 1837 pe lângă biserica română din cetatea Brașovului de către asociația comercianților români spre a da ucenicilor și calfelor o instrucțiune teoretică. Mai târziu la 1869 s'a înființat tot în Brașov școala secundară comercială română cu un curs de 3 ani pentru elevii, cari au terminat patru clase gimnaziale sau re-

ale. Dela 1895 acea școală cu un nou program a primit numele de școală comercială superioară română, conform noii legi a învățământului comercial din Ungaria.

Iată obiectele, ce se predau : Religiu-nea (I 1, II 1, III 1), româna (3, 2, 2), magiara (3, 3, 3), germana (3, 3, 3), franceza (4, 2, 3), matematica (2, 2, 2), aritmetica comercială (4, 3, 3), principii comerciale (I 2), contabilitatea (II 3, III 4), istoria (2, 2, 2), geografia (2, 2, 2), corespondența comercială (2, 2, 2), lucrări de birou (I 1, II 1), fizica (I 2), cunoștințe de drept (II 2, III 2), economia națională (II 2), economia națională și știința financiară (III 3), chimia și merceologia (II 3, III 3), caligrafia (I 2). Suma orelor obligatoare este de 33 pe săptămână. Obiecte facultative sunt : Stenografia, muzica vocală și gimnastica. În 1910 școala a fost frecventată de 94 de elevi români.

Școala specială din Câmpulung pentru industria lemnului. Această școală are 2 secțiuni, o secțiune pentru tâmplari și stoleri, dulgheri și constructori de mașini, sculptori și strungari. Cursurile acestei secțiuni țin 4 ani. Obiectele, ce se învață în această secțiune, sunt următoarele : Religia, desenele elementare, teoria proiecțiilor și umbrei, desem-

nul după modele, teoria formelor arhitectonice, desennul tehnic de obiecte, mecanica și construcțiunea mașinelor, zugrăvitul ars în lemn, tehnologia, caligrafia, contabilitatea, calculul, compozițiuni de afaceri, instrucțiunea în ateliere. Fiecare an are un semestru de iarnă și unul de vară. Pentru instrucțiunea în ateliere sunt 26—43 de ore pe săptămână în fiecare clasă.

Secțiunea pentru împletitul coșurilor: Cursurile durează 4 ani. În această secțiune se învață următoarele obiecte: Religiuina, desennul elementar, desennul geometric și calculul, teoria proiecțiunii și a umbrei, desennul tehnic al obiectelor, tehnologia, cultura răchiișilor, calculul, compozițiuni de afaceri, caligrafia, contabilitatea, instrucțiunea în ateliere (pentru acest obiect sunt 24—39 de ore pe săptămână).

Școala agronomică inferioară română din Rădăuți.

În școala din Rădăuți (Bucovina) sunt primiți tineri și cu deosebire fii de țărani, cari au absolvit cursul primar, cu scop de a le da o instrucțiune teoretică și practică spre a pnteă explota o moșie conform principiilor economice rașionale. Cursurile durează doi ani (anul

școlar începe la 1 Octombrie și se încheie la 30 Septembrie).

Fiecare an are două semestre (semestrul de iarnă, când se face numai teorie și semestrul de vară, când se face teorie și practică). În anul I se învață următoarele obiecte: 1) Obiecte de cultură generală: Religionea, limba română, limba germană, aritmetica practică, geometria și măsurarea câmpului, desemnul (desemnul liniar și cadastral), caligrafla, geometria și desemnul. 2) Obiecte fundamentale (speciale): Zoologia, botanica, mineralogia, chimia și fizica.

Anul al doilea. Obiectele principale de economie: Cultura plantelor, pomăritul și legumăritul, prasila vițelor, albinăritul, teoria exploatării, contabilitatea, sanitologia animalelor domestice, cunoștința legilor, silvicultura. Pe lângă acestea se mai învață muzica vocală, gimnastica și pomperia. Se mai fac lucruri în lemn din sfera rotăriei și a lămplăriei (amândoi anii semestrul I 8 oare pe săptămână, semestrul al II-lea 4 oare), impletirea coșurilor din nuele cojite (amândoi anii în semestrul I câte 4 oare pe săptămână). În semestrul de iarnă lucrări practice se fac numai Mercuria și Vinerea dela 2—6, iar în semestrul de vară lucrările practice pe teren se fac în toate zilele de clasă, afară

de Luni, de la 2—7 p. m., iar cursurile teoretice în fiecare dimineață de la 7—12. Școala are internat. Taxa anuală pentru internat este 360 de coroane.

Școalele profesionale române din Turcia.

Românii din Turcia au numai 4 școli profesionale și anume o școală normală profesională română de fete în Monastir (Macedonia), o școală comercială română inferioară în Ianina (Epir), o școală comercială română în Salonic (Macedonia). La Berat în Albania a fost înființată o școală comercială în Septembrie 1899, care însă în 1900 a fost desființată; deasemenea și la Crușova (Macedonia).

Școala normală-profesională română de fete din Monastir (Bitolia). Această școală își are originea în școala primară, ce s'a înființat în 1881 prin stăruința răpaușalului inspector Apostol Mărgărit. În 1891 s'a înființat cursul normal, care a funcționat cu 4 clase până la 1900, când s'a adăus și clasa V. În 1904 s'a înființat și o secție profesională. Elevele cari urmau la această secție, erau scutite de învățământul religiei, istoriei, geografiei, a științelor fi-

zico naturale; la celelalte obiecte urmau împreună cu elevele din secția normală. Elevele din secția normală și celea din secția profesională urmau lucrul numai după prânz. În 1910—1911 secția profesională s'a contopit cu secția normală, după propunerea d-nei directoare Elena Pocletaru, de oarece în secțiunea normală rămăneau foarte puține eleve, iar celea din secția profesională nu se perfecționau mai mult la lucru decât elevele din secția normală și apoi afară de aceasta se aducea o perturbare în orarul școlii și în disciplină; absolventele școlii profesionale erau numite și ele institutoare, ca și cele ale secțiunii normale, deși aveau cunoștințe mai puține.

Iată obiectele, ce se predau: Româna (3, 3, 3, 3, 2), matematica (3, 3, 3, 3, 3), istoria (2, 2, 2, 2, 1), geografia (2, 2, 2, 2,—), științele fizice și naturale (2, 2, 2, 2, 1), religia (1, 1, 1, 1,—), franceza (3, 3, 3, 2, 2), caligrafia și dessemnul (3, 3, 3, 2, 2), teoria rufăriei (1, 1, 1,—,—), teoria croitoriei (IV 1, V 1), economia domestică (V 1), muzica vocală (1, 1, 1, 1, 1, plus patru ore de ansamblu), gimnastica (1, 1, 1,—1).

În această școală, în care se prepară învățătoarele pentru școlile române din

Turcia erau 94 de eleve interne în 1910—11 ¹⁾

Școala comercială inferioară română din Ionina. (Epir). În 1887—88 prin stăruințele bunilor români Apostol Mărgărit și ale d-lui Hondrozon s'a înființat gimnazul din Ionina, care în anul școlar 1901—902 a fost transformat în școală comercială inferioară. Școala are un internat pentru bursieri.

Pentru intrare în școală se cere absolvirea cursului primar. Cursurile durează 4 ani. Se învață următoarele obiecte: Româna (I 4, II 4, III 4, IV 3), limba turcă (4, 4, 4, 3), franceza (3, 3, 3, 3), germana (IV 3), italiana (IV 1), greaca (1, 1, 1, 1), aritmetica (3, 3, 3, 3), contabilitatea (3, 3, 3, 3), biroul comercial (IV 2), dreptul comercial (IV 1), geografia (2, 2, 1, 1), istoria (1, 1, 1, 1), fizica (III 2), chimia (III 1, IV 2), zoologia (I 1, II 2), merceologia (I 2, II 2), caligrafia și dactilografia (3, 3, 3, 2), muzica (1, 1, 1, —), corul muzical (1, 1, 1, 1), gimnastica (2, 2, 2, 2).

1) Datele referitoare la această școală a binevoit a mi le comunica d-na Poclitaru, directoara școlii.

În anul 1911—12 școala a fost frecventată de 35 de elevi ¹⁾).

Școala comercială superioară română din Salonic a fost înființată de ministrul de instrucție al României în 1899-900. Odată cu deschiderea cursurilor s'au înscris 30 de elevi, dintre cari 25 bursieri. În fiecare an s'a creat în mod succesiv câte o clasă.

La sfârșitul anului al doilea au fost 48 de elevi, dintre cari 33 bursieri. În 1905-906 școala comercială avea 87 de elevi în cele 6 clase. Cursul este întocmit astfel, că în primii 3 ani obiectele sunt cele de liceu, iar specializarea se face dela clasa IV în sus ²⁾).

Școalele profesionale române din Bulgaria.

Secția comercială de pe lângă școala primară română din Sofia. — În 1895

1) Datele referitoare la această școală a binevoit a mi le comunica d-nul V. Diamandi, energicul luptător român-macedonean, directorul școalei, care este absolvent al școalei comerciale superioare din Craiova și al școalei comerciale (secția superioară) Pigier din Paris.

2) M. V. Cordescu „Istoricul școalelor române din Turcia“. București 1906 p. 204.

statul român a înființat la Sofia o școală primară cu o secție pentru băieți și altă secție pentru fete. În 1898-99, fiind ministru d-nul Sp. Haret, s'a înființat pe lângă școala primară de băieți o secție comercială, iar în 1903-904 o secție profesională de croitorie pe lângă școala primară de fete.

Secția comercială este organizată în tocmai ca școalele comerciale elementare cu un curs de 3 ani. Pentru intrare se cere absolvența cursului primar. În anul 1904-905 erau 25 de elevi în secția comercială, iar în secția de croitorie pentru fete erau 15 eleve¹⁾.

P. S. Pentru „Istoricul școalelor comerciale din România și monografia fiecărei școale comerciale din țară“ se pot consulta broșurile publicate de stimatul meu coleg d-nul N. Idieru, profesor la școala comercială din București. Broșurile au fost publicate de Casa școalelor în 1906, 1907 și 1908.

1) M. V. Cordescu „Istoricul școalelor române din Turcia și Bulgaria“. București 1906 pag. 210.

TABLA DE MATERII

	Pag.
1. Invățământul profesional în România	1
2. Invățământul industrial	2
3. Invățământul meseriilor dela 1893—1901	15
4. Legea învățământului profesional din 1899	32
5. Școalele elementare de meserii	32
6. Școalele inferioare de meserii	35
7. Școalele superioare de meserii	39
8. Școalele de meserii dependente de alte ministere	41
9. Școale de meserii înființate de particulari	43
10. Alte școale, în cari se predă învățământul meseriilor	43
11. Școalele de ucenici	45
12. Școalele de meserii pentru fete	50
13. Alte școale de fete, în cari se învață meseriile	56
14. Școalele de menaj, de economie casnică și gospodărie rurală	57
15. Invățământul agricol	64
16. Organizația actuală a școalelor de agricultură	69
17. Școalele elementare de agricultură	70
18. Școalele inferioare de agricultură	78
19. Școala superioară de agricultură	83
20. Alte școale, în cari se predă învățământul agriculturii	84
21. Invățământul silvic 1937	84
22. Istoricul învățământului comercial	84
23. Reforma învățământului comercial din 1901	84
24. Școalele profesionale particulare	163
25. Școalele publice dependente de diferite ministere	164
26. Școalele profesionale române din Turcia	175
27. Școalele profesionale române din Bulgaria	178

VERIFICAT
 2007